Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav lingvistiky a ugrofinistiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Klára Jenerálová

Inessiv a adessiv v metonymických výrazech stavu činnosti na pomezí spatiality a stavu

Inessive and adessive in the metonymical expressions of state of action on the boundary of spaciality and state

Inessiivi ja adessiivi metonyymisissa toiminnan tilan ilmauksissa spatiaalisuuden ja olotilan rajalla

Vedoucí práce: PhDr. Hilkka Lindroos, CSc.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla veškerou použitou literaturu

Klára Jenerálová

Poděkování

Děkuji PhDr. Hilce Lindroos, CSc. za vedení diplomové práce a Aile Lyijinen a personálu CSC Kielipankki za umožnění dlouhodobého využívání korpusu Kielipankki.

Kiitän PhDr. Hilkka Lindroosia, CSc. pro-gradutyön johtamisesta ja Aila Lyijistä ja CSC:n Kielipankin henkilökuntaa pitkäaikaisen Kielipankin korpuksen käytön mahdollistamisesta.

OBSAH

1. Úvod …….. .. 1

2. Vymezení některých termínů a jazykového materiálu …….. 3

2.1. Inessiv a adessiv v systému finských lokálních pádů ……... 3

2.2. Základní významy inessivu a adessivu a některé termíny…… 8

2.3. Jazykový materiál……13

3. Významy spatiality a stavu činnosti vyjadřované inessivem a adessivem ve finské lingvistické literatuře ……...17

3.1. ----- v tradičních gramatikách, ISK a slovnících……..17

3.2. ----- v učebnicích finštiny……25

4. Rozbor metonymických výrazů stavu činnosti na pomezí spatiality a stavu……...29

4.1. O kognitivní gramatice a kognitivní lingvistice……31

4.2. Vyjadřování spatiality inessivem a adessivem……..36

4.3. Struktura metonymických výrazů stavu činnosti……..41

4.4. Výrazy se stejnou mírou významu spatiality i stavu…… 49

4.4.1. Schéma místa – instituce..……..50

4.4.2. Schéma instituce a společenské události/akce..……..73

4.4.3. Schéma místa a nádoby úschovy...……76

4.5. Výrazy stavu činnosti se spatiálním významem na pozadí……. .84

4.5.1. Výrazy označující předmět činnosti……...84

4.5.1.1. Schéma sběru...……...84

4.5.1.2. Schéma obstarávané látky...……89

4.5.1.3. Schéma požívání...……..91

4.5.1.4. Schéma vylučování a vyprazdňování...……104

4.5.2. Výrazy označující nástroj činnosti……...108

4.5.2.1. Schéma nástroje..……..108

4.5.2.2. Schéma kontaktu s nástrojem...……112

4.5.3. Schéma role.. ……..……..119

4.5.4. Schéma služby..……...121

4.6. Zvláštní případy……..……..131

5. Závěr……..……140

Resumé……..148

Tiivistelmä…….155
Abstract……..…162
Literatura……..170
Seznam tabulek…….175
Seznam zkratek…….176
Přílohy
Příloha 1. Složení korpusu finského jazyka Kielipankki použitého v této práci..178
Příloha 2. Abecední seznam metonymických výrazů stavu činnosti v IN/AD rozebíraných v této práci a jejich možný překlad do češtiny…..…….180

1. ÚVOD

V této práci se pokusím zmapovat ze sémantického hlediska *metonymické výrazy stavu činnosti* ve finských pádech *inessivu a adessivu* na pomezí sémantických oblastí spatiality a stavu v současné finštině a zjistit, které z těchto výrazů se vyskytují v *inessivu* a které v *adessivu*, či v obou pádech zároveň a jaká je sémantická motivace *inessivu* a *adessivu* v těchto výrazech.

Snažím se podat obraz *metonymických výrazů stavu činnosti v inessivu a adessivu* (dále *metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD*) v současné finštině a z tohoto důvodu jsem zkoumané výrazy vyhledala z korpusu finského jazyka Kielipankki o velikosti 100 590 023 slovních výskytů. Korpus Kielipankki obsahuje zejména novinové články z 90. let 20. st., materiál je tedy jednostranně zaměřen na novinářský styl, přesto se však ve Finsku jedná o největší a nejaktuálnější korpus psaného jazyka a z tohoto důvodu jsem jej zvolila za výchozí materiál své práce.

Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD zkoumám na základě analýzy spatiálních významů *inessivu* a *adessivu* Penttiho Leina (1989, 1993, 2002) vycházející z kognitivní gramatiky R. W. Langackera (1987, 1991, 2002) a na základě kognitivně-lingvistické analýzy výrazů stavu v lokálních pádech Tiiny Onikki-Rantajääskö (2001), volně vycházející z kognitivní gramatiky.

Práci pojímám s ohledem na české studenty finštiny, jimž, jak doufám, tato práce pomůže usnadnit studium *metonymických výrazů stavu činnosti* na pomezí spatiality a stavu a mj. také v základních rysech pochopit spatiální významy *inessivu* a *adessivu*.

Toto téma jsem si vybrala proto, že vyjadřování spatiality *inessivem* a *adessivem* i *metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD* působí nerodilým mluvčím finštiny problémy. Nerodilí mluvčí finštiny nemohou vždy vědět, jak finština konceptualizuje spatialitu a *metonymické výrazy stavu činnosti* na pomezí spatiality a stavu, neboť jazyky se liší

v konvenční obraznosti, jíž konstruují jazykové struktury. Proto se pokouším zmapovat vymezené výrazy v co největším rozsahu.

V kapitole 2 vymezuji *inessiv* a *adessiv* v rámci finských lokálních pádů, vymezuji *metonymické výrazy stavu činnosti* v kontextu ostatních významů *inessivu* a *adessivu* a definuji některé základní termíny, které užívám v této práci. Vymezuji také jazykový materiál analyzovaný v této práci – korpus Kielipankki a uvádím jeho složení, způsob vyhledávání výrazů z korpusu a uvádění výskytu výrazů vyhledaných z korpusu. Přesné složení korpusu uvádí příloha 1.

V kapitole 3 se zabývám dosavadním pojetím spatiálních významů a významu stavu činnosti vyjadřovaných *inessivem* a *adessivem* ve finské lingvistické literatuře - v tradičních gramatikách Setäläho (1960) a Penttiläho (1963) i v nejnovější gramatice Iso suomen kielioppi (2004, dále ISK) a ve slovnících finského jazyka Nykysuomen sanakirja (1996, dále NS) a Suomen kielen perussanakirja (2001, dále PS). Zároveň se zabývám i pojetím těchto významů v učebnicích finštiny pro cizince.

V kapitole 4 představuji nejprve teoretický základ této práce a poté přistupuji k vlastnímu rozboru *metonymických výrazů stavu činnosti v IN/AD* vyhledaných z korpusu, rozděluji je do jednotlivých významových schémat a zkoumám sémantické motivace *inessivu* a *adessivu* v těchto výrazech.

V kapitole 5 shrnuji výsledky této práce a v příloze 2 uvádím přehled *metonymických výrazů stavu činnosti v IN/AD* rozebíraných v této práci a jejich možné překlady do češtiny.

2. VYMEZENÍ NĚKTERÝCH TERMÍNŮ A JAZYKOVÉHO MATERIÁLU

2.1. INESSIV A ADESSIV V SYSTÉMU FINSKÝCH LOKÁLNÍCH PÁDŮ

Inessiv a *adessiv*[1] v rámci systému finských pádů neexistují samy o sobě nezávisle na ostatních pádech, nýbrž jsou součástí širšího, rozsáhlého sémantického komplexu tzv. lokálních pádů. V současném finském jazyce existuje 15 pádů - 14 morfologických a 1 syntaktický (akuzativ). Z tohoto celkového množství představuje 8 lokálních pádů (vlastních a abstraktních/obecných) početně více než polovinu finských pádů a tvoří vlastní sémantický podsystém[2]. Významy *inessivu* a *adessivu* nelze chápat bez kontextu ostatních lokálních pádů, a proto je nezbytné nejprve alespoň rámcově uvést systém lokálních pádů a postavení *inessivu* a *adessivu* v tomto systému.

Tradiční přístup k lokálním pádům je ve finské lingvistice v podstatě lokalistický. Vychází totiž, ačkoli velmi obecně a zjednodušeně, z jednoho z hlavních významových úkolů těchto pádů, a to vyjádření spatiality (lokality). O tom, že se tento význam jeví jako primární, svědčí název *lokální pády* (*paikallissijat*). Je však třeba zdůraznit, že se zdaleka nejedná o jediný význam těchto pádů. Někdy mohou být lokální pády také nazývány „pády adverbiále“ podle syntaktických kritérií, nebo „sémantickými pády“ (např. ISK 2004: 1173, 1175).

Nejnovější finská deskriptivní gramatika ISK (2004) zavádí v tradičním členění lokálních pádů nová pojmenování *abstraktní lokální pády (abstraktit paikallissijat)* a *vlastní lokální pády* (*varsinaiset paikallissijat*). *Abstraktní lokální pády* (*essiv* a *translativ)* byly dosud označovány jako *obecné lokální pády* (*yleiset paikallissijat*), viz např. Setälä

[1] Názvy finských pádů v této práci překládám a používám tak, jak je v češtině uvádí H. Lindroos (Čermák & Lindroos 1982, Lindroos 1997, 2002), stejně tak další termíny *lokální pády*, *vnitřní a vnější lokální pády*.
[2] Protože se v této práci zabývám jen lokálními pády, budu pro větší přehlednost používat označení „systém lokálních pádů“ namísto „podsystému“.

1960, Siro 1964, Leino 1990, v názvu slovo *obecné* odráželo to, že tyto pády při vyjadřování spatiality nerozlišují „umístění uvnitř, či vně“ (viz např. *ylempänä* ´výše´), protože však konkrétní spatiální význam vyjadřují již jen velmi omezeně, jejich hlavní významové úkoly lépe vystihuje název *abstraktní*. Původně mezi *obecné pády* patřil i *partitiv*, jeho roli však převzal *elativ* viz Siro (1964: 30), který má tudíž v systému lokálních pádů dvojí roli – abstraktního i vlastního lokálního pádu.

Název ISK *vlastní lokální pády* je naprosto novým shrnujícím označením pro tzv. *vnitřní lokální pády* (*sisäpaikallissijat*) a *vnější lokální pády* (*ulkopaikallissijat*)[3]. *Vnitřní lokální pády* zahrnují *inessiv*, *elativ* a *illativ*, *vnější lokální pády* zahrnují *adessiv*, *ablativ* a *allativ*. Tradiční označení *vnitřní lokální pády* odkazuje k vyjadřování „umístění uvnitř“, *vnější lokální pády* naopak tradičně odkazují k „umístění vně, na povrchu“ (Setälä 1960, Penttilä 1963, ISK 2004).

Vnitřní a vnější lokální pády jsou také tradičně (např. Setälä 1960, Penttilä 1963, ISK 2004) členěny na *statické pády (olosijat)* a na *dynamické směrové pády „odloučení“ (erosijat)* a *„přiblížení“ (tulosijat). Statické pády (olosijat)* vyjadřují statické umístění, zahrnují *inessiv* a *adessiv*. *Směrové pády odloučení* (*erosijat)* tradičně vyjadřují směr přesunu odněkud, odpovídají na otázku „odkud“, patří mezi ně *elativ* a *ablativ*. *Směrové pády přiblížení (tulosijat)* vyjadřují tradičně směr přesunu někam, odpovídají na otázku „kam“, zahrnují *illativ* a *allativ*. Toto členění bývá vztahováno i na *abstraktní (obecné) lokální pády*, z nichž *essiv* je řazen mezi *statické pády* (*olosijat)* a *translativ* je řazen ke *směrovým pádům přiblížení* (*tulosijat).*

Tradiční názvy členění lokálních pádů jsou zjednodušené a neodpovídají skutečné sémantice lokálních pádů, jež je podstatně složitější a rozsáhlejší. Významy lokálních pádů se totiž neomezují pouze na rozlišení, či nerozlišení „umístění uvnitř“, nebo „umístění vně, na povrchu“. Stejně tak se neomezují jen na vyjadřování „statického umístění“, či „přesunu odněkud“ nebo „kam“. Nehledě na to, že i když je členění lokálních pádů lokalistické, je založeno jen na určitých spatiálních (lokálních) významech. Tradiční názvy tedy slouží spíše pro morfologické odkazování k lokálním pádům.

[3] V některých, spíše starších, lingvistických pracích (Setälä 1960, Siro 1964, Alhoniemi 1975) jsou vnitřní lokální pády nazývány finsky též *sisäiset paikallissijat* a vnější lokální pády jsou nazývány *ulkoiset paikallissijat*.

P. Siro (1964) jako první provedl celkovou analýzu lokálních pádů, v níž poukázal na symetričnost systému lokálních pádů. Podle Sirovy analýzy existují dvě vzájemně se protínající dimenze lokálních pádů, označuje je *dimenzí směru* a *dimenzí kvality*, které podle něj „mají přesný protějšek v syntaxi těchto pádů“ (Siro 1964: 30). Ačkoli Siro považuje dimenze za syntaktické, obě dimenze jsou ve svém základu sémantické (Leino 1989, 1990, 1993). *Dimenzi směru* tvoří symetrie mezi *statickými pády* na jedné straně a *dynamickými směrovými pády* na straně druhé. Zároveň systém lokálních pádů protíná i druhá dimenze - *dimenze kvality*, jde o střídání řad lokálních pádů: *vnitřních* (*sisäpaikallissijat*), *vnějších* (*ulkopaikallissijat) a obecných (yleiset paikallissijat).*

Tabulka č. 1 zobrazuje celý systém lokálních pádů podle Sira i to, jak se obě Sirovy dimenze protínají v jednotlivých konkrétních pádech. V *dimenzi směru* patří *inessiv* i *adessiv* shodně mezi *statické pády (olosijat).* Zároveň však v *dimenzi kvality* patří každý pád do jiné řady, *inessiv* je *vnitřním lokálním pádem*, *adessiv* je *vnějším lokálním pádem* a právě tento rozdíl se odráží v odlišných významech obou pádů.

Tabulka č.1 Přehled finských lokálních pádů

Dimenze směru →	Statický pád (olosija – poloha kde)	Směrový pád odloučení (erosija)	Směrový pád přiblížení (tulosija)
Dimenze kvality ↓			
Vnitřní lokální pády	***Inessiv***	Elativ	Illativ
Vnější lokální pády	***Adessiv***	Ablativ	Allativ
Obecné lokální pády	Essiv	(Elativ)	Translativ

Přehled finských lokálních pádů v tabulce č. 1 doplňuje morfologická podoba lokálních pádů, kterou znázorňuje tabulka č. 2. I zde existuje pozoruhodná symetrie mezi řadami *vnitřních* a *vnějších lokálních pádů*, odrážející historický vývoj jazyka. Koncovky

vnitřních lokálních pádů obsahují jako první konsonant vždy *–s* (v *illativu* jen varianta koncovky *-seen*), koncovky *vnějších lokálních pádů* konsonant *–l*[4]. Jediný *illativ* má více různých variant koncovek, které vznikly během historického vývoje jazyka.

Tabulka č. 2 Koncovky lokálních pádů[5]

inessiv -ssa/-ssä	elativ -sta/-stä	illativ sg. -Vn pl. -in -hVn -hin -seen -siin
adessiv -lla/-llä	ablativ - lta/-ltä	allativ -lle
essiv -na/-nä	(elativ) – sta/-stä	translativ -ksi

V současné finštině *vlastní lokální pády* tvoří určitý vlastní sémantický systém, který je srovnatelný se sémantikou *abstraktních lokálních pádů* pouze v některých jednotlivých slovech, a proto v dalších kapitolách této práce budu označovat *vlastní lokální pády* pouze jako *lokální pády*. *Vlastní lokální pády* vyjadřují mnoho různých významů, které se vždy zároveň projevují v *dimenzi směru* i v *dimenzi kvality* a v obou dimenzích se dají vzájemně porovnávat.

Významy *inessivu* a *adessivu* lze porovnávat jen v *dimenzi kvality*. K *dimenzi kvality* se přistupuje mnohem obtížněji než k *dimenzi směru* (Leino 1989: 214), což vyplývá z pozadí významu - báze. V *dimenzi kvality* lokální pády označují vztahy v různých kognitivních doménách, či bázích (jako jsou spatialita, temporalita, posesivita,

[4] Podle tohoto morfologického rysu bývají také někdy (např. Alhoniemi 1979) *vnitřní lokální pády* nazývány *s-pády* (*s-sijat*) a *vnější lokální pády* nazývány *l-pády* (*l-sijat*).

[5] Dvojí varianta pádových koncovek vyplývá z tzv. *vokálové harmonie*. *Vokálová harmonie* znamená, že ve slově se mohou vyskytovat pouze *přední samohlásky ä, ö, y* a tudíž i přední samohlásky v pádové koncovce (např. *syntymäpäivi+llä* ´na narozeninách´), nebo pouze *zadní samohlásky a, o, u* (např. *koulu+ssa* ´ve škole´), *neutrální přední samohlásky e, i* se mohou vyskytovat s předními i zadními samohláskami (např. *lääkäri+ssä* ´ u lékaře, v lékaři´, *huonee+ssa* ´v pokoji´). Pokud se ve slově vyskytují jen *neutrální přední samohlásky*, připojují se k nim koncovky s předními samohláskami (např. *tie+llä* ´na cestě´).

stav, prostředek, míra, způsob atd.). V rámci jedné kognitivní domény, či báze (např. spatiality, posesivity) *vnitřní* a *vnější lokální pády* vyjadřují většinou odlišné významy a pádové koncovky v kontextu vět tudíž nelze zaměnit beze změny významu (Onikki-Rantajääskö 2001). Významové rozdíly *vnitřních* a *vnějších lokálních pádů* v jedné kognitivní doméně, či bázi se neutralizují spíše zřídka (např. v některých výrazech stavu, viz Onikki-Rantajääskö 2001).

Tato práce se tedy zaměřuje na sémantickou *dimenzi kvality*. Navzdory určitým problémům významy vyjadřované *dynamickými směrovými pády* v *dimenzi směru* (viz Alhoniemi 1979, Lähdemäki 1995, Nagy 2004) nezpůsobují nerodilým mluvčím finštiny tolik obtíží jako významy vyjadřované v *dimenzi kvality*, neboť báze se váží ke kulturním a encyklopedickým vědomostem.

V souvislosti se sémantikou lokálních pádů je třeba zmínit též charakteristický rys finštiny, a to že pádové koncovky se ve finštině nevyskytují pouze u jmen. Koncovky lokálních pádů se vyskytují např. i u postpozic a prepozic, adverbií, infinitivů a v různých konstrukcích. *Metonymické výrazy stavu činnosti* jsou již svým charakterem vymezeny pouze na substantiva.

2.2 ZÁKLADNÍ VÝZNAMY INESSIVU A ADESSIVU A NĚKTERÉ TERMÍNY

Pádové koncovky *inessivu* a *adessivu* jsou polysémické. Polysémie pádů znamená, že pády mají různé významové varianty, které jsou vázané na kontext, a v určitém kontextu

přichází v úvahu jen jedna významová varianta, která vylučuje všechny ostatní významové alternativy. Množství významových variant není neomezené, ale závisí na množství možných kontextů. (Onikki-Rantajääskö 2001: 13, Leino 1993: 172) Podle různých kontextů, tedy kognitivních domén, či bází, můžeme rozlišit základní významy *inessivu* a *adessivu*. ISK (2004) rozlišuje čtyři základní významy *inessivu* a *adessivu.*

Prvním základním významem *inessivu* a *adessivu* je vyjadřování spatiality, viz př. 1.a-d.

1.a Vesi on valmiiksi jo pöydässä - **pullossa**, ei kannussa. kaleva98-99 *Voda je připravena již na stole – **v láhvi**, ne ve džbánu.*

1.b Terveydelle vaarallisessa **pullossa** on teksti Made in USA ja punainen risti. tusa98 ***Na** zdraví nebezpečné **láhvi** je text Made in USA a červený kříž.*

1.c Huvilan **seinällä** on lähes 150 vuotta vanha Joensuun kartta. karj98 ***Na zdi** vily je téměř 150 let stará mapa Joensuu.*

1.d Pöytä oli ikkunan edessä, sen ääressä kaksi tuolia, yhdellä **seinällä** sänky sekä pieni kaappi toisaalla. hs95kn *Stůl byl před oknem, u něj dvě židle**, u** jedné **zdi** postel a malá skříň u druhé.*

Dále *inessiv* a *adessiv* vyjadřují posesivitu. Ve finštině neexistuje na rozdíl od češtiny sloveso *mít*, posesivní význam je většinou vyjadřován tzv. *posesivní konstrukcí* (*omistusrakenne*), v níž slovo označující vlastníka je v *adessivu* a následuje 3. os. sg.

slovesa *olla* (*být*) a slovo označující předmět vlastnictví, viz př. 2.b. Posesivita může být vyjadřována i *inessivem* a 3. os. sg. slovesa *olla* (*být*) a slovem označujícím předmět vlastnictví, viz př. 2.a, *inessivem* je vyjadřováno *neoddělitelné vlastnictví* (*erottamaton omistus*): část je pevnou neoddělitelnou součástí celku (ISK 2004: 1196-1197).

2.a **Työpöydässä** on hyvä **olla riittävästi laatikoita**. tusa99 *Je dobré, když* ***pracovní stůl má dostatečně zásuvek***.

2.b **Naisella on** ennestään **useita lapsia**. aamu99 ***Žena má*** *z dřívějška* ***několik dětí***.

Základním významem *inessivu* a *adessivu* je i vyjadřování temporality, viz př. 3.a, b.

3.a Luen ainakin yhden kirjan **viikossa**, 15-vuotias Mirette kertoo. kaleva98-99 *Přečtu alespoň jednu knihu* ***za týden/v týdnu****, říká 15-letá Mirette*.

3.b Viime **viikolla** tein laivalla matkan Helsingistä Tukholmaan ja takaisin. aamu99 *Minulý* ***týden*** *jsem podnikl cestu lodí z Helsinek do Stockholmu a zpátky*.

Čtvrtým základním významem *inessivu* a *adessivu* je vyjadřování stavu, viz př. 4.a, b.

4.a Kuski ei ollut ensimmäistä kertaa **humalassa** ratissa. kaleva98-99 *Řidič nebyl prvně* ***opilý*** *za volantem*.

4.b Parin päivän ikäinen tyttövauva on ollut **hereillä** koko päivän, vieraita on jo käynyt paljon ja äiti myöntää kaipaavansa lepoa. hasa2000 *Dva dny/několik dnů stará holčička*

*byla **vzhůru** celý den, hostů už přišlo na návštěvu hodně a matka přiznává, že si potřebuje odpočinout.*

Jak *inessiv*, tak *adessiv* vyjadřují navíc každý zvlášť určité specifické významy. Specifické významy *inessivu* ISK (2004: 1200-1201) označuje jako 1) míru, způsob, prostředek (*mitta, tapa, väline*) (př. 5) 2) abstraktní vztah (př. 6) 3) používání v afektivních výrazech (př. 7).

5. Miehet ovat myyneet pirtua **satojen litrojen erissä**. hs95ka *Muži prodávali líh **po stovkách litrů (v dávkách stovek litrů)**.*

6. Ottelu oli **siinä mielessä** erikoinen, että molemmat joukkueet vaihtoivat maalivahtinsa. tusa99 *Zápas byl **v tom smyslu** zvláštní, že obě mužstva vyměnila brankáře.*

7. Viisi koiraa, **miksi ihmeessä** niin monta? (karj98) *Pět psů, **proč proboha** tolik?*

Specifickými významy *adessivu* jsou podle ISK (2004: 1200-1201): 1) prostředek a způsob (*väline ja keino*) (př. 8) 2) způsob (*tapa*) (př. 9) a 3) míra (př. 10).

8. Yksi näyttelyn huoneista on sisustettu vain **tuolilla, pöydällä** ja **sängyllä**. hs95vs *Jedna místnost výstavy byla zařízena jen **židlí**, **stolem** a **postelí**.*

9. Tyttö on kertonut huutaneensa **kovalla äänellä** apua. tusa98 *Dívka řekla, že volala **hlasitě** o pomoc.*

10. Maidon hinta laski **3 prosentilla**. karj98 *Cena mléka klesla **o tři procenta**.*

Uvedené příklady (1.-10.) ilustrují rozsáhlost a rozmanitost významů jedné pádové koncovky - jak pádová koncovka *inessivu*, tak *adessivu* může vyjádřit sedm základních významů. Na základě různých kontextů (bází) získává tatáž pádová koncovka významy, které jsou ve finštině konvencionalizované. Pro nerodilého mluvčího je obtížné především rozlišení významů *inessivu* a *adessivu* v rámci jedné kognitivní domény, či báze, které znázorňují příklady *1.-4.* a kde není možné zaměnit koncovky *inessivu* a *adessivu* beze změny významu, např. není totéž, zda se něco nachází uvnitř *(př. 1.a*), či na povrchu *(př. 1.c)*, stejně jako se liší např. časový bod události *(př. 3.b)* od časového průběhu *(př. 3.a).* Na příkladech slov *pullo* a *seinä* je vidět, jak se liší význam téhož slova s toutéž pádovou koncovkou v různém spatiálním kontextu *(1.a-d).* Pokud nejsou nerodilému mluvčímu známy konvencionalizované významy pádových koncovek v konvencionalizovaných kontextech, či je znám jen jeden význam, může dojít k nedorozumění.

Na pomezí dvou základních významů *inessivu* a *adessivu* – spatiality (př. 1.a-d) a stavu (př. 4.a-b) – se nacházejí *metonymické výrazy stavu činnosti* zkoumané v této práci. *Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD* jsou „přechodné, smíšené oblasti“, které existují mezi základními významy *inessivu* a *adessivu* a které v sobě zahrnují několik základních významů různou měrou. Kognitivní lingvistika označuje smíšené výrazy názvem „blend“ (Onikki-Rantajääskö 2001, Janda 2000). *Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD* jsou zajímavým přechodem mezi čistě spatiálními významy a významy stavu[6].

[6] Existují i jiné výrazy, v nichž se pojí spatiální význam s významem stavu, např. metonymické označování stavu a spatiálního KONTAKTU typu *Järvi on jäässä* ´jezero je zamrzlé´ dosl. [Jezero je v ledu]), které v této práci nerozebírám.

Za *spatialitu*[7] považuji umístění ve dvou- a třídimenzionálním fyzikálním prostoru, prostorovost; dvou a třídimenzionální prostor je jednou ze základních *kognitivních domén* kognitivní gramatiky (Leino 1989: 170, Langacker 1987). *Spatialitu* v současné finštině vyjadřují zejména vlastní lokální pády, postpozice, prepozice a adverbia, Alhoniemi (1975: 7) však upozorňuje, že někdy je vyjadřována i jinými prostředky, např. vztahem subjektu, objektu a slovesa v jím uváděné větě *Pullo sisältää myrkkyä* (*Láhev obsahuje jed*). V této práci *spatialita* pochopitelně zahrnuje pouze významy vyjadřované *inessivem* a *adessivem*.

Stav může být v kognitivní lingvistice konceptualizován jako NÁDOBA, bytí v prostoru je konceptualizováno jako abstraktní umístění v NÁDOBĚ nebo ohraničené oblasti (Lakoff & Johnson 2002: 46), jedná se o abstraktní INKLUZI ve vztahu k časové zkušenosti prostoru (Onikki-Rantajääskö 2001: 217). Pro vyjádření stavu existují ve finštině kromě vlastních lokálních pádů i další způsoby, např. slovesa, abstraktní lokální pády, adverbia, různé konstrukce, adjektiva a participia. V této práci omezuji vyjadřování stavu na výrazy v *inessivu* a *adessivu*. Za *výrazy stavu v lokálních pádech* (*paikallissijaiset olotilanilmaukset*) pak označuji v souladu s Onikki-Rantajääskö (2001: 17) „sellaisia paikallissijailmauksia, jotka saavat konstruktiossaan „olemisen“ tai „toiminnan“ tilan tulkinnan (*takové výrazy v lokálních pádech, které ve své konstrukci získávají interpretaci stavu „bytí“, nebo „činnosti*“)“.

Označení *metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD* znamená, že ve výrazech se projevuje metonymie. *Metonymie* je „užívání jedné entity k tomu, aby odkazovala na jinou, která má vůči ní jistý vztah, metonymie má primárně referenční funkci, tj. umožňuje nám

[7] Termín *spatialita se* v české lingvistice nepoužívá, rozhodla jsem se ho používat v této práci z toho důvodu, že možné odpovídající slovo „prostorovost“ je vágním termínem, a zejména proto, že s termínem spatialita (spatiaalisuus) operují současné kongnitivně-lingvistické výzkumy ve finštině. Ve finštině má termín spatialita své opodstatnění a používá se, aby se zamezilo nejasnostem vyplývajícím z polysémického slova *tila*, neboť *tila* označuje ´prostor´ i ´stav´. Protože tato práce je zaměřená na finštinu a mohlo by dojít ke zkreslení při práci s finskými prameny, dodržuji terminologii zavedenou ve finštině. Spatialita odpovídá v dřívějším tradičním pojetí sémantiky lokalitě. Lokalita však označuje ´místo, umístění´ a je tedy významově užší, zřejmě i z tohoto důvodu kognitivní lingvistika upřednostňuje *spatialitu*.

použít jedné entity, aby zastupovala druhou“ (Johnson & Lakoff 2002: 49, 50). Např. výraz *olla kirkossa* (*být v kostele*) ve významu stavu činnosti znamená „být v kostele a modlit se“, místo *kirkko* (*kostel*) tedy metonymicky zastupuje činnost „modlení“.

2.3. JAZYKOVÝ MATERIÁL

Metonymické výrazy stavu činnosti rozebírané v této práci jsem vyhledala z korpusu finského jazyka Kielipankki (www.csc.fi/kielipankki).

Korpus Kielipankki obsahuje cca 179 556 341 slovních výskytů (token), slovní výskyty kromě slov zahrnují také číslice, s největší pravděpodobností jsou za slovní výskyty počítány např. i pomlčky mezi číslicemi, naopak složená slova s pomlčkou jsou považována za jedno slovo[8].

Korpus Kielipankki tvoří především soubory textových dokumentů různých finských novin, v menší míře soubory textových dokumentů časopisů, beletrie, literatury faktu a administrativy z let 1990 – 2000. Kielipankki upozorňuje, že textové dokumenty korpusu nemusejí odpovídat v naprosto stejném rozsahu původním tištěným verzím dokumentů (např. jeden ročník novin v korpusu nemusí obsahovat všechny dokumenty tištěné verze ročníku novin), z jazykového hlediska se ale jedná o autentické neupravované texty, v nichž se vyskytují i pravopisné, tiskové chyby apod. Problémem korpusu, na nějž Kielipankki výslovně upozorňuje, jsou chyby v samotné anotaci slov, neboť morfosyntaktická anotace dokumentů byla provedena pouze automaticky a nebyla manuálně kontrolována.

[8] Metodologie používáná Kielipankki není zcela jasná, pracovníci Kielipankki zkušebně zjišťovali, co je přesně považováno v korpusu za slovní výskyt a dobrali se různých, někdy i těžko vysvětlitelných odchylek od udávaných počtů.

Kielipankki mi umožnila využívat část korpusu o velikosti cca 130 000 000 slovních výskytů, kterou jsem pro tuto práci omezila na 100 590 023 slovních výskytů (viz příloha 1), což považuji za dostatečně reprezentativní materiál. Při výběru souborů textových dokumentů jsem zohlednila dvě kritéria: prvním kritériem byla co největší rozmanitost finských jazykových oblastí a různorodost textových typů, druhým kritériem byl rok vydání. Nejprve jsem vybrala deníky vycházející v různých geografických částech Finska a pro zajištění alespoň minimální různorodosti textových typů jsem mezi „seriózní“ deníky začlenila i bulvární deník Iltalehti, dále motoristický časopis Tekniikan Maailma (Svět techniky) a publikaci pojednávající o architektuře Rakennettu maisema („Zastavěná krajina“). Druhé kritérium zohledňuje co nejaktuálnější stav finského jazyka, a proto jsem přednostně vybrala nejnovější ročníky: všechny deníky a časopis Tekniikan Maailma pocházejí z let 1995 - 2000, jediná publikace o architektuře je staršího data - z r. 1993. Přesné detailní složení korpusu zobrazuje příloha 1.

Vzhledem ke složení a charakteru korpusu je materiál této práce omezen na psanou spisovnou finštinu. V některých novinových článcích, především v rozhovorech a názorech čtenářů, se však mohou vyskytnout též prvky hovorového jazyka či nářečí. Jazykový materiál korpusu představuje především novinářský styl, odborný styl zastupuje publikace o architektuře a případně motoristický časopis. Další typy textů (např. úřední styl, či beletrie) nejsou bohužel zastoupeny, neboť ve Finsku nejsou v rámci korpusu, pravděpodobně kvůli autorským právům, přístupné.

Protože korpus je pouze morfosyntakticky kódován a sémantické významy nejsou v korpusu odlišeny, musela jsem v první fázi vyhledávání vyhledat všechny slovní tvary vyskytující se s koncovkou *adessivu* a *inessivu*, což kromě substantiv představuje i značné množství jiných slovních druhů a konstrukcí. V této fázi se mi pomocí korpusového softwaru podařilo vytřídit vlastní jména, zájmena, číslovky, adjektiva a slovesa. V korpusu je možné naráz vyhledat soubor maximálně o velikosti 10 000 slovních výskytů, vyhledávání bylo tedy třeba provádět postupně z jednotlivých souborů textových dokumentů korpusu. Tímto způsobem jsem získala pro *adessiv* 140 souborů, z nichž 102 souborů obsahovalo 10 000 slovních tvarů s koncovkou AD a 38 souborů mělo obsah menší než 10 000 slovních tvarů s koncovkou AD. Pro *inessiv* jsem získala celkem 224 souborů, z toho 185 souborů o obsahu 10 000 slovních tvarů s koncovkou IN a 39 souborů s obsahem menším než 10 000 slovních tvarů s koncovkou IN.

Ve druhé fázi vyhledávání bylo třeba projít všechny vyhledané soubory a ručně vyhledat zkoumané *metonymické výrazy stavu činnosti* v daném pádě na základě kontextu (pokud byl nejasný kontext věty/souvětí, tak na základě kontextu celého textu). Navzdory softwarovému třídění první fáze se ve všech vyhledaných souborech permanentně vyskytovala slovesa i vlastní jména, tento problém souvisí se zmíněnou nedostatečnou anotací výrazů korpusu, při níž nebyl brán v potaz kontext. Ve finštině mají tvary různých slovních druhů často stejnou podobu a smysl získávají až z kontextu, proto se např. při vyhledávání *adessivu* objevovalo mnoho sloves s frekventativním sufixem *-lla/-llä* shodným s pádovou koncovkou adessivu *-lla/-llä* jako *haaveilla* (*´snít´* i adessiv pl. od substantiva *haave ´sen´*), či *hymyillä* (*´usmívat se´* i adessiv pl. od substantiva *hymy ´úsměv´*). Takto se projevující nedostatečná anotace komplikuje

spolehlivost výskytu vyhledaných dat. Z korpusu také není možné „odfiltrovat“ další nehledané slovní výskyty, které představuje především velké množství post- a prepozic, adverbií, ale i zkratek a číslic. Fáze ručního vyhledávání je tedy poměrně pracná a časově náročná.[9]

Výskyt vyhledaných *metonymických výrazů stavu činnosti v IN/AD* a případné porovnání výskytu *inessivu* a *adessivu* uvádím v tabulkách pouze u těch *metonymických výrazů stavu činnosti v IN/AD*, které vyjadřují primárně stav činnosti a spatiální význam je na pozadí báze. Tyto výrazy tvoří relativně ustálené menší skupiny výrazů, u nichž je možné výskyt dohledat. U *metonymických výrazů stavu činnosti v IN/AD*, v nichž je stejnou měrou zastoupen spatiální význam i význam stavu činnosti, je velmi obtížné zjistit výskyt, neboť spatiálních výrazů je velké množství a počítání výskytů těchto výrazů není směrodatné, neboť se většinou shodují se spatiálním systémem.

Počet výskytů *metonymických výrazů stavu činnosti v IN/AD* je třeba považovat za orientační. Zjištění přesného počtu výskytů dat je problematické nejen kvůli nedostatečným anotacím korpusu, ale i proto, že někdy se naprosto totožné věty vyskytují zároveň v různých souborech deníků (např. v Aamulehti 1999, Turun Sanomat 1999 a Demari 1999), či určitá věta se několikrát opakuje i v souboru jednoho deníku. V takovýchto případech výskytů stejných vět jsem výraz započítala pouze jednou.

V rámci korpusu by se mělo jednat o relativně úplný, vyčerpávající obraz *metonymických výrazů stavu činnosti v IN/AD*. Korpus nepředstavuje celkový výčet a přehled *metonymických výrazů stavu činnosti* v současné finštině, ale pouze výčet výrazů vyskytujících se v korpusu se všemi jeho jazykovými, stylovými omezeními apod., a proto výrazy vyhledané z korpusu ještě porovnávám s výrazy uváděnými v gramatikách Setäläho (1960), Penttiläho (1963) a v analýze Onikki-Rantajääskö (2001).

[9] Korpusovým softwarem je sice možné vyhledávat pouhá substantiva, ale vzhledem k nepřesným anotacím bylo takové vyhledání dat omezenější a některé výrazy nemusely být ve vyhledávání zahrnuty vůbec.

3. VÝZNAMY SPATIALITY A STAVU ČINNOSTI VYJADŘOVANÉ INESSIVEM A ADESSIVEM VE FINSKÉ LINGVISTICKÉ LITERATUŘE[10]

3.1. VÝZNAMY SPATIALITY A STAVU ČINNOSTI VYJADŘOVANÉ INESSIVEM A ADESSIVEM V TRADIČNÍCH GRAMATIKÁCH, ISK A SLOVNÍCÍCH

Tradiční gramatiky Setäläho (1960) a Penttiläho (1963) vyjmenovávají různá užití *inessivu* a *adessivu*. Setälä (1960) uvádí spatiální významy a významy stavu činnosti následovně[11].

Za základní význam *inessivu* Setälä (1960: 58-61) označuje:

1) „vnitřek ohraničeného místa a samotnou hranici, např. Poika istuu **huoneessa** (*Chlapec sedí **v pokoji***)“.

2) „bezprostřední kontakt s tím předmětem, či (obrazně) osobou, nebo abstraktním pojmem, který je vyjádřen lokálním pádem. *Inessiv* zde vyjadřuje pevný kontakt, např. ***Huivi on*** **kaulassa**, saappaat **jalassa**, lakki **päässä** (*Šátek je **na krku**, holinky **na nohou**, čepice **na hlavě***)“.

Podle Setäläho „ze základního významu 1 přímo vyplývá užití lokálních pádů, pokud vyjadřují:

[10] Význam stavu činnosti omezuji na metonymické výrazy stavu činnosti, druhou skupinu výrazů stavu činnosti – deverbální výrazy stavu činnosti zde neuvádím, neboť v gramatikách jsou omezeny na výčet několika příkladů v souvislosti s metonymickými výrazy stavu činnosti a v učebnicích na několik frází, většinou *olla pesulla* (*mýt se*) a *olla pyykillä* (*prát prádlo*).

[11] Číslování příkladů je moje u Setäläho i Penttiläho, neboť přímá citace označení a číslování by byla chaotická. Významy inessivu a adessivu cituji a překládám přímo do češtiny, finský originál viz Setälä (1960: 58-61, 66-68).

a) okruh kolektivních pojmů, např. Lapsi ei ollut **ihmisissä**. (*Dítě nebylo **mezi lidmi***).

b) společenskou událost/akci, např. Kävin **pidoissa, häissä, vieraissa**. (*Byl jsem **na hostině, na svatbě, na návštěvě***)“.

„V důsledku rozšíření pojmu lokální vyjadřují vnitřní lokální pády také:

c) stav, především co se týče duševního a fyzického stavu živé bytosti, např. Hän on **eksyksissä, päissänsä** (*Je **ztracený, opilý***). Poika on **paimenessa**. (*Chlapec je **na pastvě/ pase dobytek***).

d) provádění, vykonávání nějaké práce. Slovem vyjadřujícím činnost je tehdy často substantivum odvozené ze slovesa, např. Hän on **työssä, toimessa** (*Je **v práci***). Někdy je sám předmět činu, záměr, nebo předmět, který je obstaráván/vyzvedáván, ve vnitřním pádě. Např. Hän on **kalassa, mansikassa** (*Je **na rybách, na jahodách***)“.

Adessiv podle Setäläho vyjadřuje:

1) „povrch, vrchní stranu, blízkost místa, nebo předmětu, když se nebere v úvahu ohraničení místa, např. Poika seisoo **pöydällä**. (*Chlapec stojí **na stole***)

2) něčí rodinu, nebo péči, nebo účast někde, např. Kävitkö eilen **Kalisella**? (*Byl jsi včera **u Kalinena***?)“.

K významu *adessivu* 1 se pojí dvě poznámky: Pozn. 1. „Blízkost vyjadřují obvykle *vnější lokální pády* jen u takových slov, která pojmenovávají nějakou budovu nebo otvor (**kirkolla** – ***u kostela***, **kaivolla** – ***u studně***). Jinak se používají obvykle postpozice“. Pozn. 2. „S významem místa se někdy pojí význam činnosti. Např. Olin **ojalla** = ojaa luomassa. (***Kopal jsem příkop***). Srov. s níže b) Olin **nuotalla**. (dosl. ***Rybařil jsem sítí***)“.

„V důsledku rozšíření pojmu lokální vyjadřují vnější lokální pády také:

a) vnější stav nebo polohu. Např. Kivi on **korkealla** ilmassa. (*Kámen je **vysoko** ve vzduchu*). *Oletko **hereillä, valveilla**?* (*Jsi **vzhůru, bdíš***?)

b) používání loveckého nástroje/náčiní. Např. Olen **ongella, nuotalla**. (dosl. ***Rybařím udicí, sítí***).

c) požívání jídla. Např. Isäntä on **illallisella**. (*Hospodář je **na večeři***).

d) vyzvedávání, obstarávání předmětu. Např. Renki on **puulla**. (*Čeledín je **na dříví**, tzn. **obstarává dříví, šel pro dříví***.)“.

Podle Leina (1990) se u Setäläho nejedná o prostý výčet užití, neboť Setälä usiluje o určitou hierarchii členění významů. Setäläho přístup je v podstatě lokalistický, základním významem *inessivu* i *adessivu* je spatiální význam. Setälä rozlišuje dva základní spatiální významy *inessivu* (čili KONTAKT a INKLUZI), u *adessivu* však sloučil dva základní významy (UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU A ASOCIACI) v jeden. Problémem jsou jeho definice, jejichž nedostatečnost kritizoval Alhoniemi (1979) s tím, že při vyjadřování spatiality se nejedná pouze o „ohraničené místo“ a vyjadřování „významu blízkosti“ *adessivem* není omezeno pouze na výrazy označující „budovy a otvory“. Alhoniemi poukázal na to, že Setäläho pojetí spatiálních významů je nedostatečné.

Z *metonymických výrazů stavu činnosti* Setälä uvádí jen některé, u *inessivu* jako rozšíření spatiálního významu a-d, u *adessivu* jako Pozn. 2 a významy a-d. Uvádí zde určitou hierarchii, *metonymické výrazy stavu činnosti* podle něj vyplývají ze spatiálního významu, či se jedná o rozšíření spatiálního významu. Uvádí však pouze některé skupiny *metonymických výrazů stavu činnosti*, některé výrazy řadí mezi spatiální a jednotlivé

významy dokládá malým množstvím příkladů, u nichž je třeba vzít v úvahu, že příklady se opakují od 1. vydání z r. 1880 a některé mohou být již zastaralé.

Gramatika finštiny A. Penttiläho (1963) přímo vychází ze Setäläho (1960). Penttilä však navíc na rozdíl od Setäläho rozděluje primárně *inessiv* i *adessiv* podle syntaktických hledisek na „adverbální“ (kombinovaný s verbem) a „adnominální“ (kombinovaný s nominem), což je hledisko navíc, neboť navzdory tomuto základnímu rozdělení je Penttiläho pojetí lokálních pádů sémantické a vychází ze Setäläho lokalistického členění. Celkově je Penttiläho výčet významů *inessivu* a *adessivu* podstatně rozsáhlejší a obšírnější než Setäläho.

Penttilä (1963: 380-386)[12] *inessiv* člení na:

I.) „adverbální a spíše lokální *inessiv* může vyjadřovat místo bytí, činu, nebo události uvnitř nebo na hranici nějakého ohraničeného místa. To „místo“, o které se jedná, může být také nelokální“.

a) *inessiv* označuje „místo bytí, činu, události, které není vyjádřeno vlastním jménem“. Sem zahrnuje kategorie: „1) velká nebo nějaká právní oblast 2) obydlí 3) úřad 4) budova, či její část 5) jasně ohraničený úsek země 6) vodstvo 7) rostliny 8) skupina bytostí 9) orgány, části lidského těla 10) osoba, věc, předmět, jehož vlastnost nebo stav vyjadřujeme 11) neživý předmět 12) šaty/oblečení 13) látka/materiál 14) počasí, do jehož bezprostředního vlivu se někdo dostane 14) společenskou událost 15) místo, které ovládá těsnost, světlo, nějaký zvuk 16) oblast života, záležitost 17) různá místa 18) dopravní prostředky a vykonavatelé různých profesí“. Všechny kategorie ilustruje pouze příklady, jedinou kategorii 18 rozebírá podrobněji.

[12] Významy inessivu a adessivu uváděné Penttiläm cituji a překládám přímo do češtiny, originál viz Penttilä (1963: 380-386, 414-418).

b) *inessiv* může vyjadřovat také „stav, v němž někdo, nebo něco je, nebo jedná“ Sem zahrnuje kategorie 1) „fyzický nebo psychický stav 2) sociální stav 3) různé stavy“.

c) „*inessiv* může vyjadřovat práci, nebo činnost, v níž někdo, nebo něco je, např. **olla varkaissa** (***krást***). V jistých případech je název obstarávaného, či vyzvedávaného předmětu v *inessivu*. Např. **olla mansikassa, sienessä** (***být na jahodách, na houbách***)“.

II.) „adverbální inessiv *vyjadřující pevný kontakt“*.

Inessiv *může „vyjadřovat povrch, předmět, nebo věc, k nimž je něco připevněno/přichyceno, nebo s nimiž je něco bezprostředně v kontaktu. Použití* inessivu *se dá nejsnadněji porozumět, pokud povrch označovaného výrazu v inessivu je přímo rozbit/ poškozen (např.* Sormessa on naarmu. Na prstě je škrábnutí.*), nebo pokud se jedná o různé bytí uvnitř (např.* olla jnk hampaissa – být v něčích zubech, někoho pomlouvat*). Obvykle se* inessiv *užívá, když předmět je připevněn na postranním nebo spodním povrchu druhého“*.

Adessiv člení Penttilä (1963: 414-418) na adverbální a vyjadřuje:

I) „Adverbální *adessiv* může vyjadřovat místo bytí, činu, či události jako *inessiv*, ve většině případů je však význam *adessivu* trochu odlišný než odpovídajícího *inessivu*. *Adessiv* zaprvé vyjadřuje jako místo 1) povrch nějakého předmětu, nebo nějakou širou oblast, jejíž hranice se neberou v úvahu, nebo svými hranicemi neurčité místo; anebo 2) blízkost místa. Zadruhé se *adessivem* poukazuje na oddělenost/volnost bytosti a místa nebo uvolněnost kontaktu“

a) zahrnuje kategorie „1) předměty, části budov 2) místa terénu 3) různá místa např. Metso on **soitimella** sokea. (*Tetřev je **při tokání** slepý*) 4) části lidského těla 5) některé *adessivy* vyjadřují jako *inessiv* místo, uvnitř jehož hranic něco je, nebo se něco děje“.

b) „*adessiv* vyjadřuje, že místo bytí, činu, události je v blízkosti nějakého předmětu (především budovy), nebo místa (především otvoru); pokud je v *adessivu* označení osoby, obvykle se rovná výrazu genitiv + postpozice *luona (u)*“.

II) „označení místa je často chápáno jako označení činnosti v tom místě, často se slovesem *olla (být)*, nebo *käydä (chodit)*“. Zahrnuje sem kategorie: „1) pracovní místo 2) nástroj činnosti 3) název činnosti 4) když se jedná o vyzvedávání/obstarávání něčeho 5) požívání jídla apod. 6) společenská událost 7) hraní her 8) další“.

III) stav

Problematičnost definic u Setäläho platí i pro Penttiläho. Z Penttiläho členění je navíc zřejmé, že je nepřehledné. Podle Leina (1990) je Penttiläho popis užití lokálních pádů pouhým výčtem. Penttilä se vzájemnými vztahy mezi způsoby užití lokálních pádů nezabývá, ani je hierarchicky nečlení jako Setälä, Penttiläho podskupiny významů jsou si rovnocenné. Problematické je především členění sémantických kategorií v podskupinách a k nim uváděných příkladů. Sémantické kategorie jsou uváděny bez jakéhokoli objasnění a mnohé kategorie se opakují pod různými významy. Leino přímo označuje Penttiläho tvoření kategorií za „impresionistické“ (Leino: 1990: 19) a poukazuje na to, že skupiny jsou často smíšené a příklady neodpovídají charakteristice, což snižuje hodnotu popisu (Leino 1990: 16, 18, 19). Např. u významu *adessivu* bodu I. a kategorie 3) Metso on **soitimella** sokea (*Tetřev je **při tokání** slepý*) *tokání* nevyjadřuje neohraničené místo, či umístění v blízkosti nějakého místa. Takovýchto neodpovídajících příkladů najdeme u *inessivu* i *adessivu* relativně mnoho.

Penttilä u *inessivu* zahrnuje stav (viz *b*) i výrazy vyjadřující práci a činnost (viz *c*) pod spatiální význam I. i II. Naopak u *adessivu* stav činnosti II. i stav III. označuje jako rovnocenné skupiny se spatiálním významem. *Metonymické výrazy stavu činnosti* jsou u *inessivu* uváděny přímo jako spatiální význam I.a 8, 14 a 18 a I.c. a mezi různými výrazy bodu II., u *adessivu* jsou uváděny různě v bodu I. a jako bod II. Uváděné příklady *metonymických výrazů stavu činnosti* jsou ale různě smíšené navzdory pokusu o rozčlenění.

Penttilä v podstatě velice podrobně rozvádí Setäläho výčet užití lokálních pádů. Penttiläho přínosem je to, že uvádí mnoho příkladů. *Metonymické výrazy stavu činnosti* vyhledané z korpusu porovnávám s jím uváděnými příklady.

Tradiční gramatiky neposkytují dostatečné lingvistické vysvětlení spatiálních významů a významu stavu činnosti *inessivu* a *adessivu* a nerodilý mluvčí finštiny (avšak ani rodilý mluvčí) z nich nemůže získat systematický přehled spatiálních významů ani sémantických rozdílů *inessivu a adessivu* v *metonymických výrazech stavu činnosti*.

ISK (2004) provedla syntézu tradičních gramatik (Penttilä 1963) a dosavadních výzkumů lokálních pádů (mj. Alhoniemi 1975 a 1979, Leino 1989, Leino a kol. 1990) a snaží se pojmout tradičním způsobem nejnovější výzkumy v této oblasti.

Spatiální významy lokálních pádů ISK (2004: 1190-1192) uvádí v kapitole „*Sisä- ja ulkopaikallissijat* (*Vnitřní a vnější lokální pády*)“ pod názvem „*Paikka: pihassa, pihalla* (*Místo: na dvoře*)“ a *metonymické výrazy stavu činnosti* pod názvem „*Tila ja toiminta*: *hyvällä tuulella, kuumeessa, tupakalla* (*Stav a činnost: v dobré náladě, v horečce, kouřit*)“ (str. 1195-96). ISK v této kapitole při členění významů lokálních pádů zohledňuje kognitivně lingvistické výzkumy např. Onikki-Rantajääskö (2001) a Kotilainena (1999), z nichž vyplývá, že ve výrazech stavu i posesivity se odráží spatiální význam a tyto výrazy pravděpodobně vznikly ze spatiálních výrazů.

ISK uvádí všechny spatiální významy *inessivu* a *adessivu* pozměněním tradičních definicí[13]. Nejprve odlišuje spatiální významy *inessivu* „umístění uvnitř ohraničeného prostoru, obklopeného konkrétními okraji, či neurčitými nebo i částečnými hranicemi…entita má úschovný, či třírozměrný charakter“ (význam INKLUZE) a „pevný kontakt s povrchem entity…kontaktní nebo pevné umístění“ (význam KONTAKTU). U významu KONTAKTU zmiňuje, že některé výrazy např. *olla puhelimessa* (*být u telefonu*) a *nousta pöydästä* (*vstát od stolu*) se ustálily také pro vyjadřování činnosti. Na str. 1190 uvádí, že se neustálil výraz *olla kännykässä* (*být u mobilu*), v korpusu se však tento výraz jednou vyskytl, viz 4.5.2.2. schéma kontaktu s nástrojem, a také Onikki-Rantajääskö (2001: 79) ho dokládá.

Pro *adessiv* ISK rozlišuje spatiální význam „umístění na vnějším, či horním povrchu entity“ (význam UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU) a „umístění v blízkosti nebo u něčeho, či někoho, nebo v nějaké oblasti bez jasného pevného bodu“ (význam ASOCIACE). V souvislosti s významem ASOCIACE uvádí zajímavý příklad *Kuka on käynyt torttutaikinalla?* (*Kdo byl na dortovém těstu/kdo chodil na dortové těsto?*), který se pojí s výrazy schéma místa a nádoby úschovy, v korpusu se však takovýto výraz nevyskytl. Tento výraz patří mezi *metonymické výrazy stavu činnosti* spíše než mezi čistě spatiální výrazy.

Metonymické výrazy stavu činnosti ISK uvádí přímo podle analýzy Onikki-Rantajääskö (2001). Podle ISK (2004: 1195) se vnitřní pády užívají většinou, pokud se jedná „o sbírání, nebo lovení něčeho“, vnější pády se užívají „pokud se jedná o konání činnosti něčím, požívání něčeho, nebo o takovou činnost, při níž jsme u něčeho“. V profesních názvech se podle ISK (2004: 1196) většinou užívají vnější lokální pády ve

[13] Významy inessivu a adessivu cituji a přímo překládám do češtiny, finský originál viz ISK (2004: 1190-92, 1195-96).

významu „u“, v některých názvech dochází ke střídání pádů. V názvech společenských událostí se používání *inessivu* a *adessivu* liší slovo od slova (ISK 2004: 1196).

ISK tedy uvádí všechny základní významy *inessivu* a *adessivu* a mezi spatiálními příklady zmiňuje i *metonymické výrazy stavu činnosti*. Soustředí se i na výrazy stavu a snaží se co nejobecněji vysvětlit rozdílné užití *inessivu* a *adessivu* v *metonymických výrazech stavu činnosti*, vysvětlení je však zjednodušené.

Slovníky finštiny NS a PS uvádějí většinou *metonymické výrazy stavu činnosti* v příslušném pádě i vysvětlení jejich významu činnosti, sémantická motivace *inessivu* a *adessivu* z nich ale není zřejmá, ani rozdíly mezi pády, např. u výrazů *lääkärissä/lääkärillä* (*u lékaře*). Slovníky také vůbec neuvádějí výrazy schéma místa a nádoby úschovy (viz 4.4.3.), z výrazů schéma místa-instituce (viz 4.4.1.) uvádějí jen nejvíce konvencionalizované výrazy jako např. *saunassa* (*v sauně*).

3.2. VÝZNAMY SPATIALITY A STAVU ČINNOSTI VYJADŘOVANÉ INESSIVEM A ADESSIVEM V UČEBNICÍCH FINŠTINY

Pro nerodilé mluvčí finštiny jsou prvním seznámením se systémem lokálních pádů a významy *inessivu* a *adessivu* učebnice finštiny, a proto se v této kapitole zaměřím na uvádění spatiálních významů *inessivu* a *adessivu* a *metonymických výrazů stavu činnosti* v učebnicích finštiny pro cizince.

Pro porovnání pojetí zkoumaných významů *inessivu* a *adessivu* jsem vybrala učebnice finštiny pro cizince, které jsou většinou dostupné studentům na katedře finštiny FF UK (viz Seznam učebnic). Jedná se převážně o finskojazyčné učebnice kromě jedné učebnice v angličtině (White 2000), jedné učebnice v češtině (Lindroos 2002) a jedné mluvnice v češtině (Čermák & Lindroos 1982). Učebnice Suomea suomeksi I., II.

(Nuutinen 1992) a Finština nejen pro samouky (Lindroos 2002) jsou používány jako základní učební literatura kurzů praktického finského jazyka na katedře finštiny FF UK.

Pojetí významů *inessivu* a *adessivu*, jakož i lokálních pádů celkově, vypadá v učebnicích finštiny velmi podobně, ať se jedná o učebnice staršího, či novějšího data, či o učebnice ve finštině, češtině, nebo angličtině. Naprostá většina učebnic se zabývá hlavně morfologickými koncovkami *inessivu* a *adessivu* a jejich připojováním ke slovním kmenům, významům pádových koncovek je věnována malá pozornost. Pokud učebnice vůbec uvádějí významy *inessivu* a *adessivu*, je za základní význam *inessivu* a *adessivu* vždy považována spatialita. Co se týče *metonymických výrazů stavu činnosti*, ve všech učebnicích jsou tyto výrazy vždy uváděny jako fráze. Učebnice se tedy navzájem liší jen pojetím spatiálních významů *inessivu* a *adessivu*.

Část učebnic (Hämäläinen 1989, 1993, Kenttälä 1998, 2003, Kosieradzki & Kujansuu & Salmela 1999) nevysvětluje významy *inessivu* a *adessivu* vůbec, v textech a cvičeních se vyskytují slova s koncovkou *inessivu*, či *adessivu*, která jsou osvojována jako fráze. Slovní zásoba těchto učebnic je většinou důsledně dodržována tak, že určitá slova se vyskytují pouze v *inessivu*, jiná pouze v *adessivu*, čili totéž slovo se neobjevuje v obou pádech zároveň.

Ve většině učebnic (Nuutinen 1992 a doplňující Hämäläinen 1983, 1993, Lindroos 2002, Lepäsmaa & Silfverberg 1992, Silfverberg 1991, Karanko & Talvitie 1993, Heikkilä & Majakangas 2002) jsou spatiální významy *inessivu* a *adessivu* pojímány jako dichotomie „*umístění uvnitř* x *umístění vně, na povrchu*“ (čili významy INKLUZE x UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU, v češtině tomuto rozdílu odpovídají předložky V x NA). Učebnice Supisuomea (Silfverberg & White 2003) vysvětlení spatiálních významů *inessivu* a *adessivu* obměňuje na dichotomii „*uzavřené místo, vnitřek* x *otevřené místo, povrch*“, učebnice From Start to Finnish (White 2000) na „*uzavřený* x *otevřený prostor*“. Znamená

to, že druhý základní význam *inessivu* KONTAKT a druhý základní význam *adessivu* ASOCIACE není uváděn.

Výjimku ve výuce spatiality představuje učebnice Y. Lauranta Elämän suolaa (1996), jejíž autor patří ke kritikům dosavadní výuky finštiny jako druhého/cizího jazyka a jako první zkoumal možnost aplikace konceptuální sémantiky při výuce lokálních pádů, čehož výsledkem je tato učebnice. Učebnice Elämän suolaa vychází z funkcionalistického přístupu a uvádí všechny spatiální funkce *inessivu* a *adessivu*, v základním vymezení funkcí *inessivu* a *adessivu* Lauranto (1996: 119-120) zmiňuje i funkci *adessivu* pro vyjadřování „*aktivity, činnosti*“, čili odkazuje k *metonymickým výrazům stavu činnosti*.

Metonymické výrazy stavu činnosti se vyskytují v každé učebnici jako fráze, idiomaticky. Ve většině učebnic se objevují nejfrekventovanější z *metonymických výrazů stavu činnosti*, potřebné v každodenní základní komunikaci jako *kurssilla* (*na kurzu*), *puhelimessa* (*u telefonu*), *kahvilla* (*na kávě*), *pöydässä* (*u stolu/stolovat), kesämökillä* (*na chatě*), *konsertissa* (*na koncertu*). Ojediněle se vyskytuje i několik jiných výrazů, např. *kokouksessa* (*na schůzi), marjassa* (*sbírat lesní plody*), *sienessä* (*na houbách*). Velice zřídka bývá význam *metonymických výrazů stavu činnosti* v učebnicích vysvětlován, např. *kaupungilla* (*v centru města, vyřizovat různé věci, nakupovat*) (Heikkilä & Majakangas 2002, Lindroos 2002), *pöydässä* (*u stolu, stolovat*) (Ahonen & White 1995, Silfverberg 1991), *pilkkiongella* (*rybařit na ledě*) (Lindroos 2002), *metsällä* (*na lovu, lovit*) (White 2000). Učebnice Supisuomea (Silfverberg & White 2003: 73) upozorňuje na zvláštní používání lokálních pádů: „avoimen paikan sijoja käytetään myös arkisanoissa, kun esim. mennään juomaan kahvia tai syömään lounasta tai matkustetaan (olla kahvilla, olla pizzalla, olla matkalla) (*pády ´otevřeného místa´ se užívají ve všedních slovech, když např.*

jdeme na kávu, či na oběd, či cestujeme (*´být na kávě´, ´být na pizze´, ´být na cestě´*)“, další konkrétní výrazy mimo tyto tři již ale nezmiňuje.

Gramatiky finštiny pro cizince (Karlsson 1982, White 1993, Čermák & Lindroos 1982) uvádějí za základní význam *inessivu* i *adessivu* spatialitu. Karlsson (1982: 117-128) ve své gramatice považuje za základní význam *inessivu „umístění uvnitř něčeho, někdy bezprostřední kontakt*“, *adessiv* podle něj vyjadřuje *„často umístění na něčem, nebo v blízkosti něčeho*“. Karlsson tudíž uvádí všechny čtyři spatiální významy *inessivu* i *adessivu*, ale neuvádí je na dostatku příkladů. *Metonymické výrazy stavu činnosti* neuvádí.

White (1993: 78-81) uvádí základní význam lokálních pádů jako rozdíl *trojdimenzionálního* a *dvojdimenzionálního místa*, ale zmiňuje, že lokální pády vyjadřují i jiné významy. Za další význam společný všem vnitřním lokálním pádům považuje White vyjadřování *„částí lidského těla a oblečení*“, významy *inessivu* shrnuje jako *místo*, dále *připevnění k něčemu* a různé *inessivní výrazy*. Vnějším lokálním pádům je společné vyjadřování *„místa na povrchu, nebo v blízkosti*“, vyjadřování *„být u někoho doma na návštěvě*“ a některá *„slova ve vnějších lokálních pádech*“. (White 1993: 82-83,86-87) Pod *inessivními výrazy* najdeme výrazy vyjadřující stav, pod *„slovy ve vnějších lokálních pádech*“ najdeme jeden *metonymický výraz stavu činnosti* (*kurssi ´kurz´*) a výrazy stavu. Toto pojetí spatiality není pro studenty příliš jasné.

Také Stručná mluvnice finštiny (Lindroos & Čermák 1982: 46, 47, 51, 52) za hlavní významový rozdíl vnitřních a vnějších pádů považuje *„rozdíl mezi dějem na vnějšku, povrchu a vnitřku objektu*“. Ve významech uváděných u jednotlivých pádů jsou však uvedeny oba základní významy *inessivu* i *adessivu*. U *inessivu* je uvedena i *„činnost spojená s určitým místem*“ a příklady *olla kalassa* (*být na rybách*), *olla marjassa* (*sbírat lesní plody*), u *adessivu* je uvedena *„momentální činnost (u jídla, při hře apod.)*“ a příklady *„olla illallisella* (*být u večeře*)“ a *„olla päivällisellä* (*být u oběda*)“.

Celkově je uvádění spatiálních významů *inessivu* a *adessivu* v učebnicích spíše nedostatečné a *metonymické výrazy stavu činnosti* není možné uvádět ve velké míře kvůli omezenému rozsahu učebnic. Nerodilí mluvčí mají problémy při vyjadřování spatiality a *metonymických výrazů stavu činnosti* i z důvodu odlišné konceptualizace sémantických struktur v různých jazycích, o čemž svědčí různé výzkumy. Potíže způsobené interferencí (negativním transferem z mateřského jazyka) v rozlišení *inessivu* a *adessivu* ve spatiálních výrazech a *metonymických výrazech stavu činnosti* doložila u švédskojazyčných Finů Lähdemäki (1995), či u mluvčích mad´arštiny K. Nagy (2004) - z jejího výzkumu vyplývá, že v oblasti spatiality představuje největší problém rozlišení vnitřních a vnějších pádů, nikoli dimenze směru, a část potíží studentů je způsobena i nevhodným způsobem výuky. Z práce S. Korhonen (2001) vyplynulo, že lokální pády nejsou snadnou oblastí ani pro mluvčí finštině příbuzných jazyků, jakou je estonština.

4. ROZBOR METONYMICKÝCH VÝRAZŮ STAVU ČINNOSTI NA POMEZÍ SPATIALITY A STAVU

V této kapitole představím nejprve teoretický základ této práce: v podkapitole 4.1. představím základní východiska a pojmy kognitivní gramatiky (Langacker 1987, 1991, 2002) a především strukturu pádového predikátu, v podkapitole 4.2. spatiální relace pádového predikátu *inessivu* a *adessivu* analyzované P. Leinem (1989, 1993, 2002), které představují schematické spatiální významy *inessivu* a *adessivu*, a v podkapitole 4.3. základní východiska a pojmy analýzy *metonymických výrazů stavu činnosti* T. Onikki-Rantajääskö (2001) a strukturu těchto výrazů.

V podkapitole 4.4.-4.6. přistupuji k rozboru *metonymických výrazů stavu činnosti v IN/AD* podle jednotlivých významových schémat, výrazy uvádím v kontextu vět

excerpovaných z korpusu a zkoumám sémantickou motivaci *inessivu* a *adessivu* v těchto výrazech.

V podkapitole 4.4. rozebírám *metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD*, v nichž je stejnou měrou zastoupen spatiální význam i význam stavu činnosti, tyto výrazy představují:

1) schéma místa – instituce (4.4.1.)

2) schéma instituce a společenské události/akce (4.4.2.)

3) schéma místa a nádoby úschovy (4.4.2.)

V podkapitole 4.5. rozebírám *metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD*, v nichž převládá význam stavu činnosti a spatiální význam zůstává v pozadí.

Výrazy označující *předmět činnosti* představují:

1) schéma sběru (4.5.1.1.)

2) schéma obstarávané látky (4.5.1.2.)

3) schéma požívání (4.5.1.3.)

4) schéma vylučování a vyprazdňování (4.5.1.4.)

Výrazy označující *nástroj činnosti* představují:

1) schéma nástroje (4.5.2.1.)

2) schéma kontaktu s nástrojem (4.5.2.2.)

Výrazy označující *roli činitele* tvoří schéma role (4.5.3.)

Výrazy označující *profesní osobu* poskytující určitou službu tvoří schéma služby (4.5.4.)

V podkapitole 4.6. uvádím *zvláštní příklady*, které nejsou zařaditelné do samostatných schémat, či tvoří přechody mezi schématy.

4.1. O KOGNITIVNÍ GRAMATICE A KOGNITIVNÍ LINGVISTICE

Základem pro analýzu spatiálních významů *inessivu* a *adessivu* Penttiho Leina (1989) je kognitivní gramatika a také Onikki-Rantajääskö (2001) ve své analýze výrazů stavu v lokálních pádech vychází volněji z kognitivní gramatiky R. W. Langackera (1987, 1991, 2002) a kognitivní lingvistiky, a proto v této kapitole stručně představím východiska a základní pojmy kognitivní gramatiky, které jsou nezbytné pro mou práci.

Kognitivní gramatika R. W. Langackera (1987, 1991, 2002) je součástí širšího lingvistického proudu nazývaného kognitivní lingvistika. Kognitivní lingvistika je jediným lingvistickým směrem kladoucím primárně důraz na význam a soustřed´ujícím se i na figurativní jazyk. Kognitivní lingvistika není vymezena jednou základní teorií, ani jednou autoritou. Jedná se spíše o heterogenní směr, který zdůrazňuje spojení jazyka s lidskou myslí a podle něhož by popis jazyka neměl být v rozporu s tím, co je známo o lidské kognici v jiných vědeckých oborech. „Hlavní vlákna teorie“ tvoří obzvláště práce Lakoffa, Langackera a Talmyho. Ačkoliv kognitivní lingvistika nemá ještě dostatečně vyvinuté veškeré analytické nástroje, a tudíž může být obviňována z určité vágnosti, a kognitivní gramatika je slovy R. W. Langackera (1987: 2) „vyvíjejícím se konceptuálním rámcem“ vyžadujícím úpravy a rozšíření, je to přesto podle mého názoru vhodný přístup ke zkoumání sémantiky *metonymických výrazů stavu činnosti v IN/AD*.

Kognitivní gramatika (Langacker 1987, 1991, 2002) tvrdí, že syntax a sémantika jsou neoddělitelné. Pro kognitivní gramatiku je naprosto centrální význam. Podle Langackera (1987) je význam kognitivní fenomén, který se rovná konceptualizaci. Konceptualizace je zde chápána velmi široce, zahrnuje např. nové i ustálené koncepce, smysly, kinestetiku, emotivní zkušenost, rozpoznání okamžitého kontextu. Podle Langackera (1987: 2) je gramatika symbolická a spočívá v konvenční symbolizaci

sémantické struktury. Lexikon, morfologie a syntax tvoří kontinuum symbolických struktur.

Základním pojmem kognitivní gramatiky je *jazyková jednotka* (*linguistic unit*)[14]. „A unit is a structure that a speaker has mastered quite thoroughly, to the extent that he can employ it in largely automatic fashion (*jednotka je struktura, kterou mluvčí ovládá zcela dokonale, do takového rozsahu, že ji může použít do velké míry automatickým způsobem*)“ (Langacker 1987: 57). Jazyková jednotka tvoří jakýsi hotový celek, kognitivní rutinu, mluvčí se nemusí soustředit na její jednotlivé části a její vytvoření nevyžaduje žádné konstrukční úsilí. „The grammar of a language can be characterized as a structured inventory of conventional linguistic units (*gramatika jazyka může být charakterizována jako strukturovaný seznam konvenčních jazykových jednotek*)“ (Langacker 1987: 57). Tento seznam je strukturovaný v tom smyslu, že některé jednotky fungují jako složky jiných. Nové výrazy, které nemají status jazykových jednotek, vyžadují konstrukční úsilí, obvykle vznikají kombinací jazykových jednotek. Gramatika je obrazná, když užíváme určitou konstrukci nebo gramatický morfém, vybíráme určitý obraz ke strukturování situace. Protože se jazyky liší v gramatické struktuře, liší se v obraznosti, kterou mluvčí užívají při přizpůsobování se jazykové konvenci (Langacker 2002: 12).

V gramatice jazyka existují pouze tři druhy jednotek: 1) sémantické, fonologické a symbolické struktury 2) jim odpovídající schémata a 3) kategorizační vztahy mezi strukturami 1 a 2. Symbolická struktura je bipolární, tvoří ji sémantický pól a fonologický pól.

Pro zkoumání sémantiky a tudíž i pro tuto práci je podstatná *sémantická struktura* (*semantic structure*). „A semantic structure is a conceptual structure that functions as the semantic pole of a linguistic expression (*sémantická struktura je konceptuální struktura,*

[14] Kognitivní gramatika R. W. Langackera (1987, 1991, 2002) nebyla přeložena do češtiny, tudíž všechny překlady citací a termínů jsou moje.

která funguje jako sémantický pól jazykového výrazu)“ (Langacker: 1987: 98), a to jak konvenční jazykové jednotky, tak nového jazykového výrazu. Langacker (1987: 97) označuje sémantickou strukturu jako *predikaci (predication)*, minimální sémantickou strukturu (morfém) označuje jako *predikát (predicate)*. Všechny predikáty mají status jazykové jednotky, z predikací však jsou jazykovými jednotkami jen některé.

„Every predicate is characterized relative to one or more cognitive domains (*každý predikát je charakterizován jako vztahující se k jedné nebo více kognitivním doménám*)“ Langacker 1987: 147). Kognitivní domény tvoří kontext predikátu, či predikace. Kognitivní gramatika od sebe neodděluje lingvistické a encyklopedické znalosti. „A domain can be any sort of conceptualization: a perceptual experiece, a concept, a conceptual complex, an elaborate knowledge systém etc. (*doména může být jakýkoli druh konceptualizace: vjemová zkušenost, koncept, konceptuální celek, podrobně vypracovaný znalostní systém atd.*)“ Langacker (2002: 3). Langacker (1987: 147-150) dělí domény na základní (basic) a abstraktní (abstract). Základní domény nelze dále redukovat na jiné, představují „cognitively irreducible representational spaces or fields of conceptual potential (*kognitivně neredukovatelné reprezentační prostory, či pole konceptuálního potenciálu*)“ (Langacker 2002: 4). Za základní domény Langacker (1987: 147-149, 2002: 4) považuje např. časovou zkušenost, dvou a třídimenzionální prostor, barevný prostor, hudební stupnice výšky, chut´ a čich, teplotní stupnici, tlak, bolest, emotivní domény. Jakákoliv nezákladní doména je abstraktní doménou, např. pro charakterizaci [PAŽE] je [TĚLO] abstraktní doménou. Většina predikací se vztahuje k více než jedné doméně, Langacker (1987: 147) komplex domén nazývá *matrice (matrix)*. Základní i abstraktní domény mají vnitřní organizaci. Jejich pole konceptuálního potenciálu může být strukturováno: koncepty mohou být různě uspořádány a různě vzdálené od sebe, mluvíme o dimenzích domén. Např. psychofyzický výzkum ukázal, že doména barev se skládá ze tří

dimenzí: jasnosti, odstínu a sytosti (Langacker 1987: 150-151). Koordinace dimenzí při formování domén závisí na kapacitě entit, zda mohou simultánně zaplnit více dimenzí a propojit je. „The distinction between dimensions and domains is to some degree arbitrary and a matter of convenience (*rozdíl mezi dimenzemi a doménami je do určitého stupně libovolný a záležitostí vhodnosti*)“ (Langacker 1987: 152). Je malý rozdíl, zda se jedná o multidimenzionální doménu, či komplexní matrici složenou z různých domén (Langacker 1987: 152). Domény se také liší svou důležitostí a pravděpodobností aktivace, některá z domén může být významnější než jiná, což je většinou záležitostí konvence.

Pro charakterizaci jazykové predikace je důležitý nejen popis domény, či matrice, ale i „konvenční obraznost“ tkvící ve významu výrazu. Tato obraznost představuje kapacitu strukturovat/konstruovat obsah domény různými způsoby. (Langacker 2002: 5) „The first dimension of imagery, observed in every linguistic predication, is the imposition of a „profile“ on a „base“. The base of a predication is its domain (or each domain in a complex matrix). Its profile is a substructure elevated to a special level of prominence within the base, namely that substructure which the expression „designates“ (*První dimenzí obraznosti, pozorovanou v každé jazykové predikaci, je kladení „profilu“ na „bázi“. Báze predikace je její kognitivní doména (nebo každá doména v komplexní matrici). Její profil je podstruktura vyzvednutá do určité úrovně důležitosti v rámci báze, jmenovitě podstruktura, kterou výraz „označuje“*)“ (Langacker 2002: 5). Sémantická hodnota výrazu tkví ve vztahu mezi profilem a bází.

Profilem predikace je nějaká entita, bud´to *věc (thing),* nebo *relace* (*relation*). Relace se dále dělí na *atemporální relace* (*atemporal relations*) a *procesy* (*processes*). Langacker (1987: 183) *Entita* je chápána v nejširším slova smyslu jako „anything we might conceive of or refer to for analytical purposes (*cokoliv, co můžeme chápat, či k čemu můžeme odkazovat pro analytické důvody*)“ (Langacker 1987: 198). Podle

povahy profilu Langacker definuje následovně gramatické kategorie. Substantivum profiluje věc. „Thing is a technical term defined as a „region in some domain“ (*Věc je technický termín definovaný jako „oblast v nějaké doméně*“)“ (Langacker 2002: 20). Sloveso profiluje proces. Procesy, čili procesní relace mají temporální profil, mohou být perfektní nebo imperfektní (Langacker 1987: 189, 244). Adjektiva, adverbia, pre- a postpozice a pádové koncovky profilují atemporální relaci (Langacker 1987: 189, 214). Profil každé relace (procesní i atemporální) je tvořen dvěma nebo více entitami (jimiž mohou být věci, nebo další relace) a jejich vzájemným vztahem.

Pro tuto práci je důležitá *atemporální relace*, neboť každá pádová koncovka představuje predikát profilující atemporální relaci. Leino (1989, 1993, 2002) nazývá takovéto predikáty *pádovými predikáty* (*sijapredikaatit*).

Pádový predikát tedy profiluje atemporální relaci mezi dvěma entitami na nějakou bázi (doménu). Samotná atemporální relace má také svou vnitřní strukturu.

„In virtually every relational predication, an asymmetry can be observed between the profiled participants. On of them, called the trajector, has special status and is characterized as the figure within a relational profile…The term trajector suggests motion, and in processual predications describing physical activity (presumably the prototype for relations) the trajector generally does move through a spatial trajectory…the definition makes no reference at all to motion…Other salient entities in a relational predication are referred to as landmarks, so called because they are naturally viewed (in prototypical instances) as providing points of reference for locating the trajector. (*Virtuálně v každé relační predikaci může být pozorována asymetrie mezi profilovanými účastníky. Jeden z nich, nazvaný trajektor, má zvláštní status a je charakterizován jako obrazec v relačním profilu…Termín trajektor naznačuje pohyb a v procesních predikacích popisujících fyzickou aktivitu (pravděpodobně prototyp pro relace) se trajektor obecně pohybuje po*

prostorové trajektorii…definice ale neodkazuje vůbec k pohybu…K dalším význačným entitám v relačních predikacích se odkazuje jako k orientačním bodům nazvaným tak, protože jsou přirozeně viděny (v prototypických příkladech) jako poskytující orientační body pro umístění trajektoru)“ (Langacker 1987: 217).

Podle Leina (1989: 186) můžeme všechny pádové predikáty popsat následovně:

Pádový predikát = báze + relace (trajektor + orientační bod)

V pádovém predikátu se dvakrát opakuje rozdělení obrazec/pozadí. V první rovině je obrazcem profil (atemporální relace, čili trajektor, orientační bod a relace mezi nimi) a pozadím báze, v druhé rovině je obrazcem trajektor a pozadím orientační bod. (Leino 2002: 575)

Jak jsou konkrétně strukturovány predikáty *inessivu* a *adessivu* ve vztahu ke spatiální doméně ukážeme v následující kapitole.

4.2. VYJADŘOVÁNÍ SPATIALITY INESSIVEM A ADESSIVEM

V této kapitole se zaměřím na významy *inessivu* a *adessivu* ve významové oblasti spatiality pomocí analýzy P. Leina (1989, 1993, 2002). Ve spatiálním užití představují pádové koncovky *inessivu* i *adessivu* podle Leina (1989, 1993, 2002) každá dva různé predikáty, které Leino schématicky označuje jako [INESSsp1][15], [INESSsp2], [ADESSsp1], [ADESSsp2]. Spatiální užití znamená, že pádové predikáty se vztahují k bázi dvou a třídimenzionálního fyzikálního prostoru. Na tuto bázi pádový predikát profiluje

[15] sp znamená, že bází je spatiální prostor

atemporální relaci, v níž trajektor i orientační bod jsou schématické a specifické výrazy je realizují.

Pádové predikáty se liší podle toho, jaký je jejich trajektor, orientační bod a jakou relaci profilují (Leino 2002: 582). Trajektorem je většinou věc, nebo trajektorie, po níž se věc pohybuje (Langacker 1987) V dimenzi směru je podstatné, jak pádový predikát specifikuje trajektor relace. V predikátech statických pádů, čili *inessivu* a *adessivu*, na rozdíl od směrových pádů, je trajektor maximálně schématický, nemá žádné specifikace, je označován jako INDETERMINOVANÝ (INDERMINATIIVINEN) (Leino 1989: 189). Trajektor tudíž nemá vliv na rozdíly mezi pádovými predikáty *inessivu* a *adessivu*.

Pádové predikáty *inessivu* a *adessivu* se ve spatiálním užití liší profilovanou atemporální relací a vlastnostmi orientačních bodů, na jejichž základě P. Leino (1989: 192-193) rozlišil pro *inessiv* dvě základní spatiální relace INKLUZE (INKLUUSIO) a KONTAKTU (KONTAKTI) a pro *adessiv* dvě základní spatiální relace ASOCIACE (ASSOSIAATIO) a KONTAKTU/UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU (KONTAKTI/ PÄÄLLÄOLO), viz tab. č. 3, které můžeme považovat za schematické spatiální významy *inessivu* a *adessivu*.

Tab. č. 3 Významy vyjadřované inessivem a adessivem ve spatiální oblasti

Pádová koncovka	Predikát	Atemporální relace	Odpovídající prepozice v češtině[16]
-ssA	INESS sp1	INKLUZE	V
	INESS sp2	KONTAKT	NA
-llA	ADESS sp1	ASOCIACE	U
	ADESS sp2	KONTAKT/ UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU	NA

[16] V češtině se prepozice pojí vždy s příslušným pádem, prepozice V a Na s lokálem, prepozice U s genetivem.

V češtině neexistuje funkce pevného KONTAKTU vyjadřovaná ve finštině *inessivem* (predikát [INESSsp2]), v češtině existuje pouze jedna funkce KONTAKTU/ UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU vyjadřovaná prepozicí NA a lokálem.

Spatiální významy *inessivu* a *adessivu* uvedené v tab. č. 3 analyzuje P. Leino (1989: 192)[17] na následujících příkladech A1 – B2:

A1. [INESSsp1]: Pullo*ssa* on jäätä. V láhvi je led.

A2. [INESSsp2]: Pullo*ssa* on etiketti. Na láhvi je etiketa.

B1. [ADESSsp1]: Pojat ovat sauna*lla*. Chlapci jsou u sauny.

B2. [ADESSsp2]: Lamppu on pöydä*llä*. Lampa je na stole.

V příkladu A1 je orientačním bodem predikátu *inessivu* TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR[18]. Relace mezi trajektorem *on jäätä (je led)* a orientačním bodem *pullo (láhev)* indikuje INKLUZI. V příkladu A2 je orientačním bodem dvourozměrný POVRCH a relace mezi trajektorem *on etiketti (je etiketa)* a orientačním bodem *pullo (láhev)* označuje KONTAKT. Pokud má třírozměrný předmět zdůrazněný povrch, může specifikovat orientační body obou predikátů [INESSsp1] i [INESSsp2]. (Leino 1989: 192)

V příkladu B1 je orientační bod nespecifikovaný, Leino (1989: 192) ho označuje jako INDETERMINOVANÝ. Pro predikaci je podstatný nejen orientační bod, ale i jeho bezprostřední okolí, které Leino nazývá okruh vlivu. Trajektor je umístěn v tomto okruhu vlivu a relace mezi trajektorem *pojat ovat (chlapci jsou)* a orientačním bodem *sauna* označuje ASOCIACI. (Leino 1989: 192) V případě B2 je orientačním bodem POVRCH. Báze predikátu [ADESSsp2] je komplexnější, je do ní zahrnuta směrová dimenze nad/pod a orientační bod POVRCH se vztahuje k této dimenzi (Leino 1989: 193). Podle Leina

[17] Příklady jsou doslovně citovány z Leina (1989: 192), číslování je mé.
[18] Ve finském originálu je *säiliö* (*nádoba*) viz Leino (1989).

(1989: 193) je relací mezi trajektorem *lamppu on (lampa je)* a orientačním bodem *pöytä (stůl)* KONTAKT, ale na rozdíl od predikátu [INESSsp2] je KONTAKT umístěn na horní povrch entity. Onikki-Rantajääskö (2001: 15) označuje tuto relaci predikátu [ADESSsp2] jako UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU (PÄÄLLÄOLO) a tuto interpretaci v této práci upřednostňuji, neboť zřetelněji odlišuje predikáty [INESSsp2] a [ADESSsp2] .

Orientační bod predikátu [ADESSsp1] mohou realizovat pouze takové věci, které mají dostatečně zdůrazněný okruh vlivu, např. budovy. Orientační bod predikátu [ADESS sp2] mohou realizovat jen takové věci, které mají dostatečně zvýrazněný horní povrch a trajektor působí silou své váhy proti hornímu povrchu. (Leino 1989: 193, 1993: 201)

Je třeba poukázat na to, že některé výrazy v IN/AD mohou být profilovány na bázi dvojím způsobem podle charakteru věci realizující orientační bod predikátu a jejích rozdílně zdůrazněných aspektů. Např. ve výrazu *pelto (pole)* můžeme zdůraznit dvourozměrný POVRCH a atemporální relace tak vyjadřuje UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU *pellolla (na poli).* Pokud zdůrazníme trojrozměrnost věci, atemporální relace profiluje INKLUZI *pellossa (v poli).*

Onikki-Rantajääskö (2001) poukazuje na to, že jazyky se liší ve vyjadřování relace KONTAKTU, jak o tom svědčí i některé srovnávací práce např. Ilola (1994), Nagy (2004). Jazyky se však liší i ve vyjadřování relace INKLUZE a UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU.

Pro české mluvčí představují komplikace relace pevný KONTAKT A UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU, které v češtině splývají pouze do jedné relace UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU/KONTAKT. Např. dva různé finské výrazy *Hattu on päässä (Klobouk je na hlavě, dosl. v hlavě),* kde profilovanou relací je pevný KONTAKT, a *Hattu on pöydällä (Klobouk je na stole),* kde profilovanou relací je UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU, čeština vyjádří pouze jednou totožnou prepozicí NA jako relaci UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU/KONTAKT. Český mluvčí může pod vlivem češtiny ve finštině chybně

zaměnit relaci pevný KONTAKT za UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU a chybně ji označit koncovkou adessivu *–llA* namísto koncovkou inessivu *-ssA*.

Finština a čeština se však mohou lišit i v profilování relace INKLUZE a UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU/KONTAKTU. Např. ve finštině ve výrazu *Kissa on puussa (Kočka je na stromě, dosl. ve stromě)* je věc *puu (strom)* chápán jako TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR, v češtině je naopak zdůrazněno UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU/KONTAKT *Kočka je na stromě* (nikoliv *ve stromě*, INKLUZI čeština vyjadřuje pouze pokud se jedná o kmen stromu). Rozdíly v konstruování těchto relací nejsou ojedinělé, viz např. v češtině *na obrázku, na adrese*, ve finštině *kuvassa (dosl. v obrázku), osoitteessa (dosl. v adrese)*. Obráceně např. výraz *oblast* čeština konstruuje jako TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR a relací je INKLUZE *v oblasti*, finština výraz *alue (oblast)* konstruuje jako POVRCH a relací je UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU *alueella (dosl. na oblasti)*.

Spatiální systém dále komplikují konvencionalizované výrazy. Např. výraz *maalla* neznamená *na zemi* (*maa = země*), ale výraz se konvencionalizoval ve význam *na venkově*. Mnoho výrazů v IN/AD má v jazyce status konvenční jednotky a mluvčí se je musí naučit zvlášt´ (takové jednotky jsou např. i skloňované tvary místních jmen) (Leino 1989: 196).

Dimenze kvality je rozmanitější než *dimenze směru*, protože se váže k orientačnímu bodu relace a skrze něj k bázi, a proto je mnohem složitější k ní přistoupit (Leino 1989: 214). Podle Leina (1989: 214) problémy nejsou v jazykové teorii (kognitivní gramatice), ale v samotném jazyce: „predikaatin kiintopisteen ja kehyksen kautta avautuu eteen koko ihmisen tietovarasto – sekä „lingvistinen“ että „ensyklopedinen“ – ja vaikeuksia aiheuttaa nimenomaan tuon varaston rajattomuus (*skrze orientační bod a bázi predikátu se otevírá*

celý seznam lidského vědění - lingvistický i encyklopedický - a obtíže působí zejména neohraničenost tohoto seznamu)“.[19]

4.3. STRUKTURA METONYMICKÝCH VÝRAZŮ STAVU ČINNOSTI

Výrazy vyjadřující stav a vyskytující se v lokálních pádech analyzovala T. Onikki-Rantajääskö ve své rozsáhlé monografii *Nykysuomen paikallissijaiset olotilanilmaukset kielen analogisuuden ilmentäjinä* (2001). Její práce je ve finštině první celkovou analýzou výrazů v lokálních pádech vyjadřujících stav. Metonymické výrazy stavu činnosti tvoří jednu skupinu z rozsáhlého množství různých výrazů v lokálních pádech vyjadřujících stav.

Onikki-Rantajääskö vychází ve své práci z principů kognitivní lingvistiky a kognitivní gramatiky. Pro její analýzu jsou podstatné následující základní kognitivně-lingvistické principy (2001: 29)[20]:

- „kielellisen merkityksen kognitiivisuutta ja ensyklopedisuutta eli kielen erottamatonta suhdetta ihmisen kognitioon ja maailmantietoon
- kielen ilmausten symbolista luonnetta eli ilmausmuodon ja merkityksen erottamatonta yhteyttä, jonka perusteella kielellisiä ilmauksia tulkitaan semanttisesti motivoituvina
- skeemakuvausta ja semanttista valenssia
- prototyyppeihin perustuvaa luokitusta ja polysemian kuvausta“

[19] Vzhledem k jazykové konvenci, která způsobuje, že nerodilí mluvčí tedy nemohou vždy vědět, jak finština konceptualizuje spatialitu, jak konstruuje orientační body i bázi, či konvencionalizuje některé výrazy, by pro nerodilé mluvčí finštiny (ale i nerodilé mluvčí češtiny) byla velmi cenná srovnávací studie těch výrazů, jejichž konvenční zobrazování se v obou jazycích liší.

[20] V této kapitole uvádím své překlady citací Onikki-Rantajääskö (2001) do češtiny.

- *„kognitivnost a encyklopedičnost jazykového významu, čili neoddělitelný vztah jazyka k lidské kognici a encyklopedickým znalostem*
- *symbolický charakter jazykových výrazů, čili neoddělitelné propojení formy a významu výrazu, na jehož základě se jazykové výrazy interpretují jako sémanticky motivované*
- *popis pomocí schémat a sémantická valence*
- *kategorizace založená na prototypech a popis polysémie"*

Při aplikaci kognitivní lingvistiky však vyvstávají určité problémy s popisem pozadí významu, s neoddělitelností jazyka a encyklopedického vědění, na něž Onikki-Rantajääskö upozorňuje. „Konventionaalistunut merkitysrakenne on aina skemaattinen ja edellyttää tulkintansa taustaksi maailmantietoa…Kognitiivisessa kielentutkimuksessa tämä kuvataan siten, että ilmauksen merkitykseen kuuluu niin merkityshahmo kuin se edellyttämä tausta (*Konvencionalizovaná významová struktura je vždy schématická a předpokládá ke své interpretaci pozadí encyklopedické vědění…V kognitivním lingvistickém výzkumu toto popisujeme tak, že do významu výrazu patří jak profil tak předpokládaná báze*)" (Onikki-Rantajääskö 2001: 31). Báze se skládá z kognitivních domén, neboli významových oblastí, které můžeme popsat i jako určité kulturní vzorce myšlení (Onikki-Rantajääskö 2001). „Toistaiseksi ei kuitenkaan ole kehitetty kuvaustapoja, joilla merkitystausta voitaisiin oivaltavasti kuvata oikein paikoin riittävän tarkasti, mutta toisaalta yletöntä yksityiskohtaisuutta välttäen. Kuvauskeinot ovat joko epämääräisiä (esim. Lakoff 1987) tai hyvin yksityiskohtaisia (jos ilmaukset kuvataan Langackerin kielioppimallilla ja ajatellaan, että yksi ilmaus voi toimia myös toisen taustana) (*Prozatím však nejsou vyvinuty způsoby popisu, jimiž by se pozadí významu dalo nápaditě popsat správně místy dostatečně přesně, ale na druhé straně i bez nadměrné*

podrobnosti. Způsoby popisu jsou buď to neurčité (např. Lakoff 1987), nebo příliš podrobné (pokud výrazy popisujeme Langackerovým gramatickým modelem a uvažujeme, že jeden výraz může fungovat také jako pozadí druhého))“ (Onikki-Rantajääskö 2001: 31). Výrazy v lokálních pádech vyjadřující stav pro své pozadí významu předpokládají kulturní vědomostní báze, které se odrážejí v polysémii výrazů. Onikki-Rantajääskö odkazuje k těmto bázím pouze náznakově vzhledem k současnému stavu způsobů popisu bází. (Onikki-Rantajääskö 2001: 31)

Onikki-Rantajääskö ve své analýze aplikuje kognitivní gramatiku a pracuje s mnoha jejími pojmy a koncepcemi, ale neváže se úplně přesně na její popisný model. Důvodem volnější aplikace jsou především zmíněné nedostatečně vyvinuté způsoby pro popis pozadí významu. „Langackerin kuvaus kognitiivisista alueista…kuin tietokehyksiin pohjautuva ajattelukin…ovat väljiä ideoita pikemmin kuin tarkasti eksplikoituja kuvausmalleja (*Langackerův popis kognitivních domén…jakož i přístup založený na vědomostních bázích...jsou volnými idejemi spíše než přesně vysvětlenými popisnými modely*)“ Onikki-Rantajääskö (2001: 70). Dalším důvodem je přílišná detailnost popisu jazykových jednotek, Onikki-Rantajääskö především jednotky neanalyzuje na fonologické a sémantické, ale operuje přímo s morfologickými a syntaktickými jednotkami. Ve shodě s Onikki-Rantajääskö se též v této práci pohybuji na úrovni morfologických a syntaktických jednotek, neboť vzhledem k povaze práce nepovažuji za nutné analyzovat a rozkládat jazykové jednotky podrobně až na fonologickou úroveň.

Pro zkoumání metonymických výrazů stavu činnosti je třeba z kognitivní gramatiky uvést ještě dva důležité pojmy a to *schéma* a *sémantická valence*.

Kognitivní gramatika popisuje jazykové struktury jako schémata, která představují zobecnění jednotlivých výrazů. „A schema is an abstract characterization that is fully compatible with all the members of the category it defines; it is an integrated

structure that embodies the commonality of its members, which are conceptions of greater specificity and detail that elaborate the schema in contrasting ways (*Schéma je abstraktní charakterizace, která je plně srovnatelná se všemi členy kategorie, které definuje; je to integrovaná struktura, která zahrnuje to, co je společné všem jeho členům, jimiž jsou koncepce větší specifičnosti a detailu, které realizují schéma kontrastními způsoby*)“ (Langacker 1987: 371). Schémata odpovídají pravidlu. „Luokittelun joustavuus ja luokkien rajojen sumeus kuvataan siten, että skeema voi sanktioida paitsi täydelliset toteutumansa myös sitä osittain muistuttavia tapauksia, jolloin puhutaan skeeman laajentumista (*Pružnost kategorizace a neostrost hranic kategorií je popisována tak, že schéma může povolovat kromě výrazů, které je dokonale realizují, také případy, které je připomínají částečně, tehdy mluvíme o rozšíření schématu*)“ (Onikki-Rantajääskö 2001: 32). Schémata se vytvářejí zezdola nahoru, tedy z jednotlivých konkrétních výrazů se vytváří zobecnění. „Skemaattisia yleistyksiä voidaan tehdä kaikilla tasoilla yksityistapauksista ylöspäin, eikä teoriakehys määrittele ennalta kuvauksen optimaalista tasoa (*Schématická zobecnění můžeme vytvářet na všech úrovních od jednotlivých případů nahoru, rámec teorie*[21] *neurčuje dopředu optimální úroveň popisu*)“ (Onikki-Rantajääskö 2001: 43). Schéma v kognitivní gramatice odkazuje jak k morfologii, tak k významu.

Důležitou dimenzí v členění sémantické struktury je sémantická valence. Jazykové struktury jsou kompozitní, skládají se nejčastěji z více morfémů, Onikki-Rantajääskö (2001: 32) nazývá takovéto kompoziční jazykové struktury konstrukcemi. „Keskeinen konstruktion jäsenten yhdistymistä säätelevä seikka on semanttinen valenssi: yhdistyvien yksiköiden merkitysrakenteessa on korosteisia osarakenteita, joiden on sovittava yhteen ja jotka ovat osittain päällekkäisiä siten, että dependentin yksikön, kuten verbin, merkitysrakentessa on paikkoja, joita autonomiset yksiköt, kuten (useimmat) substantiivit,

[21] Myšleno Langacker 1987, 1991

tarkentavat (*Hlavní věc řídící spojení členů konstrukce je sémantická valence: ve významové struktuře spojujících se jednotek jsou zdůrazněné částečné struktury, které se musejí shodovat a částečně se překrývají tak, že v sémantické struktuře dependentní jednotky jako slovesa, jsou místa, která autonomní jednotky, jako (většina) substantiv, upřesňují*)“ (Onikki-Rantajääskö 2001: 32). Valence je chápána jako sémantický jev. Výraz v lokálním pádě získává interpretaci výrazu stavu právě jako část konstrukce.

Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD definuji jako takové *výrazy v IN/AD*, které ve své konstrukci získávají interpretaci stavu činnosti.

Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD můžeme zobrazit jako schématickou konstrukci [téma + olla/käydä + výraz v IN/AD]. Namísto pojmu *trajektor* Onikki-Rantajääskö používá termín *téma*, který je svou definicí vymezen úžeji. “Kutsun teemaksi sitä lauseenjäsentä, jonka tilaa paikallissijailmaus kuvaa...Teema on se lauseenjäsen, jonka sijaintia, tilaa tai sijainnin- tai tilanmuutosta lause predikoi (*Nazývám téma ten větný člen, jehož stav výraz v lokálním pádě popisuje...Téma je ten větný člen, jehož umístění, stav, nebo změnu umístění, či stavu věta predikuje*)” (Onikki-Rantajääskö 2001: 17). V intransitivní větě je téma většinou subjekt, v metonymických výrazech stavu činnosti tedy ten, kdo vykonává danou činnost. Orientační bod atemporální relace představuje slovní kmen *výrazu v IN/AD*.

Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD omezuji na *výrazy v IN/AD*, které se vyskytují pouze se slovesem *olla* (*být*), nebo se slovesem *käydä* (*chodit, jít tam a zpět, navštěvovat*) a které popisují stav činnosti subjektu. Sloveso přidává k atemporální relaci tématu a orientačního bodu časový profil a upřesňuje ji. Kompozitní struktura slovesa a *výrazu v IN/AD* je netypický temporální proces. Sloveso *olla* (*být*) označuje vysoce schématické procesy, dodává temporální profil vyžadovaný pro větu určitou, jejíž hlavní obsah je nahrazován atemporální predikací (Langacker 2002: 83-84). Také sloveso *käydä*

dodává atemporální relaci temporální profil, navíc však do sémantické struktury slovesa *käydä* ve spojení s lokálním pádem patří "přesun na místo implikované příslovečným určením a zase zpátky", sloveso *käydä* má cyklický aspekt (Onikki-Rantajääskö 2001: 190). V konstrukci [téma + käydä + výraz v IN/AD] sloveso *käydä* implikuje, že „téma se přesune na určité místo pro vykonání činnosti, vykoná jit tam a vrátí se odtud po vykonání činnosti" (Onikki-Rantajääskö 2001: 251). V některých případech se *výraz v IN/AD* v korpusu nevyskytuje se slovesy *olla* a *käydä*, ale se slovesy *piipahtaa* (zastavit se) a *käväistä* (zastavit se), které PS označuje za synonyma ke slovesu *käydä*. Tyto případy uvádím, znamená to, že výrazy se mohou běžně vyskytovat i se slovesem *olla* nebo *käydä*, neuvádím je však v tabulkách přehledu výskytů v korpusu ani v příloze 2.

Metonymický výraz stavu činnosti v IN/AD je konstrukce, což znamená, že interpretace stavu činnosti se neurčuje pouze z *výrazu v IN/AD* ani ze samotné pádové koncovky *inessivu*/*adessivu*, ale z celé konstrukce. Pádová koncovka získává svůj význam jako část větného celku, textové souvislosti a ve vztahu k vyjadřovacím variantám jazykového systému, což se uskutečňuje ve vzájemném působení, které v interpretaci jazykového výrazu vládne mezi jednou částí konstrukce a dalšími prvky a celkem z nich vytvořeným. Např. v konstrukci *Mummo on mustikassa*, česky *Babička je na borůvkách*, *mustikka* (*borůvka*) nevyjadřuje stav, ani *mustikassa* (dosl. *v borůvce*) nevyjadřuje stav, ale až v konstrukci *Mummo on mustikassa* získá *výraz v IN* interpretaci stavu činnosti. Zde je třeba zdůraznit, že při interpretaci významu konstrukce má klíčovou roli báze (čili kontext), na niž se relace profiluje, neboť v určitém kontextu, např. v pohádce, by se relace konstrukce mohla profilovat na spatiální kognitivní doménu a konstrukce by tak vyjadřovala spatiální význam *Babička je v borůvce*. V jiném kontextu *výraz v IN* může získat ještě třetí interpretaci a to interpretaci stavu ve významu „být něčím poskvrněn,

zašpiněn, pokryt“ *Babička je zašpiněná/poskvrněná borůvkami*. (Onikki-Rantajääskö 2001: 183)

Protože pro interpretaci významu má kontext klíčovou roli a protože konstrukce *metonymických výrazů stavu činnosti v IN/AD* [téma + olla/käydä + výraz v IN/AD] se v korpusu nenachází většinou sama o sobě v této podobě, ale ve většině případů je součástí rozvitých vět, či souvětí, budu příklady *metonymických výrazů stavu činnosti v IN/AD* uvádět v kontextu celých autentických vět, příp. souvětí, excerpovaných z korpusu a členy konstrukce v nich zvýrazním. Členové konstrukce se také mohou vyskytovat v konstrukci v různém pořadí.

Výrazy v IN/AD jsou polysémické, jako např. již uvedený výraz *olla mustikassa*, který může získat tři různé interpretace. V kognitivní lingvistice je polysémie jednou z hlavních oblastí zájmu a výzkum polysémie se pokouší najít tendence rozšíření významu. Za tendence rozšíření významu kromě metafory a metonymie některé výzkumy zmiňují i obrazně schématické varianty a „varsinkin verbien polysemiaa koskevat semanttisia rooleja yhdistävät ja erottelevat muunnokset, kehyksen lisäyksen ja hahmon muutoksen (*především varianty oddělující a spojující sémantické role týkající se polysémie sloves, doplněk báze a změnu profilu*)“ (Onikki-Rantajääskö 2001: 33). Právě doplněk báze a změna profilu působí v polysémii *výrazů v IN/AD*, např. ve výrazu *olla mustikassa* je ve významu stavu činnosti *být na borůvkách* doplňkem původně spatiální báze ve významu *být v borůvce* báze činnosti a v profilu je namísto spatiální dimenze stav činnosti a předmět činnosti (Onikki-Rantajääskö 2001: 33).

Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD se mezi sebou liší především strukturou profilu a tím i strukturou báze. Atemporální relace téma a orientačního bodu interpretujeme jako činnost v případech, v nichž slovní kmen *výrazu v IN/AD* neoznačuje činnost, ale vyjadřuje účastníka činnosti: místo, předmět, nástroj, roli činitele (toho, kdo

vykonává činnost), profesní osobu. Atemporální relaci můžeme považovat za metonymickou tak, že *výraz v IN/AD* se konvencionalizoval pro vyjadřování širšího stavu. (Onikki-Rantajääskö 2001: 33)

Podle vyjadřování účastníka činnosti můžeme *výrazy v IN/AD* rozlišit na dvě skupiny: 1) účastník činnosti vyjadřuje místo a konkrétní spatiální výraz se metonymicky konvencionalizoval k odkazování na celý stav, jehož součástí je spatiální vztah, tzn. v bázi je stejnou měrou zastoupena spatiální kognitivní doména i kognitivní doména činnosti, např. ve výrazu *Hän on saunassa* je přítomen spatiální význam *Je v sauně* a zároveň význam stavu činnosti *Koupe se, saunuje se* 2) účastník činnosti vyjadřuje předmět, nástroj, roli činitele, profesní osobu a v těchto výrazech inessiv/adessiv, orientační bod a téma jsou takové, že výraz není přesně shodný se systémem vyjadřování spatiality, tzn. v bázi je primárně zdůrazněna kognitivní doména stavu činnosti a spatiální význam zůstává v pozadí, např. ve výrazu *Hän on pizzalla* (*Je na pizze*).

Schéma v kognitivní gramatice neodkazuje pouze k formě, ale i k významu, schéma spojuje formu a význam. *Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD* jsou součástí rozsáhlé skupiny výrazů stavu v lokálních pádech, které odrážejí abstraktní schéma: téma je umístěno časově do prostoru, který výraz v lokálním pádě profiluje jako časově ohraničený (Onikki-Rantajääskö 2001: 69).

Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD lze rozdělit do menších, velmi homogenních významových schémat. *Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD* je možné chápat i jako menší řady spojující se dohromady, mezi výrazy mohou existovat různá spojení vedoucí k jiným výrazům a výrazy tvoří dohromady schématickou významovou sít‘ (Onikki-Rantajääskö 2001).

Pro svou práci přebírám z velké části členění *metonymických výrazů stavu činnosti v IN/AD* do významových schémat podle Onikki-Rantajääskö (2001), která člení

metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD na významová schémata podle kognitivních domén, většinou podle orientačních bodů v profilu atemporální relace – tedy účastníků činnosti, v některých případech, v nichž je obtížnější orientační bod nazvat souhrnně a přehledně, člení významová schémata podle profilované činnosti.

Vzhledem k tomu, že schématická zobecnění je možno provádět na všech úrovních z jednotlivých případů nahoru, a vzhledem k tomu, že Onikki-Rantajääskö (2001: 70) sama upozorňuje, že rozlišení meziúrovně významových schémat je možno chápat různě a menší skupiny je možné spojit do abstraktnějších schémat, či obráceně, odchyluji se v některých případech mírně od jejího členění a rozlišuji pro některé výrazy samostatná schémata, např. schéma obstarávané látky.

4.4. VÝRAZY SE STEJNOU MÍROU VÝZNAMU SPATIALITY A STAVU

Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD, jejichž orientační bod označuje jako účastníka činnosti místo můžeme rozdělit do tří schémat: *schéma místa – instituce* (4.4.1.), *schéma instituce a společenské události/akce* (4.4.2.) a *schéma místa a nádoby úschovy* (4.4.3.). Těchto výrazů je mnoho, neboť se nacházejí na pomezí spatiality a stavu a existuje množství spatiálních výrazů, které se zároveň konvencionalizovaly pro vyjadřování jedné typické činnosti na určitém místě. Nejvíce výrazů tvoří *schéma místa – instituce*, toto schéma je také ze všech schémat nejotevřenější a v jazyce existuje mnoho jiných běžně užívaných výrazů pro místo – instituci, které se v korpusu nevyskytly. Do *schéma instituce a společenské události/akce* v této práci zahrnuji pouze výrazy označující jak konkrétní místo, tak společenskou událost/akci, nezahrnuji sem abstraktní výrazy, které se pojí s tímto schématem a označují pouze společenskou akci. Pokud by byly tyto výrazy

zahrnuty, skupina výrazů by byla stejně rozsáhlá jako *schéma místa – instituce*, v této práci však *schéma instituce a společenské události/akce* tvoří velmi malou skupinu výrazů.

4.4.1. SCHÉMA MÍSTA - INSTITUCE

Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD realizujícící toto schéma označují určité, většinou institucionální místo činnosti, k němuž se váže určitá typická, charakteristická činnost. Místo, které orientační bod označuje, je možné ve většině případů chápat jako instituci, v některých případech se určitá typická činnost může vázat i k určitému místu v přírodě, které je pro danou činnost vyhrazené, či dokonce k předmětu, jehož funkcí je sloužit k jediné činnosti.

Výrazy tohoto schématu se většinou shodují se spatiálním systémem, neboť bázi výrazů tvoří jak spatiální kognitivní doména, tak kognitivní doména činnosti. Téma, většinou člověk, se nachází na určitém místě a vykonává zde určitou činnost. Téma je často zákazníkem, pacientem, či „obecenstvem“ (např. v kostele), spíše než „odborníkem“ vykonávajícím činnost (např. prodavač). Toto schéma ve finštině realizuje podstatně rozsáhlejší množství výrazů než jsou zde uvedené výrazy vyskytující se v korpusu, *výraz v IN/AD* označující místo a zároveň činnost typickou výhradně pro toto místo splňuje kritérium pro vypracování tohoto schématu.

Výrazy můžeme rozdělit podle činností uskutečňujících se na daném místě. Výrazy se vztahují k základním lidským potřebám, či k institucionalizovaným činnostem. Některé výrazy se přibližují deiktickým výrazům. Všechny výrazy se vyskytují i pouze ve spatiálním významu, pro jejich interpretaci významu je rozhodující kontext.

Jednou ze základních lidských potřeb a činností je „pití“. Pro pití obecně i pro pití určitého nápoje, zejména kávy, či alkoholických nápojů, jsou vyhrazena mnohá místa - instituce, viz následující příklady:

11. Usein lavan tapahtumat koetaan ja eletään siinä ohessa, kun **käydään** ostoksilla tai **torikahviossa**. karj98 *Často se události na pódiu zakouší a prožívají při tom, když* ***se jde*** *na nákup nebo* ***na kávu na trhu***.

12. **Käydään katukahvilassa**, vieraillaan liikemiesten kerholla ja illalla mennään discoon. hs95rt ***Zajde se do pouliční kavárny****, navštíví se klub obchodníků a večer se jde na disko*.

13. Yhdeksään kuukauteen **en ole käynyt baarissa**, naurahtaa Illikainen. aamu99
Devět měsíců ***jsem nezašel do baru****, zasměje se Illikainen*.

14. Oli kesä ja **kävimme terasseilla**, mutta en voinut maistaakaan alkoholia .hs95ak
Bylo léto a ***chodili jsme na terasy restaurací****, ale ani jsem nemohl ochutnat alkohol*.

Mezi výrazy *kahvio* a *kahvila* je určitý významový rozdíl, *kahvila* označuje spíše kavárnu, podnik určený přímo k pití nápojů, především kávy, ale nejen jí, a k posezení, kdežto *kahvio* je menší, často se jedná o vyhrazené místo pro pití především kávy, ale i jiných nápojů, na otevřeném prostranství tržiště, či se vyskytuje např. jako součást obchodních domů. V obou institucích je možné i něco malého pojíst, např. pečivo, obložený chléb, primárně jsou však tyto instituce určeny ke konzumaci nápojů. *Baari* (*bar*) v př. 13 je chápán jako instituce určená především k nabízení a pití alkoholických nápojů.

V určitém kontextu může *baari* (*bar*) vyjadřovat i místo obdobné kavárně, či menší jídelně nenabízející alkoholické nápoje, v korpusu se ale v tomto významu výraz nevyskytl.

Výraz *terassi* (*terasa*) v př. 14 může být chápán jako rozšíření schéma místa – instituce. Tento výraz totiž získává interpretaci místa činnosti pouze v určitém kontextu, terasa jinak k určité činnosti vyhrazena není. V př. 14 *terassi* (*terasa*) je součástí restaurace, kde se v letních měsících nabízejí nápoje, zejména alkoholické nápoje, a kde jsou konzumovány, a v tomto případě se dá výraz považovat za místo vyhrazené pro určitou činnost. Výraz *terassi* (*terasa*) ukazuje otevřenost schéma místa – instituce, kdy některé výrazy, které nejsou konvencionalizovány pro vyjadřování určité činnosti, mohou interpretaci činnosti na základě určitého kontextu získat. Tento výraz však není typickým představitelem schéma místa – instituce.

Orientační body *kahvio*, *kahvila* a *baari* označují TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR a atemporální relace predikátu *inessivu* označuje spatiální vztah INKLUZE. Orientační bod *terassi* označuje dvourozměrný POVRCH a atemporální relace predikátu *adessivu* vyjadřuje UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU. Výrazy jsou v naprosté shodě se spatiálním systémem a zároveň vyjadřují obecně činnost „pití nápoje“, kdy téma označuje zákazníka, který se pro činnost „pití/konzumování nápoje“ přesune na vyhrazené místo.

Další typickou základní lidskou potřebu představuje jídlo, čili jedná se o činnost „jezení“. Jíst a pít je možno na různých místech - institucích k tomu určených, kde téma představuje zákazníka, viz př. 15-17.

15. **Kävimme** lasten kanssa keskustan **hampurilaisravintolassa** elokuvien jälkeen. tusa99

Zašli jsme *s dětmi po kině* ***na hamburgery*** *v centru města.*

16. **Ruokalassa kävi** Pullin mukaan **25-30 ruokailijaa** päivässä. kesu99 ***Do jídelny chodilo*** *podle Pulliho* ***20-30 strávníků*** *denně.*

17. Näin ainakin vakuutti Bratislava - Kosice - pikajunan poliisi, joka oli lukinnut vaunuosastoni oven sillä välin kun **kävin** viattomana **ravintolavaunussa**. kesu99 *Tak alespoň tvrdila policie rychlíku Bratislava-Košice, která zamkla dveře mého kupé, zatímco* ***jsem zašel*** *nevinně* ***do jídelního vozu***.

V příkladech 15, 16 a 17 všechny orientační body *ravintola* (*restaurace*), *ruokala* (*jídelna*) i *ruokavaunu* (*jídelní vůz*) označují spatiální TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR a atemporální relace predikátu *inessivu* tak vyjadřuje spatiální vztah INKLUZE. Tyto instituce jsou primárně vyhrazeny pro konzumaci jídel a nápojů.

S výrazy označujícími činnost „jezení“ a místo k tomu určené, se pojí i výrazy, jejichž orientační body označují místo potravy a téma označuje živé zvíře konzumující, či obstarávající si potravu na vyhrazeném místě. Atemporální relace tak profiluje činnost „krmení, žraní“ na bázi činnosti, viz následující příklady 18 a 19.

18. Pihapiirin **lintulaudalla käyvät niin linnut kuin oravatkin**. kaleva98-99 ***Na ptačí krmítko*** *dvora* ***chodí jak ptáci, tak i veverky***.

19. **Karja oli laitumella**, ja maito kärrättiin hevosilla kylälle. hs95yo ***Dobytek byl na pastvě/pásl se*** *a mléko se vozilo na vozech tažených koňmi do vesnice.*

Orientační body *lintulauta* (*ptačí krmítko*) i *laidun* (*pastva, pastvina*) označují dvoudimenzionální POVRCH a atemporální relace vyjadřuje spatiální vztah UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU, výrazy se vyskytují v *adessivu* ve shodě se spatiálním systémem.

V souvislosti s činností „obstarávání potravy“ se v korpusu vyskytl také výraz *lakkasoilla* (*na bažinách, kde rostou morušky*), viz př. 20. Místo v orientačním bodu výrazu označuje zároveň činnost „sběru morušek“, výraz je obdobný k výrazům schéma sběru. Výraz se vyskytuje v *adessivu*, neboť orientační bod *lakkasuo* označuje dvoudimenzionální POVRCH a atemporální relace vyjadřuje spatiální vztah UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU.

20. **Olen** seurannut ensimmäisen vuonna 1984 ilmestyneen Aavesoutajan - jälkeistä Matti Kettusen kirjallisen ilmaisun kehittymistä, **käynyt** hänen kanssaan joskus metsällä, kalassa tai **lakkasoilla**. karj98 *Sledoval **jsem** vývoj literárního výrazu Mattiho Kettunena po vydání prvního Aavesoutaja („Přízraku veslaře“) vydaného roku 1984**, chodil** s ním někdy na lov, na ryby nebo **na bažiny, kde rostou morušky/sbírat morušky**.*

K základním lidským činnostem patří i „vylučování a vyprazdňování“ a mnoho výrazů označuje místo, které je pro „vylučování a vyprazdňování“ určené a kde téma tuto činnost vykonává, viz př. 21-24.

21. Jos **taas potilas käy** usein **wc:ssä** ja neste on vaaleaa, on se merkki oikeantyylisestä juomisesta. tusa99 *Pokud naopak **pacient chodí** často **na wc** a moč je světlá, je to známka správného pití.*

22. **Vessassa käydään** vain tauon aikana. Aamu99 ***Na záchod se chodí** jen během přestávky*.

23. Juuri ennen kuin Hingis alkoi syöttää ottelua, **Williams käväisi naisten huoneessa**. tusa98 *Právě předtím než začala Hingis podáním zápas, **Williams zaskočila na dámský záchod (dosl. na dámskou místnost)**.*

24. Muutamassa asunnossa on sisävessa, **suurin osa käy** kuitenkin **ulkohuussissa**. hs95yo *V několika bytech je uvnitř záchod,* ***většina*** *přesto* ***chodí do venkovní kadibudky****.*

Výrazy v příkladech 21-24 se nacházejí v *inessivu*, jelikož orientační body *wc*, *vessa* (*záchod*), *naisten huone* (*dámský záchod*, dosl. *dámská místnost*) a *ulkohuussi* (*venkovní kadibudka*) označující institucionální místa určená pro „vylučování a vyprazdňování“ vyjadřují TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR a atemporální relace profiluje spatiální vztah INKLUZE. V př. 23 se výraz *naisten huoneessa* pojí se slovesem *käväistä*, které je synonymem ke slovesu *käydä*. V češtině se výrazy *wc* a *záchod* pojí s prepozicí NA, ačkoliv orientační body vyjadřují spatiální vztah INKLUZE.

Se základními lidskými potřebami souvisí i v korpusu ojedinělý výraz *bordelleissa* (*v bordelech*), který odkazuje k „vyhledávání sexuálních služeb za úplatu“. Predikát *inessivu* implikuje, že orientační bod označuje TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR a atemporální relace vyjadřuje spatiální vztah INKLUZE.

25. **Yläluokka kävi** kuitenkin enimmäkseen **bordelleissa**, joita oli Helsingissä jopa 20. hs95ka ***Vyšší vrstvy*** *(dosl. vyšší vrstva) však* ***chodily*** *povětšinou* ***do bordelů****, kterých bylo v Helsinkách dokonce 20.*

Další výrazy vyjadřují určité institucionální místo spojené ne se základní lidskou potřebou, ale s institucionalizovanou činností.

Výrazy vyjadřující „koupání a mytí“ jsou typickými představiteli *metonymických výrazů stavu činnosti v IN/AD* na pomezí spatiality a stavu. Výrazy označující „saunování“ jsou velmi specifické a typické pro finskou kulturu a tudíž i pro finštinu.

Výraz *käydä suihkussa* (*jít do sprchy*) odkazuje k činnosti „sprchování a mytí“, které se odehrává ve sprše, viz př. 26.

26. **Käyn** harvoin **suihkussa**. demari99 *Zřídka **se sprchuji** (zřídka **chodím do sprchy**).*

Orientační bod *suihku* (*sprcha*) označuje spatiální TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR, atemporální relace vyjadřuje spatiální vztah INKLUZE, a proto se výraz vyskytuje v *inessivu*.

Pro finskou kulturu je typická instituce *sauny*, na venkově většinou oddělené budovy, ve městech a bytech v podobě samostatné místnosti. Predikát *inessivu* implikuje, že orientační bod označuje TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR a atemporální relace tak označuje INKLUZI. V následujícím příkladu 27 interpretaci stavu činnosti ještě posiluje výskyt jiných výrazů označujících činnosti v jedné větě.

27. **Käydään saunassa**, uidaan ja istutaan laiturilla alasti. tusa98 ***Chodíme do sauny**, plaveme a sedíme nazí na molu*.

S kulturou saunování souvisí i následující výraz naprosto specifický pro finskou kulturu a to *avanto* (*otvor v ledu*), který se v zimě prosekává do jezera a do něhož se téma ponoří mezi jednotlivými fázemi saunování, aby se ochladilo. Orientační bod *avanto* označující *otvor v ledu* můžeme chápat jako TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR, do něhož se téma ponořuje a atemporální relace profiluje na spatiální bázi INKLUZI, proto se výraz vyskytuje v *inessivu*.

28. Nykyisin **käyn avannossa** pari kertaa viikossa. aamu95 *V současné době **se chodím ponořit do ledové vody (dosl**. **chodím do otvoru v ledu)** dvakrát týdně.*

Typickou lidskou činností, která se váže k určitému místu, je „nakupování“. Zde je třeba zdůraznit, že vzájemná výměna zboží a peněz může být interpretována ze dvou úhlů pohledu – z pohledu nakupujícího a z pohledu prodávajícího. Tyto dva různé pohledy se

promítají především ve výrazu *olla torilla* (*být na trhu/na tržišti*), jak uvádí již Penttilä (1963: 416).

29. …Kauko Jääskeläinen luottaa eniten tuotteiden tuoreuteen. **Käyn torilla** kesäisin aika harvoin, koska vietän aikaa kesämökilläni Taivassalossa. tusa99 …*Kauko Jääskeläinen důvěřuje nejvíce čerstvosti výrobků.* ***Chodím na trh*** *v létě zřídka, protože trávím léto na mé chatě v Taivassalo.*

30. Kiireisenä kesäsesonkina tiskin takana häärii heidän lisäkseen kolme tai neljä ulkopuolista myyjää… **Me olemme torilla** maaliskuun puolesta välistä syyskuun loppuun… tusa99 *Během rušné letní sezóny za pultem obsluhují kromě nich navíc i tři, či čtyři další prodavačky odjinud…* ***Jsme na trhu/prodáváme na trhu*** *od poloviny března do konce září…*

Z příkladů 29 a 30 je vidět, jak se od sebe na základě kontextu interpretace liší, v příkladu 29 téma je kupující, který chodí na trh „nakupovat“. V příkladu 30 je naopak téma prodávající, který na trhu „nabízí a prodává své výrobky“. Orientační bod *tori* (*trh, tržiště*) označuje dvoudimenzionální POVRCH a tudíž atemporální relace označuje UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU ve shodě se spatiálním systémem a výraz je v *adessivu*.

Další výrazy označující „nakupování“ už jsou interpretovány pouze z hlediska kupujícího, viz př. 31-33.

31. Hän hoitaa tiskaamisen ja vuodevaatteet, **mies** pesee vaatteet ja **käy kaupassa**, koska ne ovat töitä, joita nainen inhoaa. kaleva98-99 *Ona se stará o mytí nádobí a povlečení,* ***muž*** *pere prádlo a* ***chodí nakupovat (dosl. chodí do obchodu)****, protože to jsou práce, které žena nesnáší.*

32. …yhä **suurempi osa maaseudunkin väestä käy** suurissa **marketeissa**. aamu99 …*stále* ***větší část i venkovského obyvatelstva chodí do*** *velkých* ***marketů***.

33. Irrottautuminen työviikon kiireistä alkaa perjantaina, kun pannut ja padat otetaan esille. Tietenkin ensin **on käyty kauppahallissa.** tusa98 *Vymanění se ze spěchu pracovního týdne začíná v pátek, kdy se vyndají pánve a kotlíky. Samozřejmě nejdříve* ***se zašlo do tržnice***.

Nejtypičtějším představitelem výrazů označujících „nakupování“ je *kauppa* (*obchod*). V příkladu 31 je i z kontextu zřejmé, že se jedná o činnost, o „domácí práci“. Ve všech případech 31-33 je orientační bod *kauppa* (*obchod*), *marketti* (*market*) a *kauppahalli* (*tržnice*) opět ve shodě se spatiálním systémem, označuje TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR a atemporální relace vyjadřuje INKLUZI a výrazy se vyskytují v *inessivu*.

Typickou činností je i „léčení se z nemoci“ a k tomuto účelu je vyhrazeno mnoho léčebných institucí a zařízení, viz př. 34-37.

34. …**terveyskeskuksissa kävi 20 000 asiakasta**, joista noin puolet vastasi kyselyyn. aamu99 ***Na zdravotní střediska zašlo 20 000 pacientů***, *z nichž asi polovina vyplnila dotazník.*

35. Ikänsä ahkerasti töitä paiskinut mies ei ole ehtinyt edes sairastelemaan. **Sairaalassa hän on ollut** vain kahdesti. tusa99 *Celý svůj život pilně pracující muž nestihl ani onemocnět.* ***V nemocnici byl*** *jen dvakrát.*

36. **Tuike oli ollut lastenklinikalla** jo neljä kuukautta, ja henkilökunta oli ehtinyt tutustua meihin ennen kuin silmäongelmat alkoivat. hs95yo ***Tuike byla na dětské klinice*** *už čtyři měsíce a personál se už stihl s námi seznámit, než oční problémy začaly.*

37. **Hän on** nyt **alkoholistiparantolassa** Floridassa. aamu95 ***Je** nyní **v protialkoholní léčebně** na Floridě.*

Orientační body všech příkladů 34-37 vyjadřují místo, v němž probíhá léčba, téma je zde v roli pacienta, který se léčí. Orientační body *terveyskeskus* (*zdravotní středisko*), *sairaala* (*nemocnice*) a *alkoholistiparantola* (*protialkoholní léčebna*) označují TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR a atemporální relace vyjadřuje INKLUZI, neboť se jedná o budovy, výrazy se tedy vyskytují v *inessivu*. Výraz *zdravotní středisko* se v češtině pojí s předložkou NA.

V případě výrazu *klinika* se však výraz nachází v *adessivu* v rozporu se spatiálním systémem, orientační bod *klinika* taktéž označuje TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR. V korpusu se výraz *klinika* vyskytuje i v *inessivu* v „čistě“ spatiálním významu. ISK (2004: 1192) upozorňuje, že především u výrazů označujících instituce *inessiv* může znamenat „být na místě za nějakým účelem, který je vlastní této instituci“, kdežto *adessiv* může znamenat „nacházet se zde za jiným účelem“, a někdy mezi výrazy není významový rozdíl. Podle pracovníků Kotusu[22] (Maamies 1997) „järjestelmä näyttää kuitenkin horjuvan jonkin verran (*zdá se, že systém do určité míry kolísá*)“. Co se týče budov a místností „sisäpaikallissija olisi niissä tapauksissa odotuksenmukaisempi...sääntö ei kuitenkin ole ehdoton, vaan joissakin tapauksissa käytännön vakiintuneisuus ratkaisee (*vnitřní pád by byl v těchto případech očekávanější…pravidlo však není absolutní, ale v některých případech rozhoduje ustálenost praxe*)“ (Maamies 1997). Na základě výskytů v korpusu dochází ve výrazu *klinika* k volnému střídání *inessivu* a *adessivu* a mezi výrazy není významový rozdíl, v př. 36 je téma na klinice za účelem léčby a *inessiv* by byl tedy očekávanější v souladu se spatiálním systémem. V češtině se výraz pojí s předložkou NA viz *na klinice*.

[22] Kotus = Kotimaisten kielten tutkimuskeskus (Středisko pro výzkum domácích jazyků)

V korpusu se vyskytly i další výrazy, týkající se léčby, a to výrazy vysloveně se týkající činnosti „operování“. Téma je operováno na specifickém, k tomu určeném místě – přímo v místnosti (na operačním sále), či na operačním stole, viz př. 38 a 39.

38. Myöhäisillan tiedotustilaisuudessa poliisi kertoi, että päähän haavoittuneen miehen tila oli vakava, ja **hän oli** kello 22 **leikkaussalissa**. tusa99 *Na tiskové konferenci pozdě večer policie sdělila, že stav muže poraněného na hlavě je vážný a* ***byl*** *ve 22 hodin* ***na operačním sále/byl operován***.

39. Marraskuussa **Salmi kävi leikkauspöydällä.** hs95sp *V listopadu* ***šel Salmi na operační stůl/byl operován.***

V př. 38 orientačním bodem *leikkaussali* (*operační sál*) je TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR a *inessiv* vyjadřuje spatiální vztah INKLUZE. Je zajímavé, že v češtině se tento výraz vyskytuje s prepozicí NA, viz *na operačním sále*. V př. 39 orientační bod *leikkauspöytä* (*operační stůl*) označuje dvoudimenzionální POVRCH a *adessiv* vyjadřuje spatiání vztah UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU.

V korpusu se vyskytl také výraz *synnytyssalissa* (*na porodním sále*), na jehož bázi je profilována činnost „rození“, viz př 40.

40…naisen on oltava täydellinen **kone**, **joka** työn ja uransa ohessa **käy** pikaisesti **synnytyssalissa** ja... hs95nh *…žena má být dokonalý* ***stroj, který*** *kromě práce a své kariéry rychle* ***zaskočí na porodní sál*** *a…*

V následujících příkladech 41-44 je orientačním bodem vždy budova, čili TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR, a *inessiv* vyjadřuje spatiální vztah INKLUZE. Léčebnou a poradní institucí je také *neuvola* (*poradna*), kam se téma chodí „radit, získávat potřebné informace“.

41. **Kaikki tulevat äidit ja** yhä **useammat isät käyvät äitiysneuvolassa ja lapset lastenneuvoloissa.** demari99 ***Všechny budoucí maminky a*** *stále* ***více otců chodí do mateřské poradny a děti do dětských poraden***.

Apteekki (*lékárna*) je instituce určená k „vydávání a prodeji léků“, viz př. 42.

42. Apteekkarit korostavat, että **ihmiset käyvät apteekissa** huomattavasti useammin kuin lääkärissä. aamu95 *Lékárníci zdůrazňují, že* ***lidé chodí do lékárny*** *podstatně častěji než k lékaři*.

Výraz *solarium* (*solárium*) je institucí určenou k péči o vzhled a vyhrazenou pro činnost „opalování se umělým zářením“, viz př. 43.

43. **Solariumissa käy 360 000 suomalaista** vuodessa. aamu99 ***Do solária chodí 360 000 Finů*** *ročně.*

Další institucí, která slouží péči o vzhled, je *kampaamo* (*kadeřnictví*), které je vyhrazené pro činnost „upravování vlasů/účesů“, viz př. 44.

44. **Kampaamoissa** ja partureissa **käydään** myös viime vuotta vähemmän. hs95ta-te ***Do kadeřnictví*** *a k holiči (do holičství)* ***se chodí*** *také méně než minulý rok.*

Institucí, vyhrazenou pro duchovní činnost, je *kirkko* (*kostel*), viz př. 45. V korpusu se vyskytl i výraz označující muslimský „kostel“ *moskeija* (*mešita*), viz př. 46 Výraz *käydä kirkossa* (*chodit do kostela*) se konvencionalizoval k vyjadřování činnosti „modlení“. Orientační body obou výrazů *kirkko* (*kostel*) i *moskeija* (*mešita*) označují TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR a *inessiv* vyjadřuje spatiální vztah INKLUZE.

45. Noin **kaksi kolmasosaa oklahomalaisista käy** säännöllisesti **kirkossa**...hs95vs *Asi* ***dvě třetiny oklahomských (obyvatel Oklahomy) chodí*** *pravidelně* ***do kostela/chodí se modlit***.

46. Lapsena **hän kävi** toisinaan isoäitinsä seurassa **moskeijassa** ja sianlihan Slipic jättää muiden syötäväksi. tusa98 *Jako dítě* ***chodila*** *občas ve společnosti své babičky* ***do mešity*** *a vepřové maso nechává Slipic k jídlu ostatním*.

Do institucí určených pro „vzdělávání“ můžeme zahrnout výraz *kirjasto* (*knihovna*), která je určená k „vypůjčování si knih a jiných tiskovin“, případně ke „čtení“, viz př. 47.

47. Hyvinkääläinen Salli Sarkola on ahkera lainaaja, **joka käy kirjastossa** useammin kuin kerran kuussa. hysa97 *Salli Sarkola z Hyvinkää je pilná vypůjčovatelka,* ***která chodí do knihovny*** *častěji než jednou za měsíc*.

Pro kulturu Finska je kromě knihovny charakteristická obdobná instituce *kirjastoauto* (*pojízdná knihovna,* dosl. „*knihovní auto*“), která jezdí do odlehlých koutů země a slouží taktéž k vypůjčování knih. Výraz *kirjastoauto* se vyskytl v korpusu s *inessivem* i *adessivem*. V případě užití *inessivu* je orientační bod *kirjastoauto* (*pojízdná knihovna*) chápán jako TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR a atemporální vztah téma a orientačního bodu profiluje INKLUZI, viz př. 48. Užití *adessivu* lze chápat jako vyjadřující spatiální vztah ASOCIACE, téma se nachází v okruhu vlivu orientačního bodu, zajde k pojízdné knihovně, viz př. 49, téma se však obvykle při činnosti vypůjčování knih nachází v pojízdné knihovně, a pokud si téma vypůjčuje knihy, ve výrazu *kirjastoauto* dochází k volnému střídání *inessivu* a *adessivu*.

48. Vaikka Kangasalla on nyt hieno pääkirjasto kirkonkylässä ja uudet hyvät tilat Vatialassa ja Suoramalla, **käy kirjastoautossa** joka viikko **reilut 1 700 lainaajaa**. aamu95 *Ačkoliv v Kangasale je nyní krásná hlavní knihovna v centru obce a nové dobré prostory ve Vatiala a Suorama,* ***chodí do pojízdné knihovny*** *každý týden* ***dobrých 1 700 vypůjčovatelů***.

49. Yleensä **kirjastoautolla tulee käydyksi** joka kertaa. karj98 *Obvykle* ***se k pojízdné knihovně zajde*** *pokaždé*.

Institucí určenou pro akademické vzdělávání je *yliopisto* (*univerzita*) a výraz může v určitém kontextu znamenat „studovat na univerzitě“, viz př. 50. V češtině se výraz *univerzita* pojí s prepozicí NA.

50. Koti on pian maksettu ja **lapset ovat yliopistossa**. Siinähän ne tärkeimmät asiat. tusa99 *Domov je brzo splacený a* ***děti jsou na univerzitě/studují na univerzitě****. To jsou ty nejdůležitější věci.*

Institucí vyhrazenou pro „provádění peněžních operací“ je *pankki* (*banka*), viz př. 51.

51. Nykypäivän pankkitodellisuuteen kuuluu se tosiasia, että **valtaosa asiakkaista ei pankissa** juuri **käy**. karj98 *Do současné bankovní reality patří ta skutečnost, že* ***velká většina zákazníků do banky*** *zrovna* ***nechodí***.

Příklady 50 i 51 v orientačním bodu *yliopisto* (*univerzita*) a *pankki* (*banka*) označují TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR a *inessiv* vyjadřuje spatiální vztah INKLUZE.

Výraz *käydä kassoilla* (*jít k pokladně/ke kase*), viz př. 52, je možné interpretovat i jako vyjadřování činnosti výhradně jednoho typu a to „placení za nakupované zboží“,

v tomto případě se výraz liší od výrazu schéma místa a nádoby úschovy, viz 4.4.3. V korpusu se výraz vyskytl pouze v plurálu, ale běžná je i podoba v singuláru. *Adessiv* implikuje, že orientační bod *kassa* (*pokladna, kasa*) je neurčitý, menší než téma, jímž je člověk, a spatiální vztah označuje ASOCIACI, téma se nachází v blízkosti orientačního bodu.

52. Kaikkiaan **asiakkaita kävi kassoilla** iltakahdeksaan mennessä **noin 2600**. hs95ta-te

*Celkem **zákazníků přišlo k pokladnám/kasám** do osmé večer **zhruba 2600**.*

Další skupina *výrazů v IN/AD* označuje sportovní instituci, vyhrazenou k provozování určitého druhu sportu, anebo místo, které je vyhrazené pro provozování určitého druhu sportu, a výraz kromě spatiálního významu vyjadřuje i provozovanou sportovní činnost.

Typickou sportovní institucí je *uimahalli* (*plavecký bazén*), vyhrazený pro provozování „plavání“, viz př. 53.

53. **Hän käy** säännöllisesti myös eduskunnan **uimahallissa** ja ministeriönsä kuntosalilla.

tusa98 ***Chodí** pravidelně také **do bazénu** parlamentu a do posilovny svého ministerstva.*

Institucí vyhrazenou pro stejnou činnost plavání je *maauimala* (*plovárna/ koupaliště*), viz př. 54.

54. Käpylässä varttunut **Roulamo kävi maauimalassa** jo lapsena. hs95vk ***Roulamo**, který vyrostl v Käpylä, **chodil na plovárnu/koupaliště** už jako dítě.*

V příkladech 53 a 54 je orientační bod *uimahalli* (*plavecký bazén*) a *maauimala* (*plovárna/koupaliště*) chápán jako TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR a *inessiv* vyjadřuje spatiální vztah INKLUZE. Čeština vyjadřuje výraz *plovárna/koupaliště* s prepozicí NA.

Následující výrazy *rinteessä* (*rinne = svah*), viz př. 55, a *mäessä* (*mäki = kopec*), viz př. 56 označují přírodní místo, na němž se provozuje určitá sportovní činnost. Výraz *rinteessä* vyjadřuje umístění na svahu a zároveň označuje činnost „sjezdování“. Predikát *inessivu* označuje spatiální vztah KONTAKT mezi tématem (člověk) a orientačním bodem *rinne* (*svah*), kdy téma je při činnosti lyžování v těsném kontaktu s povrchem svahu. Zároveň je zde možná i interpretace spatiálního vztahu INKLUZE, kdy orientační bod *rinne* (*svah*) s různými vystupujícími hrboly, výstupky i prohlubeninami je možné chápat i jako TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR a spatiální vztah může vyjadřovat i INKLUZI.

55. **Henrik Ahnger ja muut** Tampereen **slalomseuralaiset ovat käyneet rinteessä** joka päivä. aamu99 ***Henrik Ahnger a jiní členové*** *tamperské* ***společnosti slalomu chodí na svah/chodí na sjezdovku*** *každý den*.

Obdobně jako ve výrazu *rinteessä* i ve výrazu *mäessä* (*na kopci*) označuje predikát *inessivu* spatiální vztah KONTAKT nebo INKLUZI. Profilovanou činností je „sjíždění s kopce dolů“ a to pomocí různého předmětu, typicky pomocí *kelkka* (*sáně*), anebo *pulkka* (*boby*), které se v korpusu vyskytly ve složeninách *pulkkamäessä* a *kelkkamäessä*. V korpusu se vyskytly i složeniny *laskiaismäessä* (*laskiainen = masopust*), označující dobu, k níž se typicky váže sjíždění s kopců, a *liukumäessä* (*liuku = klouzání*) označující kopec určený pro klouzání, sjíždění dolů, či také dětskou skluzavku. V češtině se výrazy *svah* i *kopec* pojí s prepozicí NA.

56. Vielä on muutama hetki aikaa **käydä pulkkamäessä**, jäällä hiihtelemässä tai uimahallissa. karj99 *Ještě je chvilku čas **jít sjíždět kopec na bobech** (dosl. **jít na bobový kopec**), lyžovat na ledě, nebo jít do bazénu.*

Dalším místem, které je možné chápat jako vyhrazené pro sportovní činnost, je výraz *aamujäällä* (*na ranním ledě*), který na základě kontextu v korpusu vyjadřuje činnost „bruslení – ranní trénink na ledě“, v příkladu 57 je téma mužstvo hokejového klubu z Oulu. Výraz se vyskytuje v *adessivu*, neboť orientační bod *jää* (*led*) vyjadřuje dvourozměrný POVRCH a spatiální vztah označuje UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU.

57. **Kärpät kävi** jo keskiviikkona **aamujäällä**, jumppasi ja hölkkäsi. kaleva98-99 ***Kärpät šli** už ve středu **na ranní led/trénovat/bruslit**, rozcvičovali se a běhali.*

Sportovní institucí vyhrazenou pro „posilování“, či „cvičení s přístroji“ je *posilovna*, finsky označovaná výrazy *kuntosali* a *punttisali*, v češtině existuje jeden výraz *posilovna*, případně *fitness-centrum*, ve finštině je mezi výrazy určitý rozdíl, z příkladu 61 vyplývá, že výrazy nejsou úplně synonymní, *punttisali* zdůrazňuje „zvedání zátěže“. Oba výrazy označují v orientačním bodu TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR, přesto se ale výraz *kuntosali* vyskytuje v *inessivu* i *adessivu* (viz př. 58 a 59, 61), v tomto výrazu dochází na základě výskytů v korpusu k volnému střídání obou pádů. Výraz *punttisali* se vyskytl v korpusu v singuláru v *adessivu* (př. 60), v plurálu v *inessivu* (př. 61), což znamená, že i u tohoto výrazu dochází k volnému střídání obou pádů.

58. **Nina käy kuntosalilla**, aerobiccaamassa, laskettelemassa, lenkillä, pyöräilemässä ja uimassa. ilta96 ***Nina chodí do posilovny**, na aerobic, sjezduje, běhá, jezdí na kole a plave.*

59. Lenkkeilin, pyöräilin, **kävin kuntosalissa** ja laihduin 2,6 kiloa. aamu99 *Běhal **jsem**, jezdil na kole, **chodil do posilovny** a zhubl jsem 2,6 kilo.*

60. Vapaalla ollessaan **Tiina** lenkkeilee, **käy punttisalilla** ja ui. aamu99 *Když má **Tiina** volno, běhá, **chodí do posilovny** a plave.*

61. **Puntti - ja kuntosaleissa käy 400 000 ihmistä**. aamu95 *Do posiloven chodí 400 000 osob.*

Místem, které je vyhrazeno pro hraní dětí, je *leikkipuisto* (*leikki = hra*, *puisto = park*; *dětské hřiště*), viz př. 62. Výraz se vyskytuje v *inessivu*, protože *puisto* (*park*) je ve finštině konceptualizován jako TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR a atemporální relace vyjadřuje spatiální vztah INKLUZE.

62. **Elli** (edessä) ja **Julia Lehtonen käyvät leikkipuistossa** Jenni-äidin vapaapäivinä. demari99 ***Elli** (vpředu) **a Julia Lehtonen chodí na dětské hřiště**, když má maminka Jenni volné dny.*

Typickou finskou institucí je *mökki* (*chata*). Pokud je výraz v *inessivu* (*mökissä*), vyjadřuje pouze spatiální vztah INKLUZE, tzn. téma se nachází uvnitř budovy. Ve spojení s *adessivem* výraz *mökillä* označuje spatiální vztah ASOCIACE, téma se nachází v okruhu vlivu orientačního bodu *mökki* (*chata*) a zároveň vyjadřuje činnost „chataření – pobývání na chatě“ a s ním spojené venkovní činnosti, viz kontext příkladu 63. V češtině existuje obdobný rozdíl, předložka V označuje umístění v chatě, předložka NA vyjadřuje chataření, pobyt na chatě.

63. **Me ollaan oltu mökillä**. Olen uinut paljon, Suvi paljastaa. karj98 ***Byli jsme na chatě**. Plavala jsem hodně, prozrazuje Suvi.*

Následující tři výrazy *kylässä* (*na návštěvě*), *maailmalla* (*ve světě*) a *kaupungilla* (*v centru města*) se odlišují od ostatních výrazů v tom, že se přibližují deiktickým výrazům. Výraz *kylässä* se používá pro označení nějakého místa jen ve vztahu k činnosti „navštěvování“. Výraz je konvencionalizován v *inessivu*, viz př. 64.

64. Sähköposti riittää, **kaverit käyvät** joskus **kylässä.** kesu99 *Elektronická pošta stačí,* ***kamarádi*** *někdy* ***zajdou na návštěvu****.*

Výraz *maailmalla* (př. 65) se užívá k vyjádření „být ve světě“ a vyjadřuje zároveň i činnost „cestování“, je opakem k významu „být doma“. Výraz se konvencionalizoval v *adessivu* a liší se od spatiálního významu *maailmassa* (česky *na světě*). Výrazy mohou představovat určitý problém pro české mluvčí, neboť čeština významy vyjadřuje pomocí prepozic NA a V obráceně.

65. Haen netistä tietoa aina kun **olen maailmalla.** aamu99 *Vyhledávám si vždy informace z internetu, když* ***jsem ve světě/cestuji****.*

Výraz *kaupungilla* (př. 66) se konvencionalizoval pro vyjadřování „umístění v centru města, kde se soustřed´ují různé instituce obchodní, finanční, zábavní atd.“, a zároveň pro vyjadřování „činnosti zařizování svých záležitostí v centru města v těchto institucích“, tedy např. typicky „nakupování“. Výraz *kaupungissa* odkazuje pouze k spatiálnímu významu *ve městě*, tedy kdekoliv ve městě. Výraz *kaupungilla* tedy metonymicky označuje činnosti „zařizování záležitostí v centru města“.

66. **Hän oli ollut** hoitajan seurassa **kaupungilla**, karannut tältä ja ostanut tavaratalosta puukon. tusa98 ***Byl*** *ve společnosti svého ošetřovatele* ***v centru města (vyřizovat si záležitosti v centru města)****, uprchl mu a koupil si v obchodním domě nůž „puukko“.*

Další skupinou výrazů, které mohou spadat pod toto schéma, jsou výrazy označující trojrozměrnou budovu - instituci, do níž se téma přesouvá za účelem „shlédnutí nějaké vystavené sbírky“. Užití *inessivu* vyjadřuje spatiální vztah INKLUZE.

Typickým představitelem těchto institucí je výraz *museo* (*muzeum*). Orientační bod *museo* (*muzeum*) představuje budovu, čili TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR a spatiální vztah vyjadřuje INKLUZI, výraz se tedy nachází v *inessivu*, viz př. 67. V korpusu se přesto vyskytl jednou i výraz v *adessivu rautatiemuseolla* (*v železničním muzeu*), který není ve shodě se spatiálním systémem. Ve výrazech dochází tudíž ke střídání obou pádů, ačkoliv *inessiv* by byl očekávanější (Maamies 1997).

67. Esimerkiksi **tukholmalaiset käyvät museossa** kymmenen kertaa sekä edinburghilaiset teatterissa kolme kertaa helsinkiläisiä aktiivisemmin. hs95ma-mn *Například* ***Stockholmští chodí do muzea*** *desetkrát a Edinburgští do divadla třikrát aktivněji než Helsinčané*.

68. **Rautatiemuseolla käy ulkomaisia vieraita** joka päivä. hysa97 ***Do železničního muzea chodí zahraniční návštěvníci*** *každý den*.

Dalším místem – institucí, kam téma chodí shlédnout určitou vystavenou sbírku je *galleria* (*galerie*), v korpusu se výraz vyskytl pouze v plurálu, viz př. 69.

69. Nyt on selvästi tavoitettu yleisöä, **joka ei** tavallisesti **käy gallerioissa**. demari99 *Nyní je jasně zacíleno publikum,* ***které*** *obyčejně* ***do galerií nechodí***.

Kromě výrazů označujících místo a instituci se v korpusu vyskytly i výrazy označující přístroj, který metonymicky zastupuje místo, na něž se téma přesune. Tyto výrazy označují *váhu*, finsky *vaaka*, hovorově *puntari*. Umístění na těchto přístrojích zároveň vyjadřuje i činnost „vážení“, téma se váží. Orientační bod *vaaka*, *puntari* (*váha)* je buď´to chápán jako dvourozměrný POVRCH a spatiální vztah vyjadřuje UMÍSTĚNÍ NA

POVRCHU, v tomto případě se výraz pojí s *adessivem*, viz př. 70 a 72. Výraz se však může vyskytovat i v *inessivu*, viz př. 71, pokud je *váha* chápána jako TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR a spatiální vztah vyjadřuje INKLUZI, *inessiv* lze chápat i jako vyjadřující těsný pevný KONTAKT s váhou.

70. **Käy** mieluummin joka viikko **vaa´alla** ja varmista, ettei paino ole lähtemässä tasaiseen nousuun. tusa99 ***Zvaž se (dosl. jdi na váhu)*** *raději každý týden a ujisti se, že váha pravidelně nestoupá*.

71. **Puntarissa en ole käynyt** koko aikana, mutta varmasti pari kiloa on tullut näillä ruokahaluilla, Risto nauraa. karj98 ***Na váze jsem nebyl/na váhu jsem nestoupnul/nevážil jsem se*** *po celou dobu, ale určitě pár kilo se nabralo s touto chutí k jídlu, směje se Risto*.

72. Minun pitää **käydä puntarilla** aamuin illoin. Jos sen jätän, jää koko laihdutus kesken, hän kertoo. karj98-99 *Musím* ***se vážit (dosl. chodit/jít na váhu)*** *ráno i večer. Pokud to vynechám, přeruší se celé hubnutí, vypráví*.

Z výrazů na pomezí spatiality a stavu můžeme rozlišit skupinu výrazů, která na základě kontextu vyjadřuje „pracovní činnost“ prováděnou na určitém, k této činnosti přesně vymezeném místě, kde téma pracuje, kam chodí do práce. Tyto výrazy se mohou shodovat se spatiálním systémem, viz následující příklady 73-75.

73. **Olen** tehnyt työtä käsilläni, **ollut tehtaassa**, kaupan kassana... hs95kn
Pracovala jsem rukama, ***byla jsem v továrně****, na pokladně obchodu…*

74. Helena työskenteli apuhoitajana ja **Pekka oli rakennuksilla**. tusa99 *Helena pracovala jako pomocná ošetřovatelka a* ***Pekka byl na stavbách***.

75. Usein kumpaisetkin kolmoset jätettiin keskenään leikkimään kotiin, kun **muut sisarukset ja vanhemmat olivat pellolla** tai metsässä. .aamu99 *Často oboje trojčata byla nechána doma, aby si spolu hrála, když* ***ostatní sourozenci a rodiče byli na poli*** *nebo v lese.*

V příkladu 73 atemporální relace téma a orientačního bodu *tehdas* (*továrna*) vyjadřuje INKLUZI, neboť orientační bod představuje TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR. V příkladu 74 atemporální vztah vyjadřuje ASOCIACI, neboť pracovní činnost, zde stavební, je takového charakteru, že neprobíhá jen uvnitř stavby, ale i vně na staveništi kolem budov a staveb, a podstatný je nejen orientační bod *rakennukset* (*stavby*), ale i jeho okruh vlivu. V příkladu 75 orientační bod *pelto* (*pole*) je chápán jako dvourozměrný POVRCH a atemporální relace označuje UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU. Obdobně se v korpusu vyskytuje i výraz *työmaalla* (*na pracovišti*), většinou označující plochu, na níž se pracuje, např. staveniště, či oblast v lese.

Některé výrazy se však mohou odlišovat od spatiálního systému, pokud je v nich zdůrazněn význam „pracovní činnosti“, a v těchto případech výraz obdrží koncovku *adessivu*.

V korpusu se vyskytly pouze následující příklady 76-78, obecně je ale možné očekávat v jazyce vyšší výskyt těchto výrazů.

76. Saija työskenteli toimistossa ja **Jouko oli metalliverstaalla**. karj99 *Saija pracovala v kanceláři a* ***Jouko byl (pracoval) v kovodílně****.*

77. Viisi vuotta **olin tielaitoksella** ja 22 vuotta **paperitehtaalla**, kertoo Sulejman elämästään... karj99 *Pět let* ***jsem byl na dopravním podniku*** *a 22 let* ***v papírně****, vypráví Sulejman o svém životě.*

78. Ja vaikka enää tänä vuonna ei olekaan täytynyt **käydä aamunavetalla** ennen kouluun lähtöä, pitkän koulumatkan vaatima aikainen herääminen tuntuu keholla. karj98-99
A ačkoliv tento rok se nemuselo **chodit ráno do chléva** (**dosl. do ranního chléva**) před odchodem do školy, brzké vstávání, které vyžadovala dlouhá cesta do školy, tělo cítí.

V příkladech 76-78 orientační bod *metalliverstas* (*kovodílna*), *paperitehdas* (*papírna*) a *navetta* (*chlév*) představuje budovu. Podle Onikki-Rantajääskö (2001) *adessiv* odkazuje především k pracovní činnosti. Je možné usuzovat, že v profilovaných relacích se na pozadí v bázi objevuje i spatiální vztah ASOCIACE, kdy se pracovní činnost neodehrává pouze uvnitř orientačních bodů označujících TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR, ale i v okruhu jejich vlivu. V příkladu 77 *tielaitos* (*dopravní podnik*) může být chápán jako budova, ale i jako abstraktní instituce, u níž téma pracuje. Všechny tyto výrazy *navetta*, *verstas*, *tehdas* a *tielaitos* se však vyskytly v korpusu ve stejném významu „pracovní činnosti“ i v *inessivu*, z čehož lze usuzovat, že *adessiv* se ve výrazech konvencionalizoval spíše pro odkazování k pracovní činnosti, než k vyjadřování spatiálního vztahu ASOCIACE.

Penttilä (1963: 416) uvádí ve své gramatice výrazy vyskytující se v *adessivu* a označující činnost a zároveň „työpaikka (pracovní místo)“. U některých výrazů podává i vysvětlení významu, která se ve stejné podobě nachází i v Setäläho gramatice (1960): *ojalla (= ojaa luomassa) ´u příkopu´* (*= dělat příkop*), *nurkalla (= nurkkaa hakkaamassa) nurkka ´roh, kout´*(*= vysekávat kout*), *riihellä* (*= riihtä puimassa*) *riihi ´sušárna obilí s mlatem, stodola´*(*= mlátit obilí*). Dalšími uváděnými příklady jsou *kaskella* (*kaski = žd´ár), tukkijoella* (*tukkijoki = řeka, po níž se splavuje dříví*, výraz by bylo možné přeložit také jako *pracovat na splávce dřív*). V korpusu se nevyskytl ani jeden z těchto výrazů. Lze

usuzovat, že tyto činnosti jsou dnes už tak řídké, že tyto výrazy už v současné finštině zastarávají.

Výrazy schéma místa – instituce se ve většině případů shodují se spatiálním systémem, pokud je ve výrazech zdůrazněna pracovní činnost, mohou výrazy získat koncovku *adessivu*. Ve výrazech označujících instituce *klinika*, *punttisali*, *kuntosali*, *museo* a *kirjastoauto* dochází na základě výskytů v korpusu k volnému střídání *inessivu* a *adessivu*, mezi výrazy není významový rozdíl, *adessiv* však v těchto výrazech není v souladu se spatiálním systémem a *inessiv* by byl očekávanější (Maamies 1997).

4.4.2. SCHÉMA INSTITUCE A SPOLEČENSKÉ UDÁLOSTI/AKCE

Některé *metonymické výrazy stavu činnosti* označují ve svém orientačním bodu místo instituce a zároveň společenské události/akce. Téma se nachází na určitém místě, v instituci a zároveň se účastní společenské události/akce probíhající na tomto místě. Výrazy se vyskytují v *inessivu*, či *adessivu*.

Výrazy *teatterissa* (*v divadle*), *elokuvateatterissa* (*v kině*) a *oopperassa* (*v opeře*) označují kulturní instituci, v níž se téma nachází, tato instituce má charakter budovy, čili označuje TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR, a spatiální vztah vyjadřuje INKLUZI, proto se tyto výrazy nacházejí v *inessivu*. Zároveň výrazy označují společenskou událost/akci, která v těchto institucích probíhá.

Výraz *teatterissa* označuje shlédnutí divadelního představení, viz př. 79.

79. Mutta **kansa kävi teatterissa**. aamu95 *Ale* ***národ chodil do divadla***.

Výraz *käydä elokuvateatterissa* (*chodit do kina*) vyjadřuje chodit na shlédnutí filmového představení, viz př. 80.

80. Joka viikko **20-100 miljoonaa ihmistä kävi elokuvateatterissa**. hs95rt *Každý týden* ***20-100 miliónů lidí šlo do kina***.

Výraz *käydä oopperassa* (*chodit do opery*) kromě spatiálního významu vyjadřuje i shlédnutí operního představení, viz př. 81. Čeština rozlišuje spatiální význam chodit do opery (do budovy) a jít na operu (jít shlédnout operní představení).

81. **Kävin oopperassa** aina kun sain rahaa tai vapaalippuja. hs95vk ***Chodil jsem do opery/na operu*** *vždy, když jsem dostal peníze nebo volné lístky*.

Další institucí, do níž téma chodí shlédnout určité umělecké představení, je *sirkus* (*cirkus*). Výraz je v *inessivu*, neboť cirkus představuje budovu, či stan, čili TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR a spatiální vztah vyjadřuje tedy INKLUZI, viz př. 82.

82. **Tyttö oli** papan kanssa **sirkuksessa** ja suurimman vaikutuksen teki nainen, joka kiipesi köyttä myöten teltan kattoon. aamu99 ***Dívka byla*** *s dědečkem* ***v cirkusu*** *a největší dojem udělala žena, která lezla po provaze na strop stanu*.

Obdobně jako instituci cirkusu lze chápat i *delfinaario* (*delfinárium*), kam téma chodí shlédnout vystoupení cvičených delfínů, viz př. 83.

83. Kasvot kirkastuvat; **kaikki ovat käyneet delfinaariossa**. aamu99 *Obličeje se vyjasnily;* ***všichni byli v delfináriu***.

Zábavní instituce představují výrazy *disko* a *klubi* (*klub*). Výraz *disko* se v korpusu vyskytuje i ve formě *disco*, oba výrazy se však vyskytují výhradně v *inessivu*. Orientační bod *disko* vyjadřuje budovu, která je vyhrazena pro tancování, tedy TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR, a spatiální vztah označuje INKLUZI, viz př. 84. Výraz *diskossa* (*na disku*)

zároveň profiluje činnost „tancování a zábavy ve společnosti“. V češtině se výraz *disko* pojí s předložkou NA.

84. **Emme käy diskossa juuri koskaan**, sillä siellä on tyhmiä ihmisiä, huumeita ja tappeluita, Andrei sanoo. hs95ul ***Chodíme na disko sotva kdy**, protože tam jsou hloupí lidé, drogy a rvačky, říká Andrei*.

Další zábavní institucí je *klubi* (*klub*). Výraz se vyskytl v korpusu jak v *inessivu* ve výrazu *jazz-klubissa* (*v jazzklubu*), viz př. 85, tak v *adessivu klubilla* (*v klubu*), viz př. 86. V obou případech orientační bod *klubi* (*klub*) vyjadřuje budovu, TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR, a spatiální vztah označuje INKLUZI, přesto dochází na základě výskytů v korpusu k volnému střídání obou pádů bez významového rozdílu. Ve výrazu *jazzklubissa* je profilovanou činností „poslech jazzové hudby“, téma se účastní jazzového koncertu. V př. 86 se téma účastní společenské zábavy.

85. **Hän käy** mielellään jossain **jazz-klubissa** tai rock-konsertissa, Spacek kertoi. aamu99 ***Chodí/zajde** ráda **do** nějakého **jazzklubu**, nebo na rokový koncert, říká Spacek.*

86. Lielahden klubimme on ...nuorisotila, joka on (ikävä kyllä) kerrostalon alakerrassa… **Klubilla käy** normaalisti **parikymmentä nuorta** illassa. aamu95 *Náš klub v Lielahti je…prostor pro mládež, který je (bohužel) v přízemí poschod´ového domu…**Do klubu chodí** normálně **dvacet mladých** za večer*.

Institucí vyhrazenou pro provozování hazardních her ve společnosti je *kasino*. Ačkoliv *kasino* je budovou, orientační bod označuje TŘÍROZMĚRNÝ PROSTOR a spatiální vztah vyjadřuje INKLUZI, vyskytl se výraz v korpusu jak v *inessivu kasinossa*, tak v *adessivu kasinolla*. Ve výrazech tedy dochází k volnému střídání obou pádů nehledě na spatiální význam, mezi výrazy není významový rozdíl, viz př. 87 a 88. Výraz se

vyskytuje na pomezí *schéma místa – instituce* a *schéma instituce a společenské události/akce*, uvádím ho však jako výraz *schéma instituce a společenské události/akce*, protože se jedná o určitou společenskou zábavu.

87. **Monroe kävi kasinossa** 50 - luvulla, Niagara - elokuvan filmausten aikana…kaleva98-99 ***Monroe chodila do kasina*** *v 50. letech, během filmování filmu Niagara…*

88. **Kasinolla käy** tänä vuonna **noin 200000 asiakasta**. kesu99 ***Do kasina chodí*** *v tomto roce* ***zhruba 200000 zákazníků***.

Metonymické výrazy stavu činnosti označující místo instituce a zároveň společenskou událost se ve většině případů shodují se spatiálním systémem. Výjimku tvoří výrazy *kasino* a *klubi*, kde dochází k volnému střídání *inessivu* a *adessivu*.

S výrazy vypracovávajícími toto schéma se pojí výrazy, které ve svém orientačním bodu označují pouze společenskou událost/akci např. *häissä* (*na svatbě*), *kutsuilla* (*na večírku*). Těchto výrazů je velmi rozsáhlé množství a do této práce je nezahrnuji.

4.4.3. SCHÉMA MÍSTA A NÁDOBY ÚSCHOVY

Metonymické výrazy stavu činnosti, které vypracovávají toto schéma, ve svém orientačním bodu označují místo a zároveň nádobu úschovy. Téma, v tomto případě člověk, uchovává v těchto místech a nádobách určité předměty, potraviny, či nápoje. Atemporální relace těchto konstrukcí profiluje na spatiální kognitivní doménu místo a nádobu úschovy, zároveň však relace profiluje na kognitivní doménu činnosti i činnost ve významu „vzít určitý předmět, či jídlo, nápoj z místa/nádoby úschovy“. Všechny

metonymické výrazy stavu činnosti charakterizující toto schéma se vyskytují výhradně v *adessivu*. Atemporální relace predikátu *adessivu* vyjadřuje spatiální vztah ASOCIACE. Orientační body relace jsou TŘÍROZMĚRNÉ PROSTORY, avšak jsou většinou podstatně menší než téma (člověk) a často je možné je přemíst´ovat, nejsou typickým umístěním člověka. Téma se může vyskytovat pouze v jejich blízkosti, tedy v jejich okolí vlivu. Všechny tyto výrazy se pojí pouze se slovesem *käydä*, nevyskytují se se slovesem *olla*, jelikož profilovaná činnost znamená „jít/přesunout se k dané nádobě, či místu úschovy, odtud vzít uschovaný předmět, potravinu, nápoj, a zase se vrátit od tohoto místa“.

Metonymické výrazy stavu činnosti realizující toto schéma nejsou uváděny v gramatikách finštiny, nezmiňují se o nich finské lingvistické práce kromě Onikki-Rantajääskö (2001).

V češtině se vyskytuje pouze několik obdobných příkladů jako *jít do ledničky, jít do bankomatu/automatu, jít do sejfu, jít do sklepa, jít do domácího baru,* které znamenají, že „někdo vezme něco z místa/nádoby úschovy“, spatiální vztah ale v češtině vyjadřuje INKLUZI a je vyjadřován předložkou DO. Výrazům tohoto schématu ale většinou v češtině odpovídá sloveso *sáhnout někam* nebo *vybrat něco*. Pouze výraz *jít k volebním urnám* je shodný v obou jazycích. V češtině existuje konstrukce *chodit na nějakou potravinu*, např. *chodit na bonbóny*, tato konstrukce ale znamená „chodit tajně na místo, kde je potravina uchovávána, a tajně ji odtud vzít“.

Orientační body se liší svou funkcí podle toho, jaké předměty, potraviny, nápoje uchovávají.

V následujících příkladech 89-91 orientační body slouží k uchovávání potravin. *Jääkaappi* (*lednička*) je typickým příkladem místa pro uchovávání potravin.

89. Jos **katsoja käy jääkaapilla** ja ruudussa tapahtuu murha, vain ääni voi sen hänelle paljastaa…aamu95 *Pokud **jde divák do ledničky (dosl. k ledničce)** a na obrazovce dojde k vraždě, pouze hlas mu to může prozradit…*

Další příklad místa určeného k úschově potravin je výraz *eväskontti* (*ruksak/batoh se svačinou*).

90. **Bill käy eväskontilla**. aamu95 ***Bill sáhne/sahá do ruksaku/batohu se svačinou.***

Třetí příklad je dnes už ne příliš typické místo úschovy potravin, konkrétně brukve a to *nauriskuoppa* (*sklep na brukev*), výraz se týká místa úschovy brukve na venkově.

91. Suomessa lumikenkiä on käytetty kesällä suokenkinä heinänkorjuussa vetisillä niityillä ja talvella niiden avulla **on käyty nauriskuopalla** …karj 98 *Ve Finsku sněžnice byly používány v létě jako ochranné boty při sklízení sena na mokrých loukách a v zimě **se** jejich pomocí **chodilo do sklepa pro brukev**…*

Orientační body slouží i jako místo úschovy tekutiny, či nápoje, anebo místo úschovy slouží pro uschování nádoby s tekutinou - láhve.

92. Tapahtumat käynnistyvät, kun heidän kotiinsa jo asettunut **Agnesin alkoholisoitunut sisar Claire (Leena Uotila) käy** perheen **viinakaapilla** kuin omallaan. demari98 *Události se dají do pohybu, když **Agnesina sestra, alkoholička Claire (Leena Uotila)**, která se už usadila u nich doma, **chodí do domácího baru (do skříňky s alkoholem)** jako do vlastní.*

Orientačním bodem v příkladu 92 je *viinakaappi* (*skříň určená k úschově lahví s alkoholem*), kterou je možné označit jako *domácí bar*, v ní se uschovávají láhve s alkoholem.

V příkladu 93 úschovná nádoba *säiliö* (*barel*) přímo uchovává tekutinu – vodu, kterou lidé odčerpávají a odnášejí pryč. Výraz se vyskytl se slovesem *käväistä* (*zastavit se*, *zaskočit*), synonymem ke slovesu *käydä*.

93. Pienestä muovisäiliöstä jaettiin vettä halukkaiden astioihin, mutta aamun tunteina **säiliöllä käväisi** vain **puolenkymmentä ihmistä**. aamu99 *Z malého plastového barelu se rozdělovala voda do nádob zájemců, ale v ranních hodinách* ***k barelu zašlo*** *jen* ***půl desítky lidí***.

V příkladu 94 a 95 téma odebírá tekutinu také přímo z nádoby úschovy, kterou je *pullo* (*láhev*), láhev může uchovávat různé tekutiny jako i šampón v př. 95.

94. Esimerkiksi sulkapalloa pelatessa joka erän jälkeen **on pakko käydä juomapullolla**. tusa98 *Například při hraní bedmintonu* ***je nutné se*** *po každé třetině* ***jít napít (dosl. jít k láhvi s nápojem)***.

95. Mutta koska monelle sampoo on jokapäiväinen tuttu ja **pullolla käy muukin perhe**, vuoden mittaan pienehkökin hintaero jo tuntuu. tusa99 *Ale protože pro mnohého je šampón každodenním známým a* ***do láhve (dosl. k láhvi) chodí i zbytek rodiny****, za rok i menší cenový rozdíl je už znát*.

Největší skupinou výrazů schéma místa a nádoby úschovy jsou ty, jejichž orientačním bodem je místo a nádoba úschovy peněz. Typickým místem úschovy peněz malého rozměru v běžném životě je *kukkaro* (př. 96) a *rahapussi* (př. 97), obojí znamená *peněženka*.

96. **Käymme** eläkeläisen **kukkarolla**. hs95ro ***Saháme do peněženky (dosl. jdeme k peněžence)*** *důchodce*.

97. … paikalliset **poliitikot ovat käyneet** kansan **rahapussilla.** hs95ul …*místní **politikové sáhli do peněženky (dosl. zašli k peněžence)** národa*.

V korpusu se vyskytuje i samotné *pussi* ve významu *rahapussi* (*peněženka*), či ve významu *váček na peníze* a složeniny *käydä palkkapussilla* („*sáhnout do výplatního sáčku*“) a *käydä tilipussilla*, kde *tili* znamená *účet*, *tilipussi* zřejmě obrazně myšleno vyjadřuje „jít na účet“.

Pro úschovu peněz existují i místa a nádoby úschovy větších rozměrů *kassa* (*pokladna/kasa*) a *automaatti* (*automat*) ve významu *pankkiautomaatti* (*bankovní automat*).

98. Mykrän mukaan vuokrataloyhtiön talous on kuitenkin kunnossa, eikä sen ole tarvinnut **käydä** kunnan **kassalla**. hs95kn *Podle Mykrä je hospodaření společnosti nájemního domu však v pořádku a nemusela **sáhnout do** obecní **pokladny**.*

99. **Mä käyn automaatilla**, sanoo viereisestä pöydästä nouseva nainen. karj98 ***Zajdu si do automatu/bankomatu**, řiká žena zvedající se od sousedního stolu.*

Místem úschovy peněz může být také *tasku* (*kapsa*), ačkoliv to není místo určené výhradně pro úschovu peněz, kapsa může sloužit i pro úschovu peněženky a v následujícím příkladu 100 jsou možné obě varianty.

100. Setin jälkeen poninhäntäinen nuori mies kiertää keräämässä kolehdin. Lähes kaikkien **käsi käy taskulla**. kaleva98-99 *Po skončení setu mladý muž s culíkem obchází a vybírá dobrovolný finanční příspěvek. **Ruka** téměř všech **zaloví v kapse**, (dosl. **Ruka** téměř všech **jde do kapsy**).*

Abstraktním a hojně využívaným místem úschovy peněz je *tili* (*účet*).

101. **Käymme** kuitenkin **tilillä** silloin kun muut rahat loppuvat. aamu99 ***Vybíráme*** *však* ***z účtu*** *(dosl.* ***zajdeme*** *však* ***na účet****) tehdy, když nám ostatní peníze dojdou.*

Některá místa a nádoby úschovy jsou určena pro úschovu cenností. V současnosti se užívá *tallelokero* (*sejf*), př. 102, v minulosti byly používány *aarrearkku* (*pokladnice, truhla s pokladem*), př. 103, či *aarresäkki* (*pytel s pokladem*), př. 104.

102. Omat pankkikäyntini rajoittuvat siihen, että **käyn** joskus **tallelokerolla** tai konttorin synttärikahvilla. tusa99 *Moje vlastní návštěvy banky se omezují na to, že občas* ***zajdu do sejfu****, nebo do kanceláře na kávu, když se slaví narozeniny.*

103. **Presidentti kävi aarrearkulla**? aamu95 ***Prezident sáhnul do pokladnice***?

104. …ja kaivaa esille muistoja. **Käydä** ikäänkuin **aarresäkillä**. tusa98 *…a vydoluje vzpomínky.* ***Sáhnout (dosl. jít)*** *jakoby* ***do pytle s pokladem****.*

Velmi typickým místem a nádobou úschovy je *postilaatikko* (*poštovní schránka*), z níž téma vybírá poštovní zásilky.

105. **Pauli Nevala**, 55, pysäyttää pakettiautonsa ja **käy postilaatikolla**. aamu95 ***Pauli Nevala****, 55, zastaví auto a* ***jde vybrat poštovní schránku/jde se podívat do poštovní schránky****.*

Místem a nádobou úschovy předmětů menšího rozměru je *pöytälaatikko* (*zásuvka stolu*) v příkladu 106.

106. Varkaita ei esimerkiksi sijoiteta vanhustentaloihin, jossa voisi olla kiusaus **käydä** vanhusten **pöytälaatikoilla**. kesu99 *Zloději nejsou například umíst´ováni do domovů*

důchodců, v nichž by mohlo být pokušení ***vybírat stolní zásuvky (dosl. jít do stolních zásuvek)*** *důchodců*.

V korpusu se kromě *postilaatikko* a *pöytälaatikko* vyskytuje i samotný výraz *laatikko* ve významu předchozích dvou, či ve významu *přihrádka*.

Místem úschovy určeným výhradně pro léky je *lääkekaappi* (*lékárnička, dosl. skříňka na léky*), viz př. 107.

107. Moni **nuori käy** mummon **lääkekaapilla**. hysa97 *Mnohý* ***mladý sahá do*** *babiččiny* ***lékárničky/bere si léky z*** *babiččiny* ***lékárničky (dosl. chodí do lékárničky)***.

Místo a nádoba úschovy malého rozměru obdobného s *pullo* (*láhev*) je i *purkki* (*kelímek*), v příkladu 108 *rasvapurkki* (*kelímek s krémem*).

108. Kun iho on kuivunut hilseileväksi korpuksi, **saattavat miehet käydä** puolisoittensa **rasvapurkeilla**. karj99 *Když kůže seschne v lupovitý suchar,* ***může se stát, že muži sáhnou do (dosl. jdou do) kelímku s krémem*** *své manželky*.

Jediné místo a nádoba úschovy velkého rozměru kromě *jääkaappi* (*ledničkа*), které se v korpusu vyskytlo a které může dosáhnout i velikosti člověka, je *vaatekaappi* (*šatník*).

109. Tytti kertoo roikkuneensa pitkään ylipainon rajamailla, mikä aiheutti ongelmia aina kun piti **käydä vaatekaapilla.** kaleva98-99 *Tytti říká, že se dlouho pohybovala na hranici nadváhy, což způsobovalo problémy vždy, když bylo třeba* ***sáhnout do šatníku***.

Toto místo a nádoba úschovy je také specifické tím, že téma uschovaný předmět (oděv) vezme, avšak většinou ho také vrátí na místo úschovy, předmět z místa úschovy nezmizí nenávratně jako např. potravina, tekutina, krém, či peníze. Obdobně lze k výrazu

vaatekaappi z výrazů vypracovávajících toto schéma přirovnat jen *pöytälaatikko* (*stolní zásuvka*) a *tasku* (*kapsa*), jejichž funkcí je uschovávat předměty dlouhodobé spotřeby.

V korpusu se jako místo úschovy v přeneseném významu, viz př. 110, objevil i výraz *laari*, který původně vyjadřuje *sýpku*, výraz v přeneseném smyslu překládám jako *pramen*.

110…ei Anja Kauranen ole ollut nyt ensimmäistä kertaa varkaissa, sillä **hän kävi** kirjallisuuden ja tieteen **laarilla** jo esikoisromaanissaan Sonja O kävi täällä…hs95ku *…Anja Kauranen nekradla nyní poprvé, neboť* ***sáhla do literárních a vědeckých pramenů*** *už ve svém prvním románu Byla tady Soňa O…*

Orientační body vyjadřující místo a nádobu úschovy jsou většinou malého rozměru, maximálně dosahují velikosti člověka a mohou uchovávat jak předměty okamžité spotřeby, které na základě profilované činnosti z místa a nádoby úschovy nenávratně zmizí jako potraviny, tekutiny, krémy, peníze, cennosti a poštovní zásilky, tak předměty dlouhodobé spotřeby jako oděvy, či jiné drobné předměty, které téma vezme z místa a nádoby úschovy, ale zase je navrátí zpátky.

K tomuto schématu je možné připojit i nádobu úschovy, která uchovává předmět, její orientační bod je shodný se všemi výrazy schématu, profilovaná činnost je však obrácená – téma nebere předmět z nádoby úschovy, ale naopak předmět do nádoby dává. Orientačním bodem je *vaaliuurna* (*volební urna*), zkráceně jen *uurna* (*urna*). Profilovaná činnost vyjadřuje přesun k nádobě úschovy, vložení předmětu (volebního lístku) do nádoby, nikoliv tedy vzetí předmětu z nádoby, a přemístění se zpátky od nádoby úschovy. Orientační bod metonymicky vyjadřuje činnost „volení“. V korpusu se v naprosté většině případů vyskytuje výraz *vaaliuurnilla* (*u volebních uren*), výraz se objevil ale i v jednotném čísle *vaaliuurnalla* (*u volební urny*).

111. **Ahvenanmaalaiset kävivät vaaliuurnilla** sunnuntaina. aamu99 ***Obyvatelé Ahvenanmaa šli k volebním urnám (volili)*** *v neděli*.

4.5. VÝRAZY STAVU ČINNOSTI SE SPATIÁLNÍM VÝZNAMEM NA POZADÍ

Metonymické výrazy stavu činnosti, které v orientačním bodu označují předmět činnosti, nástroj činnosti, roli činitele, či profesní osobu, metonymicky označují primárně stav činnosti a spatiální význam je na pozadí báze. Nejpočetnější skupiny výrazů představuje *schéma požívání* (4.5.1.3), *schéma služby* (4.5.4.) a *schéma kontaktu s nástrojem* (4.5.2.2.). Ostatní schémata, tedy *schéma sběru* (4.5.1.1.), *schéma obstarávané látky* (4.5.1.2.), *schéma vylučování a vyprazdňování* (4.5.1.4.), *schéma nástroje* (4.5.2.1.) a *schéma role* (4.5.3.) představují malé skupiny výrazů.

4.5.1. VÝRAZY OZNAČUJÍCÍ PŘEDMĚT ČINNOSTI

4.5.1.1. SCHÉMA SBĚRU

Schéma sběru (keruuskeema) realizují takové metonymické výrazy stavu činnosti, jejichž orientační bod označuje předmět činnosti a profilovanou činností je sběr tohoto označovaného předmětu. Téma tedy sbírá předměty označované v orientačním bodu. Tyto výrazy se vyskytují pouze v *inessivu* a slovní kmen *výrazu v IN* je v singuláru.

V korpusu jsem našla následující výrazy pojící se se slovesem *olla (být)*, nebo *käydä (chodit)*. Předmětem sběru jsou nejčastěji lesní plody, lesní bobule. Z nich se

v korpusu vyskytly *marja*, výraz obecně označující *bobuli*, a výrazy *mustikka* (*borůvka*) a *puolukka* (*brusinka*), viz př. 112-114.

112. **Kävin** vain joka päivä **marjassa**, satoi tai paistoi. hesa95yo ***Chodil jsem*** *stále každý den* ***sbírat lesní plody/na lesní plody****, at´ pršelo nebo svítilo slunce.*

113. Nykyisen Hakalan päiväkodin kohdalla **kävimme mustikassa**, Partanen muistelee. hysa97 *Na místě dnešní školky v Hakale* ***jsme chodívali na borůvky****, vzpomíná Partanen.*

114. Viime syksynä näkyi, että **ihmiset olivat puolukassa** auton lähellä. aamu99 *Minulý podzim bylo vidět, že* ***lidé byli na brusinkách*** *blízko auta.*

Především v severních částech Finska jsou sbírány plody ostružiníku morušky, který je ve finštině označován třemi výrazy *lakka*, *hilla* a *muurain*. *Lakka* a *hilla* označují žluté bobule ostružiníku morušky, *muurain* je výrazem pro červenou bobuli. Výraz *hilla* se používá v severním Finsku. Výrazy *lakka* a *hilla* se vyskytly v následujících příkladech 115 a 116.

115. Rovasti Sarkkinen kertoo nähneensä karhun viimeksi heinäkuun lopulla Nurmeksen Mujejärvellä, missä **hän oli** yksin **lakassa**. karj98 *Probošt Sarkkinen říká, že viděl medvěda naposledy na konci července v nurmeském Mujejärvi, kde* ***byl*** *sám* ***na moruškách.***

116. Eilen aamulla **kävimme hillassa** kolmen lapsen kanssa. kaleva98-99 *Včera ráno* ***jsme šli na morušky*** *se třemi dětmi.*

Dalším typickým předmětem sběru je *sieni* (*houba*).

117. Mutta kammasta on apua! Minäkin kampaan partaani koko ajan, kun **olen sienessä**.

hesa95yo *Ale hřeben pomáhá! Já si také pročesávám vousy celou dobu, když* ***jsem na houbách***.

V korpusu se v přeneseném smyslu vyskytl výraz *vastaksissa* (vastas = *březová větvička, z níž se dělají saunové metličky určené k šlehání v sauně*). Podle NS výraz *vastaksessa* znamená *olla vastaksia tekemässä* (*dělat březové větvičky*). Zajímavé je, že v korpusu se výraz vyskytl v plurálu *vastaksissa*, viz př. 118.

118. Torilla saattoi **käydä** vaikka **vastaksissa**. Saunavihtakauppiaana oli Eila Kettunen.

karj98 *Na trh se mohlo* ***jít*** *třeba* ***pro březové větvičky****. Obchodníkem s metličkami do sauny byla Eila Kettunen.*

Jiné předměty sběru označované v orientačním bodu metonymických výrazů stavu činnosti se v korpusu nevyskytly. Penttiläho gramatika (1963: 384) uvádí výrazy *olla elossa* (*elo = obilí*), *heinässä* (*heinä = seno*), *lehdessä* (*lehti = list*), *lehdeksessä* (*lehdekset* = podle PS *„vars. lampaiden rehuksi käytettävät kuivatut lehtipuiden oksat“ suché větvičky listnatých stromů používané jako krmivo především ovcí*), *luudaksessa* (*luudas* = podle PS *„varpuja, joista tehdään luutia“ suché větvičky, z nichž se dělají košt´ata*), *puolassa* (*puola* = lidově *puolukka ´brusinka´*), *perunassa* (*peruna = brambor*), *vaapukassa* (*vaapukka* = lidově *vattu ´malina´*). Dále Penttilä ve stejné skupině uvádí i výraz *olla karjassa* (*karja = dobytek*), který znamená pást dobytek, a výraz *lampaissa* (*lammas = ovce*). Setälä (1960)

uvádí i výraz *jyvässä* (*jyvä = zrní*) a *oravassa ollessani* (*orava = veverka*). Onikki-Rantajääskö (2001: 75) cituje z Penttiläho i výrazy vyskytující se ve směrových pádech *tuoheen* (*tuohi = březová kůra*) a *lehmiin* (*lehmä = kráva*). Onikki-Rantajääskö cituje (2001: 75) i příklady z lingvistických prací velmi starého data (povětšinou z 19. století) jako *linnussa* (*lintu = pták*), *sammalessa* (*sammal = mech*), *puussa* (*puu = dřevo*). Množství předmětů sběru je ve starších gramatikách podstatně větší než v korpusu současné finštiny a dá se předpokládat, že tyto výrazy zastarávají a běžně se nevyskytují, což souvisí s tím, že tyto předměty sběru nejsou dnes již běžně sbírány, či obstarávány. Stejně tak se už dnes neobjevuje činnost pást krávy.

Skupinu výrazů realizujících schéma sběru je možné považovat za velmi uzavřenou a malou, vzhledem k tomu, že v současné době je sbíráno málo objektů. Předměty sběru jsou přímo vázané na přírodní prostředí a kulturu Finska a v současné době se ve finštině omezují na lesní plody a houby. Onikki-Rantajääskö (2001) uvádí jako možné sbírané lesní plody i výrazy *olla vatussa* (*vattu = malina*), *muuraimessa* (*muurain = ostružiník moruška*), *karpalossa* (*karpalo = klikva*) a s otazníkem *vadelmassa* (*vadelma = malina*, většinou chápaná jako zahradní), *pihlajanmarjassa* (*pihlajanmarja = jeřabina*) a *tyrnimarjassa* (*tyrnimarja = bobule rakytníku řešetlákovitého*). Běžně vyskytující se výraz *olla mansikassa* (*být na jahodách)* se v korpusu vyskytl pouze v illativu *Polut kutsuvat mansikkaan (Cesty zvou na jahody).*

Z výrazů označujících houby se v korpusu vyskytl pouze houby zastřešující výraz *sienessä (sieni = houba),* výrazy označující konkrétní druhy hub se nevyskytly. Výraz *perunassa*, v češtině i dnes běžné *na bramborách*, se také nevyskytl.

Tab. č. 4 Výskyt výrazů označujících předmět sběru v korpusu[23]

Výraz v IN	Nominativ sg. a český ekvivalent	Výskyt se slovesem olla	Výskyt se slovesem käydä
marjassa	marja = bobule	3	11
mustikassa	mustikka = borůvka	-	4
puolukassa	puolukka = brusinka	1	1
lakassa	lakka = moruška	1	-
hillassa	hilla = moruška	-	1
sienessä	sieni = houba	2	6

Výraz označující předmět sběru je ve finštině vyjádřen v singuláru a inessivu. V češtině těmto výrazům odpovídá většinou plurál a s výrazem se pojí prepozice NA a příslušný pád, v singuláru se vyskytují např. výrazy *rybíz*, *angrešt* a hromadná jména jako např. *dříví*, *klestí*. V češtině je skupina výrazů podstatně širší, je rozšířena i na plody pěstované na zahradě – např. *švestky*, *třešně*, *rybíz*. V češtině je širší i skupina výrazů označujících sbírané houby, běžně se vyskytují výrazy označující konkrétní druh např. *lišky*, *hřiby*.

Společné všem objektům schéma sběru je, že jsou sbírány, činnost sběru a předmět sběru jsou hlavními profily na bázi. Do pozadí ustupuje spatiální význam, který je však v bázi těchto výrazů velmi zřetelný - předměty činnosti sběru se nacházejí, rostou na nějakém místě a téma se musí pro uskutečnění činnosti sběru přesunout na toto místo. Atemporální relace predikátu *inessivu* zde nevyjadřuje přímo spatiální vztah INKLUZE ve významu „být v předmětu sběru“, ale na pozadí báze je možné chápat spatiální vztah INKLUZE v tom smyslu, že téma je při činnosti sběru umístěno v okruhu předmětů sběru, a proto se výrazy vyskytují v *inessivu*.

[23] Výrazy ve všech tabulkách výskytů v korpusu řadím podle pořadí, v jakém jsou rozebírány v textu, aby je bylo snadné dohledat v příkladech, nikoliv podle abecedního pořadí.

K výrazům realizujícím schéma sběru můžeme připojit i výraz *olla kalassa ´být na rybách´* (*kala = ryba*).

119. **Olen** kylläkin **käynyt kalassa** yhden kaverin kanssa. kesu99 *Samozřejmě **jsem šel** také s jedním kamarádem **na ryby***.

Výraz *kalassa* se od ostatních výrazů schéma sběru liší v tom, že orientační bod neoznačuje předmět, který je sbírán na určitém místě, ale živočicha, který je loven jako potrava na místě, v němž žije. Profilovanou činností na bázi je lovení ryb, rybaření.
Ke schématu sběru odkazuje pádová koncovka *inessivu*. V korpusu se vyskytují i složeniny podle druhu lovených ryb, místa, doby, či způsobu lovení: *merikalassa* (*merikala = mořská ryba*), *kutukalassa* (*kutukala = ryba, která se tře*), *koskikalassa* (*rybařit v peřejích*), *yökalassa* (*rybařit v noci*), *soutukalassa* (*rybařit s pomocí veslice*) a *merirosvokalassa* (*pirátské rybaření*). Výraz *kala* se vyskytuje i v *adessivu*, viz následující schéma obstarávané látky.

4.5.1.2. SCHÉMA OBSTARÁVANÉ LÁTKY

Orientační body *metonymických výrazů stavu činnosti* realizujících toto schéma označují předmět, jímž je látka, která je obstarávána. Profilovanou činností na bázi je obstarání této látky. Tyto výrazy se vyskytují v *adessivu*, neboť na pozadí báze je spatiální vztah, který vyjadřuje ASOCIACI, téma se přesouvá do blízkosti obstarávaného předmětu/látky, který se nachází na určitém místě.

Skupina těchto výrazů je velice malá, v korpusu se vyskytly pouze dva příklady *heinällä ´na senách´* (*heinä = seno*) a *kalalla ´na rybách´* (*kala = ryba*).

120. Molemmat Toivot kertovat itsekin aikoinaan takavuosina rypeneensä polvia myöten vedessä **heinällä** samoilla luonnonniityillä **ollessaan**. karj98 *Oba Toivové vyprávějí, že se sami dávno před lety brodili v blátě po kolena ve vodě, když **byli** na stejných loukách **na senách**.*

121. **Maija Pesonen oli kalalla** miehensä Pentin kanssa. kesu99 ***Maija Pesonen byla na rybách** se svým mužem Penttim.*

Penttilä (1963: 416) uvádí výrazy *olla puulla ´být na dříví´*, *halolla* (*halko = poleno*), *maidolla* (*maito = mléko*), *vedellä* (*vesi = voda*). Onikki-Rantajääskö (2001) zmiňuje i výrazy *olla mudalla* (*muta = bláto, bahno*), *hiekalla* (*hiekka = písek*), v korpusu se však nevyskytly. Tyto výrazy lze považovat za zastarávající. Penttilä dokonce uvádí i výraz *marjalla*, který se však vzhledem k výrazu schéma sběru *marjassa* v korpusu nevyskytl. V češtině těmto výrazům nejlépe odpovídá prepozice NA a příslušný pád, např. *být na dříví*, výrazům se slovesem *käydä* odpovídá prepozice PRO, např. *jít pro vodu*.

Výraz *kalalla* je srovnatelný s výrazem schéma sběru *kalassa*, oba výrazy mají význam „být na rybách, lovit ryby, rybařit“. Podle Onikki-Rantajääskö (2001: 76) významový rozdíl mezi *adessivem* a *inessivem* není v tom, že by *adessiv* označoval neurčitost, či neohraničenost místa, ale podle ní se *inessiv* použije pravděpodobněji v případě, když se jedná o rybářskou profesi, profesionální rybaření. Spatiální význam se může odrážet v predikátu *adessivu* tak, že vyjadřuje spíše rybaření, při němž se přechází z jednoho místa loviště na druhé. Výskyt obou pádů se slovním kmenem *kala* (*ryba*) porovnává tabulka č. 5.

Tab. č. 5 Porovnání výskytu výrazů *kalassa* a *kalalla* v korpusu

	Výskyt se slovesem olla	Výskyt se slovesem käydä
kalassa	19	40
kalalla	6	4

Z tabulky č. 5 je zřejmé, že *inessiv* se slovním kmenem *kala* v korpusu jednoznačně převažuje. Také Onikki-Rantajääskö (2001: 76) poukazuje na to, že *adessiv* pomalu ustupuje, „ulkosijaisen ilmaustyypin katoon on saattanut vaikuttaa adessiivin funktionaalinen kuormitus mm. välineenilmauksissa *(ustupování typu výrazu ve vnějším pádě mohlo ovlivnit funkční zatížení adessivu mj. ve výrazech nástroje*)“. Je zajímavé, že PS výraz *kalalla* neuvádí vůbec, ačkoliv se ve finštině zatím užívá, byt´ méně než výraz *kalassa*.

4.5.1.3. SCHÉMA POŽÍVÁNÍ

Výrazy realizující schéma požívání (nautintaskeema) v orientačním bodě označují předmět požívání, který je profilován na bázi a zároveň je na bázi profilována i činnost požívání (či konzumace) tohoto předmětu. Výrazy můžeme podle předmětu požívání rozdělit do několika skupin: 1) výrazy označují obecně pokrm požívaný v různých částech dne 2) předmětem požívání je jídlo 3) předmětem požívání je nápoj 4) předmětem požívání je tabák a jiné látky. Předmět požívání je vymezen jako určité ohraničené

množství – porce jídla, či určitý přesně vymezený objem nápoje. Téma je většinou člověk, v případě především požívání jídla může téma představovat i živočich. Pokud se jedná o člověka, člověk je v roli zákazníka, či hosta, a daný předmět požívání si kupuje, nebo je mu nabídnut.

Tyto metonymické výrazy stavu činnosti se vyskytují výhradně v *adessivu*. Na pozadí báze je přítomen spatiální vztah, který můžeme chápat tak, že téma je při požívání látky spatiálně orientováno k jezení a pití a nachází se v blízkosti předmětu požívání, predikát *adessivu* tak vyjadřuje spatiální vztah ASOCIACE. Spatiální význam je na pozadí přítomen i tak, že k požívání předmětu je vyhrazeno určité místo, na něž se téma pro vykonání činnosti přesune. Schéma je možné srovnat s výrazy schéma místa – instituce označujícími vyhrazené místo pro jezení, či pití viz 4.4.1. Čeština obdobné výrazy vyjadřuje pomocí předložky NA a příslušného pádu např. *být na obědě, na pizze, na kávě, na cigáru*.

Toto schéma je produktivní, především výrazy skupiny 2 a 3, podle jejichž vzoru je možné tvořit další výrazy, pokud se jedná o zdůrazněnou určitou porci jídla, či vymezený objem určitého druhu nápoje.

První skupinu výrazů tvoří názvy jídel podle toho, v kterou dobu dne jsou požívány, typicky ráno, v poledne a večer.

Obecné a neutrální označení pro jakýkoliv pokrm, kdykoliv během dne požívaný, je *ateria* (*jídlo, pokrm*).

122. **Pirjo Timonen-Hakala oli** perheensä kanssa **aterialla** Kipisenkadun varrella, kun ilmahälytys alkoi. kesu99 ***Pirjo Timonen–Hakala byla*** *se svou rodinou* ***na jídle*** *na Kipisenkatu, když začal vzdušný poplach*.

Pro výraz *snídaně* má finština dva výrazy *aamiainen* a *aamupala*, přičemž první znamená vydatnou snídani a druhý označuje lehčí formu snídaně.

123. **Olimme** yhdessä **aamiaisella** ja puolen tunnin päästä hän oli kuolleena kadulla…hs94ul ***Byli jsme*** *společně* ***na snídani*** *a za půl hodiny byl mrtev na ulici…*

124. **Muu joukkue oli** sopimuksen mukaan **aamupalalla**, mutta kaksi paikkaa tyhjinä. ilta96 ***Ostatní družstvo bylo*** *podle dohody* ***na snídani****, ale dvě místa prázdná*.

Nově přejatým výrazem z angličtiny je výraz *brunssi* (*branč*), označující jídlo podávané v době mezi snídaní a obědem, jakousi kombinaci snídaně a lehkého oběda. Výraz je přejatý z anglického *brunch* vzniklého ze slov *breakfast* a *lunch*. Tento výraz svědčí o jisté produktivnosti i v rámci této skupiny výrazů.

125. Reinillä voi sunnuntaiaamuisin **käydä** esimerkiksi **brunssilla.** kesu99 *Na Rýně je možné o nedělních ránech* ***jít*** *například* ***na branč****.*

Výrazy znamenající *oběd* označují ve finštině výrazy *päivällinen* a *lounas*. Výraz *päivällinen* vyjadřuje větší, vydatnější oběd, ale i vydatné, či slavnostní jídlo požívané odpoledne, či i v pozdějších hodinách viz př. 126 Výraz *lounas* znamená lehčí, menší oběd, konzumovaný uprostřed dne.

126. **Olin** samana iltana erään vuorineuvoksen luona **päivällisellä**, jossa oli läsnä muutamia julkilausuman antajista. kaleva98-99 ***Byl jsem*** *ve stejný večer* ***na slavnostním jídle*** *u jistého horního rady, kde bylo přítomno i několik těch, kdo vydali veřejné prohlášení*.

127. **Hän käy** näyttelyssä ja **lounaalla** yhdessä kulttuuriministeri Claes Anderssonin (vas) kanssa .tusa98 ***Jde/půjde*** *na výstavu a* ***na oběd*** *společně s ministrem kultury Claesem Anderssonem (vlevo).*

Výraz *lounas* se v korpusu vyskytl i ve složeninách *vappulounas* (*prvomájový oběd*) a *työlounas* (*pracovní oběd*).

Pro jídlo požívané na závěr dne – *večeři* – má finština opět dva výrazy *illallinen* a *iltapala*. První výraz znamená velkou, vydatnou večeři, *iltapala* naopak lehčí jídlo.

128. Kokoomuksen kotialueella Östermalmilla selitettiin, että **ihmiset** varmaan vielä **ovat illallisella**, kun on näin hiljaista. hs95ul *V domovské oblasti strany Kokoomus v Östermalmi bylo vysvětlováno, že lidé jsou určitě ještě na večeři, když je takový klid.*

129. Lisäksi **neljän koulun asukkaat käyvät** jäähallissa aamu - ja **iltapalalla**. karj98 *Navíc* ***obyvatelé čtyř škol chodí*** *na lední stadion na snídani a* ***na večeři****.*

V korpusu se vyskytla i složenina *jouluillallisella* (*na vánoční večeři/štědrovečerní večeři*). Výrazy *päivällinen* a *illallinen* se mohou vyskytovat v plurálu, v takovém případě ale neoznačují konzumované jídlo, ale společenskou událost.

Jídlo konzumované mezi hlavními jídly dne, jež je menšího charakteru, je ve finštině označováno *välipala* (*svačina*).

130. Puistoissa **käy** päivittäin **välipalalla yli tuhat lasta**. hs95ka *Do parku* ***chodí*** *denně* ***na svačinu přes tisíc dětí****.*

V korpusu se vyskytl i lidový výraz *murkinalla*, podle PS je *murkina* „jídlo konzumované ráno, dopoledne, nebo kolem poledne“.

131. TV 2 esittää sunnuntaisin elokuvan 100-vuotisjuhlien kunniaksi amerikkalaisia elokuvaklassikkoja… Osa sakista on hädin tuskin päässyt punkasta, osa **on** lenkillä ja **loput murkinalla**. hs95vk *TV 2 uvádí o nedělích ke stému výročí filmu americkou filmovou klasiku… Část party stěží vstala z postele, část **je** na procházce a **zbytek „na obědě/dopoledním jídle“***.

Onikki-Rantajääskö (2001: 77) uvádí i výrazy *olla ruualla* (*být na jídle*), *suuruksella* (*suurus* = hovorově *jídlo*), *eineellä* (*eine* = podle PS „lidově *jídlo konzumované ráno*, obecně *jídlo*“), v korpusu se v konstrukci metonymických výrazů stavu činnosti však nevyskytl žádný z těchto výrazů, i když výraz *ruualla* je možné považovat za běžný. Tab. č. 6 ukazuje výskyt výrazů realizujících toto schéma v korpusu.

Tab. č. 6 Výskyt výrazů označujících obecně jídlo v korpusu

Výraz v AD	Nominativ sg. a český ekvivalent	Výskyt se slovesem olla	Výskyt se slovesem käydä
aterialla	ateria = pokrm, jídlo	5	3
aamiaisella	aamiainen = snídaně	4	2
aamupalalla	aamupala = (lehčí) snídaně	2	1
brunssilla	brunssi = „branč“	-	1
päivällisellä	päivällinen = oběd	1	-
lounaalla	lounas = (lehčí) oběd	8	11
illallisella	illallinen = večeře	3	1
iltapalalla	iltapala = (lehčí) večeře	1	2
välipalalla	välipala = svačina	-	1
murkinalla	murkina = (lid.) ranní jídlo, obecně jídlo	1	-

Druhou skupinu metonymických výrazů stavu činnosti realizujících schéma požívání tvoří výrazy, které v orientačním bodu označují porci konkrétního jídla, které si téma objednává, kupuje. Tato skupina výrazů je vázaná na stravovací zvyklosti země a její kuchyni, i když některá jídla jsou natolik rozšířena globálně, že mezi nejčastějšími výrazy

v korpusu se objevují *pizza* a *hampurilainen* (*hamburger*). Skupina je produktivní a v podstatě porce jakéhokoliv konkrétního jídla, jež je zdůrazněno jako hlavní jídlo, může vytvořit analogicky nový výraz.

Nejčastěji se v korpusu vyskytl výraz *pizzalla* (*na pizze*) a výraz *jäätelöllä* (*na zmrzlině*).

132. **Mirja,** 16, **ja Vesa**, 18, **käyvät** pari kertaa viikossa **pizzalla**. tusa99 ***Mirja**, 16, **a Vesa**, 18, **chodí** dvakrát týdně **na pizzu***.

133. **Anni** sisaruksineen **on** äidin kanssa kesäisessä puistossa **jäätelöllä**. aamu99 ***Anni** se svými sourozenci **je** se svou matkou v letním parku **na zmrzlině***.

V korpusu se vyskytl i hovorový výraz označující zmrzlinu *jätski*, viz př. 134.

134. Erätauoilla **kävimme jätskillä**. aamu99 *O přestávkách mezi třetinami **jsme šli na zmrzku***.

Dalším předmětem konzumace je *hampurilainen* (*hamburger*), který se vyskytuje v singuláru i plurálu. Singulár u výrazů označujících předmět požívání nespecifikuje množství porcí, množství porcí je neurčité. Plurál odkazuje ke zdůraznění většího množství porcí, nevyskytuje se však často.

135. Susannan ja Villen perheessä syödään myös eineksiä ja **käydään** välillä **hampurilaisella.** aamu99 *V rodině Susanny a Villeho se jí také polotovary a někdy **se jde na hamburger***.

136. Enimmäkseen viikonloppuisin **käy nuoria hampurilaisilla.** hysa97 *Především o víkendech **chodí mladí na hamburgery***.

Typickou konzumovanou porci jídla představuje hovorový výraz *soppa* (*polévka*). V korpusu se objevil i spisovný výraz *keitolla* (*na polévce*) ve spojení se slovesem *poiketa* (*zaskočit, zastavit se*).

137. Kerran viikossa viiden markan **makkara** - tai **lihasopalla käy muutama kymmenen henkeä**. hs95yo *Jednou za týden **na „salámovou“ či masnou polévku** za pět marek **chodí několik desítek lidí**.*

Typickým finským jídlem konzumovaným k snídani je *puuro* (*kaše*), zde ve výrazu *aamupuurolla* (*na ranní kaši*).

138. Wiklundin valopihan baarissa **taksikuskit kävivät** seitsemältä **aamupuurolla**. tusa99 *Do baru osvětleného dvora Wiklund **chodí taxikáři** v sedm **na ranní kaši**.*

Dalšími velmi typickými finskými předměty konzumování jsou druhy pečiv, většinou nabízené i přímo s kávou, *pulla* (*sladké pečivo/vánočka/koláč*) a *munkki* (*kobliha*).

139. **Muutkin** kuin työttömät **voivat käydä** siellä kahvilla ja **tuoreella pullalla**. *karj98 **I jiní** než nezaměstnaní tam **mohou jít na** kávu a **čerstvou vánočku/koláč/pečivo**.*

140. Kun **käy** pari kertaa päivässä rinneravintolassa **munkilla** ja kaakaolla, siitä kertyy viikossa 400 markkaa…aamu99 *Když **se jde** dvakrát za den do restaurace na svahu/na sjezdovce **na koblihu** a kakao, nahromadí se z toho za týden 400 marek…*

V konstrukcích této skupiny výrazů nemusí být téma jen člověk, ale určitou vymezenou „porci“ jídla může konzumovat i zvíře jako v následujícím příkladu 141, kde předmětem požívání je *haaska* (*mršina*).

141. Yhden vasanraadon ääreltä löytyi myös pari merikotkan sulkaa, mutta on mahdollista, että **se kävi** vain **haaskalla** eikä itse tappanut poroa. kaleva98-99 *U jedné mrtvoly mláděte se našlo také několik pírek orla mořského, ale je možné, že* ***byl*** *jen* ***na mršině*** *a sám soba nezabil*.

V korpusu se vyskytl také výraz *kakulla* (*na dortu*) vyjadřující však nikoliv jen předmět požívání, ale společenskou událost/akci, při níž je předmět *kakku* (*dort*) nabízen a konzumován. Ve spojení s allativem se vyskytly i výrazy *makkaralle* (*makkara = buřt, salám*), *salaatille* (*salaatti = salát*), *pihville* (*pihvi = biftek*), *leivoksille* (*leivokset = pečiva*), a *pikkusyötävälle* (*pikkusyötävä = něco malého k jídlu*), což ukazuje, že schéma je produktivní.

Tab. č. 7 Výskyt výrazů označujících konkrétní porci jídla v korpusu

Výraz v AD	Nominativ sg. a český ekvivalent	Výskyt se slovesem olla	Výskyt se slovesem käydä
pizzalla	pizza	2	1
jäätelöllä	jäätelö = zmrzlina	2	1
jätskillä	jätski = (hov.) zmrzlina, „zmrzka“	-	1
hampurilaisella	hampurilainen = hamburger	-	1
hampurilaisilla	-----	-	3
makkara- tai lihasopalla	makkara- tai lihasoppa = (hov.) polévka se salámem, masná polévka	-	2
aamupuurolla	aamupuuro = ranní kaše	-	1
munkilla	munkki = kobliha	-	1
pullalla	pulla = vánočka, koláč, pečivo	-	1
haaskalla	haaska = mršina	2	1

Třetí skupinou výrazů realizujících schéma požívání jsou výrazy, jejichž orientační bod označuje určitý objem, dávku konkrétního nápoje. Profilovanou činností na bázi je pití tohoto nápoje. Téma si nápoj kupuje a pije na určitém místě, či vystupuje v roli hosta, kdy je mu předmět činnosti pití nabídnut. Tato skupina se jeví na základě výskytů v korpusu

jako nejproduktivnější v rámci schéma požívání a patří i k nejproduktivnější skupině mezi výrazy stavu činnosti se spatiálním významem na pozadí.

Nejtypičtějším představitelem této skupiny je výraz *olla kahvilla* (*být na kávě*).

142. Jos ei oltu luennolla, **oltiin kahvilla**. hs95sp *Pokud jsme nebyli na přednášce,* ***byli jsme na kávě****.*

Vzhledem k množství výskytů v korpusu je možné považovat výraz *olla kahvilla* za prototyp této skupiny. V korpusu se vyskytly i různé složeniny podle doby pití kávy: *aamukahvilla* (*na ranní kávě*), *päiväkahvilla* (*na denní kávě*), *iltapäiväkahvilla* (*na odpolední kávě*), *iltakahvilla* (*na večerní kávě*), *perjantaikahvilla* (*na páteční kávě*). Další složeniny vyjadřují způsob podávání kávy *pannukahvilla* (*na kávě z konve*), místo *torikahvilla* (*na kávě na tržišti*), *nuotiokahvilla* (*na kávě u ohniště*) a podávání kávy s typickým pečivem *munkkikahvilla* (*na kávě s koblihou*), *pullakahvilla* (*na kávě s vánočkou*). Výraz se může vyskytovat i v plurálu *kahveilla*, v tomto případě však neodkazuje k množství, ale vyjadřuje společenskou událost/akci např. *mitalikahveilla* (událost, při níž se podává káva pro medailisty, či se udělují medaile) a *kakkukahveilla* (událost, při níž se podává káva a dort).

Dále můžeme výrazy označující v orientačním bodu objem, dávku nápoje rozdělit podle označovaného nápoje na alkoholické a nealkoholické. Z alkoholických nápojů jsou nejčastěji zastoupeny výrazy označující *pivo*: *olut*, hovorový výraz *kalja*, *bisse* a výraz *olunen* v plurálu *olusilla*, viz př. 143-146.

143. Toisaalta, on parempi kuntoilla ja **käydä** sen jälkeen **oluella** kuin **käydä** pelkästään **oluella**. ilta96 *Na druhé straně je lepší cvičit/sportovat a* ***jít*** *po tom* ***na pivo*** *než* ***jít*** *jenom* ***na pivo****.*

144. **Kansa käy kaljalla.** aamu99 ***Národ chodí na pivo***.

145. Sitten illalla he ajattelivat **käydä** GoldFingerissä **yhdellä bissellä**, jos… karj98 *Potom večer zamýšleli **jít** do GoldFinger **na jedno pivo**, pokud…*

146. Kun **muut kävivät olusilla**, Ripatti kiersi hiilimurskaa. kesu99 *Zatímco **ostatní chodili na pivo**, Ripatti obíhal běžeckou dráhu.*

V korpusu se vyskytly i plurály *oluilla* (*na pivech*) a *kaljoilla* (*na pivech*), které odkazují k většímu množství jednotlivých dávek nápoje.

Další alkoholické nápoje vyskytující se v korpusu jsou *gin tonic* a *cocktail* (*koktejl*), koktejl může odkazovat i k nealkoholickým nápojům.

147. Liikkeelle Albert lähti aikaisin, **kävi** parissa baarissa **gin tonicilla** ja maksoi viisikymppiä velkoja pois. hs95hu *Albert vyrazil brzy, **zašel** do dvou barů **na gin s tonikem** a zaplatil padesátimarkové dluhy.*

148. Olen istunut sadoissa seminaareissa, joissa **on** kuunneltu jutut, **käyty** vähän **cocktaililla** ja lähdetty sitten pois. karj98 *Seděl jsem na stovkách seminářů, na nichž se poslouchaly řeči, **zašlo se na koktejl** a odešlo/odjelo se potom pryč.*

Následující výrazy označují teplé nealkoholické nápoje *kaakao* (*kakao*), *tee* (*čaj*) a *glögi* (*glög*, speciální vánoční nápoj, který se podává často i s alkoholem).

149. **Pojat olivat** kadun toisella puolella autoliikkeessä **kaakaolla**, kun he havaitsivat liekkejä autiotalosta. aamu99 ***Chlapci byli** na druhé straně ulice v obchodě s auty **na kakau**, když si povšimli plamenů v opuštěném domě.*

150. Lady Hester Random (Maggie Smith), **joka käy teellä** Mussolinin luona ja ... demari99 *Lady Hester Random (Maggie Smith),* ***která chodí na čaj*** *k Mussolinimu a…*

151. Vain **tonttu käy glögillä**. tusa99 *Pouze* ***skřítek tonttu jde/chodí na glög***.

Další výrazy označující nealkoholické nápoje jsou hovorové výrazy *kokis* (hovorově *coca-cola*) a *limska* (*limonáda*, „*limča*“).

152. **Käymme** elokuvissa ja mm. McDonaldsissa **kokiksella** ja rupattelemme. demari99 ***Chodíme*** *do kina a mj. k McDonalds* ***na colu*** *a povídáme si*.

153. Kun olin lapsi, **kävimme** usein isäni ja veljeni kanssa kotiseutumuseossa ja vanhassa kirkossa ja sitten **limskalla** Martta-mökissä. kesu99 *Když jsem byl dítě,* ***chodili jsme*** *často s mým otcem a bratrem do místního oblastního muzea a starého kostela a potom „****na limču“*** *k Marttě*[24].

Výrazy této skupiny se neomezují pouze na označování nápoje, který je míněn jako přesně stanovená dávka, objem nápoje, ale předměty v orientačním bodu mohou být i míry objemu. V některých případech výraz označuje nejen míru objemu, ale zároveň i nádobu, z níž se pije, jako výrazy *kahvikupilla* (*na šálku kávy*), či *kupposella* (hovorově *na šálku*), oba výrazy odkazují k pití kávy, viz př. 154 a 155.

154. **Miehet saattavat** bensaa tankatessaan **käydä** samalla **kahvikupilla** huoltoaseman baarissa. kaleva98-99 ***Muži mohli*** *při tankování benzínu zároveň* ***zajít na šálek kávy*** *do bufetu čerpací stanice*.

[24] Martta zde představuje finskou ženskou organizaci Martta (Marttajärjestö/Marttaliitto).

155. Samassa kerroksessa voi tutustua kansainvälisen kohtauspaikan toimintaan ja **käydä** vaikkapa **kupposella** kirjakahvilassa. tusa99 *Ve stejném patře je možné seznámit se s činností mezinárodního střediska a **zajít** třeba **na šálek** do literární kavárny*.

Míru objemu vyjadřují výrazy *paukulla* (*na skleničku, na panáka*) a *ryypyllä* (*na skleničku, na panáka*), oba výrazy odkazují k pití tvrdého alkoholu. Výraz *paukku* se vyskytl v korpusu i v plurálu *paukuilla*, který vyjadřuje větší množství skleniček tvrdého alkoholu.

156. …**lomailijat** tutustuvat paikkakuntansa nähtävyyksiin ja **käyvät paukulla** pubissa.
aamu99 …***výletníci** navštívili pamětihodnostmi obce **a šli na skleničku/na panáka** do hospody*.

157. Siinä **oli kuuden hengen seurue ryypyllä**. Kaksi pulloa oli saatu puoliväliin.
demari98 *Tam **byla společnost šesti osob na skleničce**. Dvě láhve už byly z poloviny vypité*.

To, že výrazy označující v orientačním bodě objem, dávku nápoje vyjadřují primárně činnost, je vidět i z jejich častého spojení v příkladech s nějakým místem – hospodou, kavárnou, podnikem, kde jsou konzumovány, spatiální význam je v těchto výrazech až druhotně na pozadí báze.

V korpusu se se slovesy významem podobnými slovesu *käydä* vyskytly i výrazy *virvokkeella* (*na osvěžujícím nápoji*), *mehulla* (*na šťávě, na džusu*), *cappuccinolla* (*na kapučínu*), *siiderillä* (*siideri* = z anglického *cider*), *pikaespressolla* (*na espresu*), *pitkällä kolmosella (na velkém pivu, pitkä = velká sklenice piva, kolmonen = druh piva*) a *viinillä* (*na víně*). S allativem se vyskytly výrazy *grogille* (*grog*), *lasilliselle* (*lasillinen* =

sklenička), *konjakille* (*konjakki = koňak*), *kaffeelle* (*kaffee = kafe*), *tuopposelle* (*tuopponen = menší korbel*), *tuopille* (*tuoppi = korbel*).

Přestože je skupina těchto výrazů velmi produktivní, ne každý nápoj může být v orientačním bodu výrazů vypracovávajících toto schéma. Onikki-Rantajääskö (2001: 77) poznamenává, že „viina ei vaikuta sopivalta kategoriatasolta tämän ryhmän ilmaukseksi – sitä ei ilmeisesti tulkita annokseen viittaavaksi (*tvrdý alkohol se nezdá být na vhodné úrovni k tomu, aby se stal výrazem této skupiny – zřejmě není interpretován jako odkazující k určitému objemu/dávce*)“. Obdobně i výraz *vodka* se v korpusu nevyskytl. Také výraz *vedellä* (*na vodě*) se zatím nepoužívá, i když s rozšiřováním automatů na vodu by se mohl ve finštině tento výraz ustálit (Onikki-Rantajääskö 2001: 77).

Tab. č. 8 Výskyt výrazů označujících určitý objem nápoje v korpusu

Výraz v AD	Nominativ sg. a český ekvivalent	Výskyt se slovesem olla	Výskyt se slovesem käydä
kahvilla	kahvi = káva	11	52
oluella	olut = pivo	9	-
kaljalla	kalja = (hov.) pivo	9	1
bissellä	bisse = (hov.) pivo	-	1
olusilla	olunen = (hov.) pivo	1	1
gin tonicilla	gin tonic	-	1
cocktaililla	cocktail = koktejl	-	1
kaakaolla	kaakao = kakao	1	1
teellä	tee = čaj	-	1
glögillä	glögi = glög	-	3
kokiksella	kokis = (hov.) coca-cola	-	1
limskalla	limska = (hov.) limonáda	-	1
kahvikupilla	kahvikuppi = šálek kávy	-	2
kupposella	kupponen = (hov.) šálek	-	1
paukulla	paukku = sklenička, panák	-	1
ryypyllä	ryyppy = sklenička, panák	1	1

Poslední skupinou výrazů tvořících schéma požívání jsou výrazy označující jiné požívané látky než jídla, či nápoje. Výrazy označují především tabák, či nějakou jinou

látku. V korpusu se vyskytly výrazy *tupakalla* (dosl. *„na tabáku“, kouřit*), *röökillä* (*rööki* = slangově *cigareta, „na cigáru, na cígu“*) a *ilmaispiikillä* (*na bezplatné injekci).* Orientační body výrazů *tupakalla* a *röökillä* profilují na bázi činnost kouření, orientační bod výrazu *piikillä* profiluje činnost píchání injekcí.

158. Poliisitalon edessä **oli kaksi poliisia tupakalla.** hs95yo *Před policejní stanicí* ***kouřili dva policisté****.*

159. **Pojat käy röökillä** vessassa ja tytöt on rakastuneita. tusa99 ***Chlapci chodí na cigáro/kouřit*** *na záchod a dívky jsou zamilované.*

160. …influenssaan kuolleisuuden ehkäisyteho on keskimäärin 70 prosenttia, joten riskiryhmäläisten kannattaa **käydä ilmaispiikillä**. aamu99 …*účinnost zabránění úmrtnosti na chřipku je průměrně 70 procent, takže ohrožené skupině se vyplatí* ***jít na bezplatnou injekci/na bezplatné očkování****.*

Onikki-Rantajääskö (2001:77) poukazuje na to, že výraz *piikillä* může znamenat jak užití očkovací látky, tak i drog. Onikki-Rantajääskö uvádí jako možný i výraz *sätkällä* (*sätkä = cigareta*) a s otazníkem výrazy *piipulla* (*piippu = fajfka*), *sikarilla* (*sikari = doutník*), *nuuskalla* (*nuuska = šňupací tabák*), *mällillä* (*mälli = žvýkací tabák*), avšak v korpusu se žádný z nich nevyskytl.

Tab. č. 9 Výskyt výrazů označujících jiný předmět požívání v korpusu

Výraz v AD	Nominativ sg. a český ekvivalent	Výskyt se slovesem olla	Výskyt se slovesem käydä
tupakalla	tupakka = tabák, cigareta	1	9
röökillä	röökki = (slang.) cigareta	2	1
ilmaispiikillä	ilmaispiikki = bezplatná injekce	-	1

4.5.1.4. SCHÉMA VYLUČOVÁNÍ A VYPRAZDŇOVÁNÍ

Ve finštině existuje několik metonymických výrazů stavu činnosti, které ve svém orientačním bodě označují výsledek činnosti, jíž je vylučování, nebo vyprazdňování. Přestože se jedná o základní lidské potřeby, jde o tabuizované výrazy. Na bázi je profilován výsledek vylučování, či vyprazdňování i činnost vylučování, či vyprazdňování. Výrazy se vyskytují pouze v *adessivu*, neboť na pozadí báze je přítomen spatiální význam ASOCIACE, predikát *adessivu* implikuje, že téma se nachází u výsledku činnosti vylučování, či vyprazdňování. Spatiální význam na pozadí je přítomen také v tom smyslu, že téma se většinou přesune na místo určené k této činnosti. Téma může být člověk, ale i jiná živá bytost.

V češtině je činnost vylučování a vyprazdňování vyjadřována většinou slovesy. Jediný výraz obdobný těmto finským výrazům je výraz „*jít na stolici*“, u nějž je naprosto zřejmý původní spatiální význam, který se konvencionalizoval i pro vyjadřování výsledku činnosti vyprazdňování, avšak konkrétní výrazy označující předmět činnosti v češtině nejsou. Shodně s finštinou se však i v češtině vyskytují eufemismy, pojící se s předložkou NA, srov. *jít na malou/velkou stranu.*

Pro označování výsledku vylučování a činnosti vylučování existuje ve finštině hovorový výraz *pissa* (*moč*) a hovorový výraz vulgárnějšího zabarvení *kusi* (*moč*). Spisovný výraz *virtsa* (*moč*) se naopak vůbec nevyskytuje v této konstrukci.

161. Jos joku ei puhunut kännykkään, **hän oli pissalla**. aamu95 *Pokud někdo nemluvil do mobilu,* ***čůral****.*

162. On ihan eri asia **olla kusella** kuin kusessa. *demari98 Je úplně jiná věc „****čůrat****“ než být „v pěkném průseru“.*

Příklad 162 názorně ukazuje, že je dobré tyto tabuizované výrazy uvádět, protože záměnou pádové koncovky může dojít k nedorozumění. *Adessiv* odkazuje k profilování na bázi činnosti, kdežto *inessiv* odkazuje k bázi stavu a výraz *olla kusessa* je ustáleným spojením, výrazem stavu, vyjadřujícím „být ve složité situaci, velkém problému, pěkné kaši, pěkném průseru apod.“. V určitém kontextu může výraz *olla kusessa* vyjadřovat i stav ve významu „být zašpiněn“ , čili „být zašpiněn močí“.

Pro označování výsledku vyprazdňování, a tudíž i činnosti vyprazdňování existuje ve finštině hovorový a dětský výraz *kakka* (*kakání*) a hovorový a vulgární výraz *paska* (*hovno*), viz příklady 163 a 164. Spisovný výraz *uloste* (*výkal*) se opět v této konstrukci nepoužívá.

163. **On käytävä kakalla** intialaisessa junassa. aamu99 *Je nutné „**jít kakat**“ v indickém vlaku*.

164. Nyt **kuskit** … peseytyvät meressä ja **käyvät paskalla** puistossa, Viitanen kuvailee. tusa98 *Nyní se řidiči… myjí v moři a „**chodí se vyprazdňovat**“ do parku, popisuje Viitanen*.

To že, v příkladech 163 a 164 se kromě výrazu stavu činnosti vyskytuje i přímo spatiální upřesnění *junassa* (*ve vlaku*), *puistossa* (*v parku*), svědčí o tom, že *výrazy v adessivu* vyjadřují především primárně stav činnosti.

Je zajímavé, že s *adessivem* se pojí pouze hovorové, až vulgární výrazy označující výsledek této činnosti, ale nikoli spisovné výrazy. Protože se jedná o tabuizovanou činnost, je obcházena různými eufemismy jako *olla tarpeellaan* (dosl. *být na své potřebě*),

tarpeillaan (dosl. *na svých potřebách*), *asioillaan* (dosl. *na svých záležitostech*), či *asioilla* (dosl. *na záležitostech*), v češtině by odpovídal výraz *konat svou potřebu*. Eufemismy představují i výrazy schéma místa-instituce, které označují místo určené pro vylučování a vyprazdňování, viz 4.4.1.

165. Asumassani taloyhtiössä **oli joku hätäinen käväissyt** ullakkotasanteella **isolla tarpeellaan.** aamu95 *Ve společenství vlastníků/v domě, kde bydlím,* ***někdo ve velké nouzi zašel*** *na půdní plochu* ***vykonat svou potřebu*** **(dosl.** ***na svou velkou potřebu).***

166. Tapahtumahetkellä vessassa **oli yksi mies tarpeillaan**. aamu99 *V době události* ***byl*** *na záchodě* ***jeden muž konat svou potřebu*** **(dosl.** ***na svých potřebách)***.

167. **Kupiec on käynyt asioillaan** samassa ulkokäymälässä jo 16 vuotta. hs95ul ***Kupiec chodí vykonávat svou potřebu (dosl. chodí na své záležitosti)*** *na stejný venkovní záchod už 16 let*.

168. Auto kiinni … **Ville Lehmuskoski** (vas) ja **Teemu Salo** saivat Tampereella läntisellä kehätiellä juoksemalla autonsa kiinni, vaikka **piipahtivat asioilla** tien poskessa. aamu99 *Dohnané auto…* ***Ville Lehmuskoski*** *(vlevo) a* ***Teemu Salo*** *dohnali v běhu své auto v Tampere na západním silničním okruhu, ačkoliv* ***si odskočili*** *na okraj cesty*.

V příkladu 165 se nevyskytuje sloveso *käydä*, ale sloveso *käväistä* a v příkladu 168 sloveso *piipahtaa*, která PS považuje za synonyma ke slovesu *käydä* ve významu *rychle zajít, zaskočit*. Onikki-Rantajääskö (2001: 77) k tomuto schématu zmiňuje i výraz *aamuvälttämättömyydellä* (*na ranní nezbytnosti*) a hovorový výraz *käydä yrjöllä* (*zvracet*), který se používá, ale v korpusu se nevyskytl.

Tab. č. 10 Výskyt výrazů označujících předmět vylučování a vyprazdňování v korpusu

Výraz v AD	Nominativ sg. a český ekvivalent	Výskyt se slovesem olla	Výskyt se slovesem käydä
pissalla	pissa = (hov.) moč	1	5
kusella	kusi = (vulg.) moč	1	2
kakalla	kakka = (hov.) stolice	-	2
paskalla	paska = (vulg.) stolice	1	2
tarpeillaan	tarve = potřeba	1	7
asioillaan	asia = věc, záležitost	-	4

Výrazy *asioilla* a *asioillaan* však přesahují toto schéma, tvoří jeho rozšíření, neboť se mohou vyskytovat i v jiném významu a to ve významu „zařizovat své věci, záležitosti“ většinou úředního charakteru v různých institucích a úřadech. Mohou se pojit se slovesem *olla* i *käydä*. I v tomto případě predikát *adessivu* vyjadřuje spatiální vztah ASOCIACE, neboť do báze patří pohyb na blíže neurčených, nespecifikovaných místech.

169. **Kerttu Vesanderkin käy** kaupassa ja **asioillaan** aina itse. kesu99 *I **Kerttu Vesander chodí** nakupovat **a vyřizovat si své záležitosti** vždy sama*.

170. Toisinaan **on käytävä** kaupassa tai muilla **asioilla.** demari98 *Někdy **je nutné jít** nakupovat, či **vyřizovat** jiné **věci**.*

Výraz *asioilla* se v korpusu vyskytuje i ve složeninách *firma-asioilla* (*firemní záležitosti*), *kauppa-asioilla* (*obchodní záležitosti*), *pankkiasioilla* (*bankovní záležitosti*).

4.5.2. VÝRAZY OZNAČUJÍCÍ NÁSTROJ ČINNOSTI

4.5.2.1. SCHÉMA NÁSTROJE

Toto schéma představují metonymické výrazy stavu činnosti, které v orientačním bodu označují jako předmět rybářský nástroj/náčiní, a profilovanou činností na bázi je rybaření, lovení ryb tímto označovaným nástrojem. Tyto výrazy se vyskytují výhradně v *adessivu*, neboť na pozadí báze těchto konstrukcí existuje spatiální vztah ASOCIACE, téma se nachází v blízkosti nástroje rybaření. Zároveň v pozadí báze existuje i spatiální vztah v tom smyslu, že se téma musí přesunout k činnosti rybaření na určité místo, z něhož může ryby lovit. V češtině se obdobné výrazy pravděpodobně nevyskytují. Výrazy jsou vázané na kulturu, na nástroje a způsoby rybaření ve Finsku.

Nejvíce zastoupeným výrazem v korpusu je výraz *pilkillä* (*pilkki = pilker*; *pilkillä = rybařit v zimě pilkerem*).

171. Talvella **he käyvät pilkillä.** hs95ka *V zimě* ***chodí rybařit pilkerem***.

Dalším často užívaným výrazem je *ongella* (*onki = rybářský prut, udice, ongella = rybařit prutem, udicí*).

172. **Olemme käyneet** Samulin kanssa **ongella** tai kalassa jo neljän vuoden ajan. karj98 ***Chodíme*** *se Samulim* ***rybařit prutem/udicí*** *nebo na ryby už čtvrtým rokem*.

Příklad č. 172 ukazuje, že výrazy realizující toto schéma jsou specifičtější než výraz *käydä kalassa* (*chodit na ryby, rybařit*), výrazy *olla ongella* a *olla kalassa* nejsou totožné. Výrazy tohoto schématu specifikují činnost rybaření tím, že označují v orientačním bodu přímo nástroj rybaření/lovu ryb, kdežto výraz *kalassa* (*na rybách*), a potažmo i *kalalla* (*na rybách*), je mnohem obecnější, vyjadřuje jakýkoliv způsob rybaření.

Výraz *verkoilla* (*verkko = síť*, *verkoilla = lovit ryby do sítí, klást rybářské sítě*) se na pozadí báze profiluje na spatiální kognitivní doménu jinak než *pilkki* a *onki*, neboť síť je pokládána na určité místo a téma se může po položení sítí přemístit jinam (Onikki-Rantajääskö 2001: 79) a počkat, až se síť naplní, činnost lovení ryb je méně intenzivní než ve výrazech *pilkillä* a *ongella*, kde se téma většinou po celou dobu činnosti nachází na určitém místě s daným rybářským náčiním.

173. Kesällä **minä käyn** papan kanssa **verkoilla**, Ville kertoo. kesu99 *V létě* ***chodím*** *s dědečkem* ***lovit ryby do sítí/klást rybářské sítě****, říká Ville*.

Výraz *verkoilla* se v korpusu vyskytl i ve složeninách: výraz *kalaverkoilla* (*kala = ryba*) specifikuje, že se jedná o sítě určené k lovení ryb, výraz *siikaverkoilla* (*siika = síh*) specifikuje druh lovených ryb a výraz *talviverkoilla* (*talvi = zima*) odkazuje k rybaření sítí v zimě.

Obdobně jako výraz *verkoilla* i výraz *katiskalla* (*katiska = kovový vezírek*) odkazuje k pasti na ryby pokládané na určité místo a vyzvedávané po určité době.

174. Kun veneen työntää vesille, **käy katiskalla** tai ongella, huolet voi jättää rannalle. ilta96 *Když se loď dotlačí na vodu,* ***jde se lovit ryby vezírkem****, či prutem, starosti mohou být nechány na břehu*.

Třetí výraz vyskytující se v korpusu, který označuje nástroj lovu ryb pokládaný na určité místo, je *nuotalla* (*nuotta = vlečná síť*).

175. Unto Lavikainen osoittaa Juojärvelle Laitasaaren kupeeseen, jossa **hän käy** kesäisin **nuotalla** maljasalmelaisen Eero Voutilaisen kanssa. karj98 *Unto Lavikainen ukáže na Juojärvi do blízkosti Laitasaari, kam* ***chodí/jezdí*** *v létě* ***lovit ryby do vlečné sítě*** *s „maljasalmelaiským“ Eero Voutilainenem.*

Výrazy *verkoilla*, *katiskalla* a *nuotalla* spojuje také to, že se jimi loví větší množství ryb najednou, kdežto *pilkki* a *onki* jsou nástroje, jimiž se dá ulovit vždy jen jedna ryba.

Onikki-Rantajääskö (2001:78) zmiňuje jako běžný rybářský nástroj realizující toto schéma i *tuulas* (*malá rybářská harpuna*) a s otazníkem výrazy *uistimella* (*uistin = vlečná šňůra s třpytkou*), *virvelillä* (*virveli = rybářský prut s navijákem*), *troolilla* (*trooli = vlečná sít´*). Setälä (1960: 67) uvádí výraz *olla velalla* (= *pitkä siima = dlouhý vlasec*). V korpusu se z dalších rybářských nástrojů objevil, ale ne přímo v konstrukci těchto výrazů, pouze výraz *siianlipolla* (*lippo = podběrák s dlouhou násadou, siika = síh, siianlippo = podběrák na síhy*).

Skupina těchto výrazů je velmi uzavřená, Onikki-Rantajääskö (2001) poukazuje na to, že ne každý název rybářského náčiní může reprezentovat toto schéma. „Adessiivin välineenilmauskäyttö todennäköisesti vaikuttaa siihen, ettei välinekantainen olotilanilmaustyyppi ole suosittu (*Používání adessivu pro vyjadřování prostředku pravděpodobně má vliv na to, že typ výrazu stavu označující nástroj není oblíben*)“ (Onikki-Rantajääskö 2001: 79). Vyjadřování prostředku je jedním ze základních významů *adessivu* viz 2.2., např. *kalastaa ongella* (*rybařit prutem/udicí).* Podle výskytu v korpusu se jako často používané jeví výrazy *pilkillä*, *ongella* a *verkoilla*, ostatní rybářská náčiní se podstatně častěji než v této konstrukci vyskytují ve spojení s jiným slovesem než *olla*, nebo *käydä* ve významu prostředku, nikoliv stavu činnosti.

Tab. č. 11 Výskyt výrazů označujících rybářské náčiní v korpusu

Výraz v AD	Nominativ sg. a český ekvivalent	Výskyt se slovesem olla	Výskyt se slovesem käydä
pilkillä	pilkki = pilker	7	11
ongella	onki = rybářský prut, udice	7	5
verkoilla	verkko = sít´	6	9
katiskalla	katiska = vezírek	-	1
nuotalla	nuotta = vlečná sít´	-	1

4.5.2.2. SCHÉMA KONTAKTU S NÁSTROJEM

Metonymické výrazy stavu činnosti realizující toto schéma označují ve svém orientačním bodu také nástroj činnosti, od schéma nástroje se však odlišují tím, že předmět činnosti označuje nástroj řízení a činností profilovanou na bázi je řízení pomocí tohoto nástroje. Výrazy se vyskytují výhradně v *inessivu* a to z toho důvodu, že na bázi je zřetelně profilován kromě činnosti řízení a nástroje řízení i spatiální vztah KONTAKT. Téma se při činnosti řízení přímo dotýká nástroje řízení, drží ho konkrétně v ruce. Na pozadí báze je i další spatiální význam, nástroje řízení jsou umístěny na určitém místě, např. jako součást dopravního prostředku, anebo se k určitému místu, případně živé bytosti, vážou.

Onikki-Rantajääskö (2001: 79) upozorňuje, že *inessiv* v těchto výrazech také vyjadřuje „statický status“ v metaforickém užití ve významu odpovědi na otázku „kdo řídí?“ Výrazy tohoto schématu vyjadřují skutečný nástroj řízení, ale často bývají používány i v přeneseném významu „někdo řídí, někdo je ve vedení“, tyto významy také uvádím u jednotlivých příkladů. V češtině těmto výrazům většinou odpovídá prepozice U a příslušný pád, čeština tedy v obdobných výrazech konceptualizuje vztah ASOCIACE na rozdíl od finštiny, např. *u kormidla*, *u telefonu*. Odlišný je v češtině výraz *volant*, který se pojí s předložkou ZA (*být za volantem*) a v jehož bázi je přítomna směrová dimenze před/za.

Výrazy se pojí se slovesem *olla*, v korpusu se však také vyskytly dva výrazy se slovesem *käydä*, na které upozorňuji.

Typickou činností řízení je řízení dopravního prostředku, většinou automobilu. Nástrojem řízení je *volant*, *řídící kolo*, pro něž existuje ve finštině spisovný termín *ohjauspyörä* a hovorovější výraz *ratti*.

176. **Nelikymppinen ajokortiton mies oli ratissa**, puolison lisäksi kyydissä muutaman kuukauden ikäinen vauva. kesu99 ***Čtyřicetiletý řidič bez řidičského průkazu řídil (dosl. byl za volantem)***, *kromě manželky vezl i několik měsíců staré miminko*.

V korpusu se výraz *ratissa* vyskytl i ve složenině *ohjausratissa* (*ohjaus = řízení*). Výraz *ohjauspyörässä* se v korpusu vyskytl, ani jednou však ne v konstrukci se slovesem *olla*, či *käydä*.

Největší skupinu výrazů, které označují řízení, představují výrazy označující nástroj používaný k řízení koně. Všechny tyto výrazy se vyskytují i v přeneseném smyslu „řízení, vedení“. Nejčastěji se v konkrétním smyslu vyskytl v korpusu výraz *olla ohjissa* (= dosl. *být u otěží*; *držet otěže*, *ohja = otěž*), vyskytující se především v souvislosti s koňskými dostihy.

177. Nelivuotiaan tamman **ohjissa oli Seppo Schwartz**. tusa98 ***Otěže*** *čtyřleté klisny* ***držel*** *(dosl.* ***u otěží*** *čtyřleté klisny* ***byl) Seppo Schwartz***.

Přeneseně se výraz vyskytuje ve významu řídit, viz příklad 178.

178. **Jos Jeltsin ei olisi** tukevasti Venäjän **ohjissa**…*hs95ul* ***Kdyby Jelcin nedržel otěže*** *Ruska pevně v rukou/**kdyby Jelcin** pevně **neřídil** Rusko…*

Stejný význam jako *ohjissa* má výraz *ohjaksissa* (= *u otěží, držet otěže, ohjas = otěž*).

179. Juhlakulkueen hevosten **ohjaksissa oli hevosopiston opiskelijoita ja henkilökuntaa**. tusa99 ***Otěže koní*** *slavnostního průvodu* ***drželi/koně*** *slavnostního průvodu* ***vedli*** *(dosl.* ***u otěží koní*** *slavnostního průvodu* ***byli) studenti a personál jezdecké školy***.

V korpusu se výraz *ohjaksissa* kromě řízení koňů objevil i v souvislosti s řízením psího spřežení. Výraz se vyskytuje i přeneseně ve významu „řídit stroj, řídit politiku, řídit režírování filmu, či vést/trénovat sportovní mužstvo“, viz následující příklad 180.

180. Hän on voittanut 20 kansallista ja kansainvälistä turnausta **kolmen eri joukkueen** (Juventus, Inter, Bayern München) **ohjaksissa**. aamu99 *Vyhrál 20 národních a mezinárodních turnajů, když* ***trénoval (dosl. byl u otěží) tři různá mužstva*** *(Juventus, Inter, Bayern Mnichov).*

Dalším nástrojem k řízení koně je výraz *suitset* (*uzda*).

181. Thompsonin Uljas musta (Black Beauty, 1994) kertookin tarinan hevosen näkökulmasta…**Hyvät ja huonot omistajat ovat** vuorotellen **suitsissa**. kaleva98 *Thompsonova Statečná černá (Black Beauty, 1994) vypráví příběh z hlediska koně…**Dobří a špatní majitelé se střídají u uzdy/drží** střídavě **uzdu (dosl. jsou** střídavě **u uzdy)***.

Výraz *suitset* se používá i přeneseně ve významu *držet něco na uzdě, ovládat něco pomocí uzdy*.

182. Hallituksen **on pidettävä** budjetin menopuoli tiukasti **suitsissa**. karj98 *Vláda **musí držet** výdajovou stranu rozpočtu přísně **na uzdě**.*

Posledním výrazem označujícím nástroj k řízení koně je výraz *aisa* (*oj*), *olla aisoissa* znamená *být zapřažen do vozu*, dosl. *být u oje*.

183. Vapaapäivät ori viettää Laukaalla kahden hehtaarin kokoisella laitumella. Viime viikolla **se oli aisoissa** vain perjantaina, jolloin…tusa99 *Volné dny tráví hřebec v Laukaa na pastvě velké dva hektary. Minulý týden **byl zapřažen do vozu (dosl. byl u oje)** jen v pátek, když…*

Výraz *olla aisoissa* se v korpusu vyskytuje i přeneseně ve významu *něco je řízeno/ ovládáno, něco je na uzdě*, viz příklad 184.

184. **Työttömyys on aisoissa**. kesu99 ***Nezaměstnanost je na uzdě***.

Dalším typickým nástrojem řízení je *kormidlo*, nástroj řízení lodi, pro něž ve finštině existují výrazy *peräsin* a *ruori*. Výrazy *olla peräsimessä* a *olla ruorissa* znamenají *být u kormidla, kormidlovat*.

185. …**kukin** vuorollaan navigoi ja **on ruorissa**, oppii pitämään aluksen ahtaalla väylällä…tusa98 ***Každý*** *po řadě naviguje a* ***je u kormidla/kormidluje****, učí se držet plavidlo na úzké lodní trase…*

186. Irrotapa Tapsa keulaköysi, niin lähdetään, kuuluu kipparin komento. Ja **sinä halusit olla peräsimessä**, Eiro jakaa tehtävän Johannalle. karj98 *Odvaž Tapso provaz na přídi, tak vyplouváme, je slyšet rozkaz kapitána. A* ***ty jsi chtěla být u kormidla/kormidlovat****, Eiro přiděluje úkol Johanně.*

Oba výrazy *olla ruorissa*, *olla peräsimessä* se vyskytují i přeneseně ve významu *být u kormidla/řídít něco*, *být ve vedení*, cokoliv může být předmětem řízení – např. společnost, mužstvo, firma, divadlo, viz následující příklady 187 a 188.

187. **Kavetvuo on** yhä nimellisesti Valion **ruorissa**, mutta vuoden vaihteessa työn jättävällä toimitusjohtajalla tuskin on enää hirveitä haluja tehdä tärkeitä strategialinjauksia Valion puolesta. tusa99 ***Kavetvuo je*** *stále jmenovitě* ***u kormidla*** *Valio/****ve vedení*** *Valio, ale na přelomu roku práci opouštějící ředitel má stěží hroznou chuť dělat důležité strategické plány pro Valio.*

188. Se oli liigacupin välierä, jossa **Gianluca Vialli oli** ensi kertaa Chelsean **peräsimessä**. tusa98 *Bylo to semifinále ligového poháru, při němž* ***byl Gianluca Vialli*** *poprvé* ***u kormidla*** *Chelsea.*

Ovládání lodě označuje i výraz *airoissa* (= *být u vesel, veslovat, airo = veslo*), tento výraz se v korpusu nevyskytl v přeneseném smyslu, je ale pozoruhodný tím, že se vyskytl i se slovesem *käydä*, viz příklad 190.

189. **Olen ollut airoissa** pienestä pitäen. hs95mp ***Jsem u vesel/vesluji*** *od malička*.

190. Karelia-soudun osanottajamäärä on kasvanut…Ensi kesäksi odotetaan 2 600 soutajaa, kun kuluneena kesänä **airoissa kävi** kaikkiaan **2 475 henkilöä**. karj98 *Množství účastníků veslařského závodu Karelia-soutu vzrostlo…Příští léto je očekáváno 2 600 veslařů, když minulé léto* ***k veslům usedlo (dosl. k veslům zašlo)*** *celkem* ***2 475 osob***.

Výraz *olla puikoissa* (*puikko = hůlka, tyčka, taktovka*) vyjadřuje činnost *dirigování pomocí taktovky, držet taktovku* a výraz se používá i přeneseně ve smyslu *dirigovat*.

191. Kapellimestarina on tuttu Joensuun-kävijä Andres Mustonen, **joka on ollut puikoissa** muutaman kerran, kun Prokofjevia on soitettu eli reilusti yli 20 kertaa. karj98 *Dirigentem je známý návštěvník Joensuu Andres Mustonen,* ***který dirigoval (dosl. byl u taktovky)*** *několikrát, když se hrál Prokofjev, čili více než 20 krát*.

K výrazům tohoto schématu označujícím nástroj řízení můžeme přidat výrazy označující jiný nástroj činnosti – telefon. Činnost telefonování může být chápána jako činnost řízená prostřednictvím nástroje telefonu, či jeho části, kterou téma drží. V korpusu se vyskytl výraz *puhelimessa* (*u telefonu, puhelin = telefon*) a to se slovesem *olla* i se slovesem *käydä*, viz příklady 192 a 193.

192. …mutta kukaan ei ole onnistunut saamaan taloudesta vastaavaa Elisabeth Rubisteinia kiinni, **hän on** joko **puhelimessa** tai menossa jossakin. hs95ul *…ale nikomu se nepodařilo zastihnout Elisabeth Rubistein odpovídající za hospodaření, buď* ***je u telefonu/telefonuje****, nebo je někde pryč.*

193. Tällöin ihmiset näkevät ehtivätkö he vielä esimerkiksi asioida kioskilla tai pankkiautomaatilla tai **käydä puhelimessa** vai...hs95mp *Takto lidé uvidí, stihnou-li ještě například zajít do kiosku, či do bankomatu/bankovního automatu, či* ***si zajít zatelefonovat (dosl. zajít k telefonu)*** *nebo…*

Z dalších výrazů označujících telefonní přístroj se v korpusu nevyskytl výraz *matkapuhelin* (spisovně *mobilní telefon*), vyskytl se však výraz *olla kännykässä* (*být u mobilu/telefonovat mobilem*).

194. **Olet kännykässä**, mihin matka? aamu95 ***Jsi u mobilu/telefonuješ mobilem****, kam jdeš/kam máš cestu?*

Ve významu telefonovat se objevuje i část nástroje telefonování – telefonu, přímo se účastnící činnosti telefonování, jíž je *luuri* (hovorově *sluchátko*). Výraz se vyskytl v korpusu v singuláru *olla luurissa* (*být u sluchátka*) i v plurálu *olla luureissa* (*být u sluchátek*).

195. **Luurissa on Emilia Pokkinen**. aamu99 ***U sluchátka je/telefonuje Emilia Pokkinen***.

196. Tampereen puhelinpalveluyksikön työntekijämäärä on nyt 59 ja suunnitelmissa on väen palkkaaminen jatkossakin niin, että vuoden lopulla **väkeä on puhelimien luureissa**

60-80…aamu99 *Množství pracovníků v telefonní služební jednotce v Tampere je nyní 59 a v plánech je zaplatit i v budoucnu lidi tak, že na konci roku* ***bude lidí u telefonních sluchátek 60-80****…*

S tímto schématem se může pojit i pouze přeneseně užívaný výraz *olla vallan kahvassa* (*být u moci*, dosl. *být u kliky moci*), kde klika může být chápána jako nástroj řízení. Onikki-Rantajääskö (2001) poukazuje na výraz *olla remmissä* (*držet, řídit*), který by také mohl být chápán jako pojící se s tímto schématem, protože *remmi* znamená konkrétně *řemen* a výraz může být asociován s nástroji disciplíny. V konkrétním významu je výraz užíván pro řízení, ovládání např. *koira on remmissä* (*pes je na řemínku*).

Tab. č. 12 Výskyt výrazů označujících nástroj, s nímž je téma v kontaktu, v korpusu

Výraz v IN	Nominativ sg. a český ekvivalent	Výskyt se slovesem olla	Výskyt se slovesem käydä
ratissa	ratti = (hov.) volant	18	
ohjissa	ohja = otěž	26	
ohjaksissa	ohjas = otěž	6	
suitsissa	suitset = uzda	1	
aisoissa	aisa = oj	1	
ruorissa	ruori = kormidlo	2	
peräsimessä	peräsin = kormidlo	1	
airoissa	airo = veslo	6	1
puikoissa	puikko = hůlka, taktovka	3	
puhelimessa	puhelin = telefon	21	1
kännykässä	kännykkä = (hov.) mobil	1	
luurissa	luuri = (hov.) sluchátko	1	
luureissa	----	1	

4.5.3. SCHÉMA ROLE

Toto schéma tvoří velmi malá skupina metonymických výrazů stavu činnosti, které v orientačním bodu označují název role, tedy název role účastníka činnosti. Účastník

činnosti v této roli dočasně vykonává činnost, kterou role označuje, tato činnost je přechodná, nevyjadřuje stálé povolání, nebo identitu. Všechny výrazy označující roli je možné vyjádřit i slovesy se stejným slovním kmenem. Na bázi těchto výrazů existuje spatiální vztah, neboť vykonávaná role je vázána na určité místo a téma se musí pro vykonání činnosti na toto místo přesunout. Výrazy se vyskytují většinou v *inessivu*, podle Onikki-Rantajääskö (2001: 80) „ilmaustyyppi on eräänlainen väliryhmä osanottajan koodavien toiminnan ilmausten ja verbiin korrelaatiosuhteessa olevien olotilanilmausten välillä. Varsinkin monikkoilmauksella voi nähdä yhteyttä kollektiivissa sijaintiin (*typ výrazu je jistou meziskupinou mezi výrazy činnosti kódujícími účastníka a výrazy stavu, které jsou v korelačním vztahu se slovesem. Zejména u výrazu v plurálu je možné vidět spojení s umístěním v kolektivu*)“, viz 4.6. Některé výrazy se ale konvencionalizovaly v *adessivu* ve spojení s odvozovacím sufixem *-inen*: *-isi* (Onikki-Rantajääskö 2001: 80). Výrazy se pojí se slovesem *olla* i *käydä*. V češtině se obdobné výrazy označující roli nevyskytují, kromě výrazu *na stráži* je činnost vyjadřována slovesem, nebo je označován cíl činnosti, např. v případě krádeže viz *jít na třešně*.

Dnes už spíše zastaralým výrazem je výraz *olla paimenessa* (*být na pastvě*, *pást*, *paimen = pastevec*).

197. Isä hoiti tilaa ja **me lapset olimme paimenessa**. hs95yo *Otec se staral o statek a **my děti jsme byly na pastvě**.*

Výrazy *olla varkaissa* a *varkaisilla* označují roli zloděje, *varas* znamená *zloděj*. *Adessiv* se vyskytuje se slovním kmenem a odvozovacím sufixem *-inen*: *-isi*. Oba výrazy se vyskytují v plurálu. Výraz *varkaissa* se v korpusu vyskytl i ve složeninách

specifikujících objekt činnosti – kráděže: *olla luumuvarkaissa* (*luumu = švestka*; *být na kráděži švestek*), *mansikkavarkaissa* (*mansikka = jahoda; být na krádeži jahod*).

198. Toisella kertaa **pariskunta oli varkaissa** yhdessä yöllä 29. heinäkuuta. aamu99 *Podruhé* ***byli manželé krást*** *společně v noci 29. července*.

199. **Bobbitt oli varkaisilla**. aamu99 ***Bobbitt byl krást***.

Posledním výrazem této skupiny je výraz *olla vahdissa* (*vahti = strážce, hlídač*; *být na stráži, hlídat*), výraz se vyskytuje v plurálu a *inessivu*.

200. Myös päivisin **on joku vahdissa** kiväärin kanssa. aamu95 *Také přes den* ***je někdo na stráži*** *s puškou*.

Skupina je velmi malá a na základě výskytů v korpusu se nejeví jako produktivní.

Tab. č. 13 Výskyt výrazů označujících roli v korpusu

Výraz v IN/AD	Nominativ sg. a český ekvivalent	Výskyt se slovesem olla	Výskyt se slovesem käydä
paimenessa	paimen = pastevec	3	1
varkaissa	varas = zloděj	5	11
varkaisilla	varas = zloděj	1	-
vahdissa	vahti = strážce, hlídač	6	8

4.5.4. SCHÉMA SLUŽBY

Metonymické výrazy stavu činnosti vypracovávající toto schéma označují ve svém orientačním bodu název osoby, která vykonává profesní činnost a poskytuje profesní službu. Atemporální relace profiluje na bázi osobu vykonávající profesní činnost a zároveň

činnost poskytnutí profesní služby touto osobou. Název osoby vykonávající profesní činnost odkazuje k návštěvě místa, kde tato osoba poskytuje profesní službu tématu.

Výrazy představující toto schéma se mohou vyskytovat zároveň v *inessivu* i *adessivu*, některé výrazy se vyskytují pouze v *adessivu*. Na pozadí báze těchto výrazů je profilován spatiální vztah, predikát *inessivu* implikuje spatiální vztah INKLUZE, kdy výraz vyjadřuje trojrozměrné místo činnosti profesní osoby. Predikát *adessivu* implikuje spatiální vztah ASOCIACE, kdy je zdůrazněna profesní osoba a výraz vyjadřuje umístění tématu v okruhu vlivu této profesní osoby, Onikki-Rantajääskö (2001: 81) srovnává tyto výrazy se spatiálními výrazy vlastních jmen *käydä Virtasella*, *Tainalla* (*zajít k Virtanenovi*, *k Taině*). Výrazy se mohou vyskytovat se slovesem *olla* i *käydä*, v korpusu převládá spojení se slovesem *käydä*. V češtině je v obdobných výrazech profilován pouze spatiální vztah ASOCIACE, který je vyjadřován prepozicí U, či K a příslušným pádem, viz *u lékaře*, *zajít k lékaři*, v některých případech je označováná přímo činnost/poskytovaná služba viz *na masáži*, *na terapii*. Výrazy tohoto schématu se pojí s některými výrazy schéma místa-instituce označujícími místo léčby, viz 4.4.1.

Podle Onikki-Rantajääskö (2001: 81) výrazy mohou někdy vyjadřovat pouze spatiální význam, v takových případech „ulkosija voi viitata ammatinharjoittajan kotiin, sisäsija pikemmin työpaikkaan: Kävin lääkärillä ~ lääkärissä lainaamassa tulitikkuja (*vnější pád může odkazovat k domovu profesní osoby, vnitřní pád spíše k pracovišti: Šel jsem k lékaři vypůjčit si zápalky*)“. V korpusu se kontext umožňující čistě spatiální interpretaci nevyskytl.

V *inessivu* i *adessivu* se vyskytly v korpusu pouze dva výrazy *lääkäri* (*lékař*) a *parturi* (*holič*). Výraz *lääkäri* se vyskytl v *adessivu* i s koncovkou plurálu.

201. Tuntia myöhemmin **olimme** jo **lääkärissä**. aamu99 *O hodiny později* ***jsme byli*** *již* ***u lékaře***.

202. **Käyn** itse yksityisellä **lääkärillä**, koska tautini on senlaatuinen. tusa98 ***Chodím*** *sama* ***k*** *soukromému* ***lékaři****, protože moje nemoc je takového charakteru*.

203. **Ilvesviita-Sallinen on käynyt** useilla eri **lääkäreillä**, mutta vasta viime vuonna…. aamu99 ***Ilvesviita-Sallinen zašla k*** *více různým* ***lékařům****, ale teprve minulý rok…*

Výraz *lääkärissä* (*u lékaře*) v příkladu 201 vyjadřuje místo, kde lékař vyšetřuje, provádí léčbu/ošetření, tedy lékařskou ordinaci. Výraz *lääkärillä* (*u lékaře*) odkazuje k lékaři jako osobě, která vyšetřuje, provádí léčbu/ošetření. V korpusu se nevyskytl výraz *lääkäreissä*, jako označení místa provádění lékařské činnosti, ale vyskytl se výraz *käydä lääkäreillä* (*zajít k lékařům*), který vyjadřuje navštívení více osob - lékařů za účelem vyšetření/ošetření.

Výraz *lääkäri* se vyskytl i ve složeninách specifikujících lékařskou činnost: *eläinlääkäri* (*veterinář*), *erikoislääkäri* (*lékař specialista*), *hammaslääkäri* (*zubař*), *silmälääkäri* (*oční lékař*), *työterveyslääkäri* (*závodní lékař*).

Druhým výrazem, který se v korpusu vyskytl v *inessivu* i *adessivu* je výraz *parturi* (*holič*).

204. **Suomalainen mies käy parturissa** kerran kahdessa kuussa, kerran kuussakin jos on nuori. karj98 ***Finský muž chodí k holiči*** *jednou za dva měsíce, i jednou za měsíc, pokud je mladý*.

205. **Olen käynyt** samalla **parturilla** pikkunaskalista asti. tusa99 ***Chodím ke*** *stejnému* ***holiči*** *od malička*.

206. Kampaamoissa ja **partureissa käydään** myös viime vuotta vähemmän. hs95ta-te ***Do*** *kadeřnictví a* ***holičství/k holiči se chodí*** *méně než minulý rok.*

V příkladu 204 výraz *parturissa* vyjadřuje místo, kde holič provádí svou činnost. Onikki-Rantajääskö (2001: 81) upozorňuje, že se částečně může jednat i o elipsu původního výrazu *parturi(n)liike* (*provozovna holiče, holičství*). Toto tvrzení podporuje příklad 206, v němž jsou vedle sebe na stejné úrovni plurální výrazy *kampaamoissa* (*v kadeřnictvích*) a *partureissa* (*u holičů, v holičství*). Výraz *parturilla* odkazuje k osobě holiče. Výraz *partureilla* (*u holičů*), který odkazuje k více osobám holičů, se v korpusu nevyskytl.

Z tabulky č. 14 můžeme porovnat výskyt *inessivu* a *adessivu* s výrazy *lääkäri* a *parturi*. Na základě výskytů v korpusu je zřejmé, že u obou výrazů jednoznačně převládá *inessiv*, v případě výrazu *lääkärissä* výskyt o více než polovinu převyšuje výskyt výrazu *lääkärillä*. Na základě toho se dá usuzovat, že v těchto výrazech v současné finštině *inessiv* převažuje a v žádném případě neustupuje. V těchto výrazech převládá konceptualizace místa profesní činnosti a poskytované služby nad osobou poskytující profesní službu.

Tab. č. 14 Výskyt výrazů *lääkäri* a *parturi* s inessivem a adessivem

Výraz v IN/AD	Nominativ sg. a český ekvivalent	Výskyt se slovesem olla	Výskyt se slovesem käydä
lääkärissä	lääkäri = lékař/ka	4	89
lääkäreissä	-----	-	-
lääkärillä	-----	-	42
lääkäreillä	-----	-	2
parturissa	parturi = holič/ka	-	20
partureissa	-----	-	1
parturilla	-----	-	1

partureilla	-----	-	-

Dalším výrazem, který se v korpusu vyskytl v *inessivu*, byt´ ve složenině s vlastním jménem je výraz *räätälissä* (*u krejčího*) a z kontextu příkladu 207 je zřejmé, že výraz vyjadřuje obchod a potvrzuje tak hypotézu Onikki-Rantajääskö (2001: 81), že v některých případech jako *parturissa* se může jednat o elipsu a výraz *räätälissä* může označovat i *krejčovství*. Výraz *räätälillä* se v korpusu v konstrukci metonymických výrazů stavu činnosti nevyskytl, vyskytl se ale v podobném významu.

207. Huonosti istuviin pukuihin kyllästyneiden miesten, jotka eivät halua maksaa omaisuuksia itselleen räätälöidyistä puvuista, kannattaisi **käydä** Berliinin **Cut for You - räätälissä**. Se on Berliinin ensimmäinen vartalon digitaalisesti mittaava liike. tusa99 *Mužům znechuceným špatně sednoucími obleky, kteří nechtějí platit jmění za obleky šité na míru, se vyplatí* ***zajít*** *v Berlíně* ***ke Cut for You - krejčímu/do Cut for You - krejčovství****. Je to v Berlíně první obchod digitálně měřící míry.*

Stejnou profesionální službu jako *räätäli* (*krejčí*) poskytuje *ompelija* (*švadlena*), v korpusu se výraz vyskytl pouze v *adessivu* a s posesivním sufixem *käydä ompelijallaan* (*jít/zajít ke své švadleně*).

208. Samat **asiakkaat käyvät** omalla **ompelijallaan** vuodesta toiseen. aamu95 *Stejní* ***zákazníci chodí ke své*** *vlastní* ***švadleně*** *rok za rokem.*

Další výrazy realizující toto schéma se v korpusu vyskytly pouze v *adessivu*. Výrazy můžeme rozdělit do tří skupin podle toho, zda označují lékařskou, či zdravotnickou

profesi, poté na výrazy označující profese poskytující služby týkající se péče o vzhled a výrazy označující osobu předpovídající budoucnost. Výrazy odkazují k osobě poskytující profesní službu, k výskytu *adessivu* může určitým způsobem přispívat i to, že se v některých případech jedná o cizí slova jako *terapeutti* (*terapeut*), *psykiatri* (*psychiatr*) a *inessiv* v nich nepůsobí tak přirozeně jako ve výrazech *lääkäri* a *parturi*.

První skupinu výrazů představují výrazy označující lékaře, či zdravotníka specializovaného na určitý obor a poskytujícího specializovanou léčbu v tomto oboru. Následující výrazy, které se vyskytly v korpusu, označují specializovaného lékaře a jím poskytovanou odbornou léčbu: *käydä psykiatrilla* (*jít/chodit k psychiatrovi*), *käydä plastiikkakirurgilla* (*jít k plastickému chirurgovi*), *käydä foniatrilla* (*jít k foniatrovi*).

209. Lisäksi **käyn psykiatrilla**, jolla on oma kokemus alkoholismista. ilta96 *Navíc **chodím k psychiatrovi**, který má vlastní zkušenost s alkoholismem.*

210. **Olet tainnut käydä plastiikkakirurgilla**, Syvähuokoa avustava hoitaja vitsailee. hs95sp ***Asi jsi byla u plastického chirurga**, vtipkuje sestra/ošetřovatelka pomáhající Syvähuoko.*

211. **Hän kävi foniatrilla**, joka totesi kurkunpääntulehduksen… tusa99 ***Zašla/šla k foniatrovi**, který potvrdil zánět hrtanu…*

Další výrazy této skupiny označují osobu vykonávající zdravotnickou profesi a poskytující určitou formu léčby, či služby.

212. Nyt **hän** on toipilas, **käy** säännöllisesti **terapeutilla** ja saa lääkehoitoa. kesu99 *Nyní se uzdravuje, **chodí** pravidelně **na terapii (dosl. k terapeutovi/terapeutce)** a dostává léky*.

Výraz *terapeutti* se vyskytl v korpusu i ve složeninách *puheterapeutti* (*terapeut řeči*) a *fysioterapeutti* (*fysioterapeut*), výraz může označovat široké spektrum poskytovaných služeb od psychologických po fysioterapeutické.

Určitý druh léčby a léčitele označuje i výraz *kiropraktikko* (*chiropraktik*).

213. Nyt **hän on käynyt kiropraktikolla** ja selkä ja lihakset ovatkin toimineet tällä viikolla selvästi paremmin kuin aikaisemmin. karj99 *Nyní **chodí k chiropraktikovi** a záda a svaly také fungovaly v tomto týdnu podstatně lépe než dříve*.

Specifickou poskytovanou „zdravotní“ službou, kterou poskytuje *hieroja* (*masér/ka*), je masáž.

214. Kun **hän** nyt **on käynyt** säännöllisesti **hierojalla**, ovat kivut hävinneet. karj98 *Když nyní **chodí** pravidelně **na masáž (dosl. k masérovi/masérce)**, bolesti zmizely*.

Služby spojené s vyšetřením zraku a prodejem brýlí, čoček poskytuje *optikko* (*optik*), v češtině se používá výraz *optika* označující obchod.

215. **Mies kävi optikolla** ja sai uuden, taas sopimattoman linssin. hs95sp ***Muž zašel do optiky (dosl. k optikovi)** a dostal novou, opět nevyhovující čočku.*

Z dalších výrazů *hoitaja* (*ošetřovatel/ka*) označuje osobu obecně poskytující zdravotnickou službu, výraz *parantaja* (*léčitel*) pak osobu nabízející léčitelské služby, většinou odlišné od tradiční medicíny.

216. Lääkärillä käyntejä oli 72 prosenttia, **muut kävivät hoitajalla**. aamu99 *Návštěv u lékaře bylo 72 procent,* ***ostatní šli k ošetřovateli/ošetřovatelce***.

217. **Olen käynyt niin monella ihmeparantajalla**, että halusin nyt kokeilla tätä. hs95yo ***Byla jsem*** *už* ***u tolika zázračných léčitelů****, že nyní jsem chtěla zkusit toto*.

Humorně je v korpusu použit ve významu léčby i výraz *autotohtorilla* (*u doktora aut*).

218. **Ostaja voi käydä autotohtorilla** kolmen, neljänkin auton kanssa. tusa99 ***Kupující může zajít k „doktoru aut“*** *se třemi i čtyřmi auty*.

Další skupinu výrazů tvoří výrazy označující profesní osobu poskytující službu pojící se s péčí o vzhled. Nejčastěji se v korpusu vyskytl výraz *kampaajalla* (*u kadeřníka/kadeřnice*). Dalšími výrazy jsou výrazy *kosmetologilla* (*u kosmetologa*) a *meikkaajalla* (*u vizážisty/vizážistky*).

219. **Kirjailija Kristina Carlson on käynyt kampaajalla**. aamu99 ***Spisovatelka Kristina Carlson zašla/šla ke kadeřníkovi/kadeřnici***.

220. Lahden takana **käydään** myös **kosmetologilla**. Saisikohan Tallinnasta… hs95ae *Za záliv **se jezdí** i **ke kosmetologovi**. Dostalo by se v Tallinnu…*

221. **Sirkka-Liisa kävi** maanantaina aamulla **meikkaajalla** ja kampaaja tuli helsinkiläishotelliin tekemään juhlaluomusta. aamu99 ***Sirkka-Liisa zašla/šla** v pondělí ráno **k vizážistovi/vizážistce** a kadeřník/kadeřnice přijel/a do helsinského hotelu udělat slavnostní výtvor*.

Třetí početnou skupinou výrazů jsou výrazy označující osobu předpovídající budoucnost, za tímto účelem ji téma navštěvuje. Výrazem přejatým do finštiny je výraz *astrologilla* (*u astrologa*).

222. Lähetetään kirjeitä ja **käydään astrologilla**. karj99 *Posílají se dopisy a **chodí se k astrologovi***.

Výraz *ennustaja* je finský výraz pro *věštce*, *vykladače budoucnosti*, osobu předpovídající budoucnost, v korpusu se vyskytl v singuláru i plurálu a obdobný je i výraz *ennustelija* vyskytující se v plurálu. Tyto výrazy označují osobu vykládající, předpovídající budoucnost, kterou téma navštěvuje.

223. **Mä kävin ennustajalla**. Se ennusti mulle positiivista rakkaudessa. tusa99 ***Zašel jsem k věštci/věštkyni**. Předpověděl/a mi pozitivno v lásce*.

224. **En ole** aikaisemmin **käynyt ennustajilla**, mutta nyt jatko-opintoihin ja tulevaisuuteen liittyvät asiat kiinnostavat. karj98 ***Nebyla jsem*** *nikdy dříve* ***u věštců/věštkyň****, ale nyní mě záležitosti související s pokračováním studií a budoucností zajímají.*

225. On kiva kokeilla vähän vaikka itämaista mietiskelyä, hypätä jälleensyntymisopin maailmaan, **käydä ennustelijoilla** ja harrastaa hieman spiritismiä…aamu99 *Je fajn vyzkoušet trochu třeba východní meditování, skočit do světa nauky o znovuzrození,* ***chodit k vykladačům budoucnosti/věštcům*** *a věnovat se trochu spiritismu…*

Posledním výrazem patřícím do této skupiny je výraz *selvännäkijä* (*jasnovidec/jasnovidka*).

226. Pikemminkin yleisö koostuu ihan tavallisen näköisistä keski-ikäisistä naisista, joista vain on hauska **käydä selvännäkijällä**. tusa98 *Spíše se obecenstvo skládá z úplně obyčejně vypadajících žen středního věku, podle nichž je legrace* ***jít k jasnovidci/ jasnovidce****.*

Výrazem stojícím mimo tři předchozí skupiny, který se vyskytl v korpusu, je plurální výraz *kuusikauppiailla* (*u obchodníků s vánočními stromky*), který odkazuje k osobám obchodníků.

227. Keskustan **kuusikauppiailla on käynyt asiakkaita** lähitaloista ja – kortteleista… hasa99 ***K obchodníkům s vánočními stromky*** *v centru* ***chodili zákazníci*** *z blízkých domů a čtvrtí…*

Tab. č. 15 Výskyt výrazů označujících osobu vykonávající profesní činnost a vyskytujících se v korpusu pouze v adessivu

Výraz v AD	Nominativ sg. a český ekvivalent	Výskyt se slovesem olla	Výskyt se slovesem käydä
ompelijallaan	ompelija = švadlena		1
psykiatrilla	psykiatri = psychiatr		4
plastiikkakirurgilla	plastiikkakirurgi= plastický chirurg		2
foniatrilla	foniatri= foniatr		1
terapeutilla	terapeutti = terapeut		4
kiropraktikolla	kiropraktikko = chiropraktik		3
hierojalla	hieroja = masér/ka		8
optikolla	optikko = optik		2
hoitajalla	hoitaja = ošetřovatel/ka		2
ihmeparantajalla	ihmeparantaja = zázračný léčitel/ka		1
autotohtorilla	autotohtori = doktor aut		1
kampaajalla	kampaaja = kadeřník/kadeřnice	1	26
kosmetologilla	kosmetologi = kosmetolog		2
meikkaajalla	meikkaaja = vizážista/vizážistka		2
astrologilla	astrologi = astrolog/astroložka		1
ennustajalla	ennustaja = věštec/věštkyně		1
ennustajilla	--------		1
ennustelijoilla	ennustelija = věštec/věštkyně		1
selvännäkijällä	selvännäkijä = jasnovidec, jasnovidka		1
kuusikauppiailla	kuusikauppias = obchodník s vánočními stromky		1

Penttilä (1963: 382) uvádí i další výrazy v inessivu: *sepässä* (*seppä = kovář*), *suutarissa* (*suutari = švec*), *kauppiaassa* (*kauppias = obchodník*), *lukkarissakin* (*lukkari =* zastarale *učitel*), *ennustajissa* (*ennustaja = věštec*), *tietäjissä* (*tietäjä = věštec*), v korpusu se vyskytl pouze výraz *suutarissa*, ale ne v této konstrukci.

Na základě výskytů v korpusu lze usuzovat, že užívání *inessivu* ve výrazech realizujících toto schéma je omezenější než uvádí Penttilä (1963) a ustupuje před užíváním *adessivu*. *Inessiv* jednoznačně převládá pouze u výrazů *lääkäri* a *parturi*, vyskytuje se i s výrazem *räätäli* a pouze v těchto výrazech se volně střídá *inessiv* a *adessiv*. Dá se

předpokládat, že cizí slova, především názvy odborných lékařů, se vyskytují výhradně s *adessivem* a i u některých výrazů uváděných Penttiläm (1963) v *inessivu* (*ennustaja, kauppias*) dnes začíná převažovat *adessiv*. Celkově tedy ve výrazech převažuje užívání *adessivu*, které vyjadřuje spatiální vztah ASOCIACE.

4.6. ZVLÁŠTNÍ PŘÍPADY

Některé jednotlivé metonymické výrazy stavu činnosti nelze zařadit přímo do výše uvedených schémat. Tyto výrazy představují buď´to přechod mezi schématy, anebo se jedná o jednotlivé výrazy, které nelze zařadit jinam. Tyto výrazy se vyskytují v *inessivu* i *adessivu*.

Několik výrazů označuje v orientačním bodu předmět, který je většinou v plurálu, a výrazy se vyskytují v *inessivu* a pojí se se slovesem *olla* i *käydä*. Užití *inessivu* v těchto výrazech představuje pokračování ze spatiálních výrazů vyjadřujících INKLUZI k výrazům stavu činnosti, v nichž téma interpretujeme jako nacházející se v okruhu předmětu činnosti, tedy k výrazům schéma sběru.

Z těchto výrazů jsou výrazy *olla, käydä sukulaisissa* (*být u příbuzných, jít/zajít k příbuzným, navštívit příbuzné*), *tuttavissa* (*u známých*), *naapureissa* (*u sousedů*) nejblíže spatiálnímu významu, vyjadřují umístění v kolektivu, tedy umístění v okruhu osob označovaných slovním kmenem, a profilovanou činností na bázi je navštívení těchto osob označovaných v orientačním bodu.

228. Yhdessä **käydään** kirkossa, hautausmaalla ja **sukulaisissa**. tusa98 *Společně **se jde** do kostela, na hřbitov a **k příbuzným***.

229. Seuraava yö **oltiin tuttavissa** Somerolla ja nyt yritetään päästä kotiin Ruotsiin…ilta96 *Následující noc **jsme byli u známých** v Somero a nyní se snažíme dostat domů do Švédska*.

230. Ennen vanhaan **ei käyty** edes **naapureissa**. tusa98 *Dříve **se nechodilo** ani **k sousedům***.

Kromě výrazu *naapureissa*, se v korpusu vyskytuje častěji výraz v singuláru *naapurissa* (dosl. *u souseda*), který má ale stejný význam jako výraz *naapureissa* (*u sousedů*) a singulárem je ještě blíže schématu sběru.

231. Ennen television hankkimista **käytiin naapurissa**. aamu99 *Předtím než se opatřila televize, **se chodilo k sousedům***.

Penttilä (1963) uvádí mezi výrazy umístění v kolektivu i výrazy *ihmisissä* (*mezi lidmi*), *tovereissakin* (*i mezi druhy, soudruhy*), *ystävissä* (*mezi přáteli*), tyto výrazy se však v korpusu nevyskytly.

Výrazem, který může být přiřazen k výrazům označujícím umístění v kolektivu, je výraz *vieraissa* (*vieras = host*; *cizí, cizinec*), který má dva významy: 1) být na návštěvě, být hostem 2) podvádět, být nevěrný. V prvním případě je profilovanou činností navštěvování se a výraz *vieraissa* vyjadřuje umístění mezi cizími, v okruhu cizích lidí viz př. 232, zároveň ale může být chápán i obdobně jako výrazy schéma role a označovat v orientačním bodu roli hosta, srov. 4.5.3. V druhém případě je činností podvádění, sexuální nevěra viz př. 233 a výraz *vieraissa* označuje taktéž umístění mezi cizími, zároveň humoristicky využívá „schéma“ výrazů *olla naisissa*, *huorissa* viz dále.

232. **Yhtiöt kävivät** vuoroin **vieraissa**. aamu99 ***Společnosti byly** navzájem **na návštěvě/***

navštívily se.

233. Kenneth Branagh näyttelee pääosaa, hyvin menestynyttä lakimiestä, joka on naimisissa, mutta **hän käy vieraissa**. aamu99 *Kenneth Branagh hraje hlavní roli, velmi úspěšného právníka, který je ženatý, ale* ***je nevěrný/chodí za jinými***.

Výraz *vieraissa* představuje přechod od výrazů označujících umístění v kolektivu k výrazům *käydä naisissa* (*nainen = žena; chodit za ženskými*), a *käydä huorissa* (*huora = děvka; chodit za děvkami*), které humoristicky využívají „schéma“, kdy téma, kterým je v těchto dvou případech muž, vyhledává, „sbírá“ ve společnosti, okruhu žen sexuální akt (Onikki-Rantajääskö 2001: 78).

234. Venäläisiä isäntiä harmitti, kun **Keskustan nuorten liiton puheenjohtaja Esko Aho ei** ryypiskellyt, **käynyt naisissa** eikä laulanut kuten muut nuoret 1975. aamu99 *Ruské hostitele mrzelo, když* ***předseda svazu mladých konzervativců strany Keskusta Esko Aho*** *nechlastal,* ***nechodil za ženskými****, ani nezpíval jako jiní mladí 1975*.

235. Luulen, että **mieheni kävi huorissa** ennen avioliittoamme, sillä kaikki kuusi avioliittovuotta olemme olleet yhdessä. aamu99 *Myslím, že* ***můj muž chodil za děvkami*** *před naším manželstvím, neboť všech šest let manželství jsme byli spolu*.

Dalšími výrazy označujícími předmět a vyskytujícími se v *inessivu* jsou výrazy *olla/käydä elokuvissa, leffassa, leffoissa, elävissä kuvissa*, všechny výrazy mají stejný význam *být v kině/chodit do kina*. Výrazy v plurálu mají svůj původ v historickém kontextu, který vystihuje výraz *elävissä kuvissa* (dos. *v živých obrázkách*), v němž je předmět profilován v plurálu. Výrazy označují předmět nacházející se na určitém místě, který vytváří spatiální okruh činnosti a téma se musí přesunout na určité místo, kde může

sledovat „pohybující se obrázky“. Výraz *leffassa* je hovorovým označením, plurál *leffoissa* je analogický k plurálu *elokuvissa*. Výraz *elävissä kuvissa* odkazuje k historickému kontextu a nevyskytuje se příliš často.

236. Yleensä **käymme** kerran viikossa myös **elokuvissa**. aamu99 *Obvykle **chodíme** jednou týdně také **do kina**.*

237. **Käydään leffassa** tai lätkämatseissa, joihin innostuin viime syksynä. hs95nh ***Chodíme do kina** nebo na hokejové zápasy, pro něž jsem se nadchnul loni na podzim.*

238. Salminen on myös sitä mieltä, että **leffoissa käyvät** lähinnä **nuoret miehet**. aamu99 *Salminen je také toho názoru, že **do kina chodí** spíše **mladí muži**.*

239. Koulukino-kampanja aloitettiin syyskuussa, ja tähän mennessä **noin 30 000 koululaista on käynyt** kympillä **elävissä kuvissa**. aamu95 *Kampaň Školní kino začala v září a doposud **zhruba 30 000 školáků šlo** za pětku **do kina** (dosl. **na živé obrázky**).*

Tab. č. 16 Výskyt výrazů označujících předmět a tvořících přechod mezi spatialitou a schématem sběru v korpusu

Výraz v IN	Nominativ sg. a český ekvivalent	Výskyt se slovesem olla	Výskyt se slovesem käydä
sukulaisissa	sukulainen = příbuzný	2	4
tuttavissa	tuttava = známý	2	-
naapureissa	naapuri = soused	-	1
naapurissa	------	3	4
vieraissa	1) vieras = host, význam navštěvovat 2) vieras = cizí, cizinec, význam podvádět	2 -	6 15
naisissa	nainen = žena	-	1

huorissa	huora = děvka	-	3
elokuvissa	elokuva = kino	8	98
leffassa	leffa = (hov.) kino	1	11
leffoissa	-------	-	6
elävissä kuvissa	elävä kuva = živý obrázek	-	2

Všechny výše uvedené příklady je možné považovat za přechod mezi spatiálním významem a výrazy schéma sběru. Kromě těchto výrazů se vyskytují ještě tři naprosto ojedinělé výrazy *olla pöydässä*, *olla merillä* a *olla metsällä*.

Výraz *olla pöydässä* (*být u stolu, stolovat*) primárně vyjadřuje, že téma se nachází u stolu, který je prostřen k jídlu, je na něm připraveno jídlo a pití a téma stoluje – jí a pije. Hledisko užití *inessivu* je funkční. Téma se nachází u stolu, *inessiv* vyjadřuje spatiální vztah KONTAKTU, zároveň je ale na bázi profilován stav činnosti, kdy téma je u stolu výhradně kvůli činnosti stolování a konzumování jídla.

240. Pukki tilataan pilkulleen, kun vartti aikaisemmin **ollaan** vielä **ruokapöydässä** ja varttia myöhemmin pitää jo olla haudalla. kaleva98-99 *Santa Clause objednáváme přesně, když čtvrt hodinu předtím* ***jsme ještě u jídelního stolu*** *a o čtvrt hodinu později máme být už na hrobech/na hřbitově.*

Výraz *pöydässä* se v korpusu vyskytuje v různých složeninách. K jídlu a stolování odkazují složeniny *ruokapöydässä* (*u jídelního stolu*) a *lounaspöydässä* (*u stolu s obědem*). Výraz *pöydässä* je naprosto primárně vyhrazen pro činnost stolování, konzumování jídla a pití. V korpusu se však vyskytly i složeniny *neuvottelupöydässä* (*u jednacího stolu*) a *hallitusneuvottelupöydässä* (*u vládního jednacího stolu*), které odkazují k jednáním probíhajícím u stolu, tyto výrazy se tedy konvencionalizovaly pro činnost jednání, viz př. 241. Všechny výrazy se mohou vyskytovat se slovesem *olla* i *käydä*.

241. **Osapuolet olivat neuvottelupöydässä**, mutta lähentymistä ei tapahtunut. demari99 ***Zúčastněné strany/účastníci byli u jednacího stolu***, *ale přiblížení se nekonalo*.

Výraz *olla merillä* se konvencionalizoval pro význam *být námořníkem*. V bázi výrazu je přítomen spatiální význam *olla merellä* (*být na moři*), *adessiv* vyjadřuje spatiální vztah UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU, neboť orientačním bodem je dvourozměrný POVRCH. Plurál výrazu *olla merillä* však odlišuje výraz od spatiálního významu a vyjadřuje stav činnosti „být námořníkem, vykonávat povolání námořníka“.

242. **Kaikki veljeni ovat olleet merillä**, minä olen ainoa maakrapu. kaleva98-99 ***Všichni moji bratři jsou námořníky***, *já jsem jediný suchozemský krab*.

Posledním ojedinělým metonymickým výrazem stavu činnosti je výraz *olla metsällä*. Tento výraz se konvencionalizoval pro vyjadřování významu *být na lovu, lovit*. Na bázi tohoto výrazu je přítomen spatiální vztah, téma se při lovu nachází v lese, výraz je však odlišen od spatiálního významu *metsässä* (*v lese*) užitím *adessivu*. *Adessiv* tudíž odkazuje k profilované činnosti lovení. Onikki-Rantajääskö (2001: 82) označuje *adessiv* v tomto případě za „spatiaalisesta käytöstä ´yli´ jäänyt sija (*pád přebývající ze spatiálního užití*)“. Výraz se vyskytuje se slovesem *olla* i *käydä*.

243. Heistä joka neljäs jätti vuonna 1998 metsällä käymisen, joten **noin 218000 metsästäjää kävi** vuoden aikana kerran tai useammin **metsällä**. kesu99 *Z nich každý čtvrtý zanechal v roce 1998 lovu/chození na lov, a tedy* ***zhruba 218000 lovců/myslivců šlo*** *během roku jednou nebo vícekrát* ***na lov***.

Výraz *metsällä* se v korpusu vyskytuje v mnoha složeninách specifikujících předmět lovu: *hirvimetsällä* (*hirvi = los*; *na lovu losů*), *jänismetsällä* (*jänis = zajíc*; *na lovu zajíců*), *karhumetsällä* (*karhu = medvěd*; *na lovu medvědů*), *lintumetsällä* (*lintu = pták*; *na lovu ptáků*), *sorsametsällä* (*sorsa = divoká kachna*; *na lovu divokých kachen*), *fasaanimetsällä* (*fasaani = bažant*; *na lovu bažantů*), *peurametsällä* (*peura = divoký sob*; *na lovu divokých sobů*), *oravametsällä* (*orava = veverka*; *na lovu veverek*).

Výraz *metsässä* (*v lese*) vyjadřuje spatialitu, umístění v lese. V některých složeninách se v korpusu vyskytuje výraz *metsä* jak *v inessivu*, tak v *adessivu*. Jedná se o následující výrazy *käydä sienimetsässä*/*sienimetsällä* (*sieni = houba*), *käydä marjametsässä*/*marjametsällä* (*marja = bobule*, *lesní plod*) a *olla tukkimetsässä*/ *tukkimetsällä* (*tukki = kláda*).

244. 7- ja 10-vuoden ikäisillä tyttärenpojilla esimerkiksi on ikiomat karjalanpiirakkapulikat ja **he käyvät** mielellään **sienimetsässä** isoisän kanssa. tusa99 *7- a 10- letí vnukové mají například svoje vlastní válečky na karelské pirohy a* ***chodí rádi na houby*** *s dědečkem.*

245. Karkean arvion mukaan kotitalouksista puolet käy **sienimetsällä** ja keskimääräinen keruumäärä on kesässä noin 8 litraa. tusa99 *Podle hrubého odhadu z domácností* ***chodí polovina na houby*** *a průměrné sesbírané množství je v létě zhruba 8 litrů.*

Při porovnání příkladů 244 a 245 je zřejmé, že oba výrazy *sienimetsässä* a *sienimetsällä* vyjadřují *sbírání hub*, čili jsou srovnatelné s výrazy schéma sběru. *Adessiv* ve výrazu *sienimetsällä* neodkazuje k lovu, ale vyjadřuje volnější vztah, kdy se jedná o činnost uváděnou ve statistikách, kdežto *inessiv* v př. 244 se pojí s činností, kterou

uskutečňují konkrétní osoby. Obdobně v následujících příkladech 246 a 247 výrazy *marjametsässä* a *marjametsällä* vyjadřují *sbírání lesních plodů* a jsou volně zaměnitelné.

246. Marjanpoiminnasta on tehty muun muassa kysely Itä - ja Pohjois-Suomen kouluissa. Sen mukaan **koululaiset olivat käyneet** ainakin kerran **marjametsässä**. kaleva98-99 *O sběru lesních plodin se dělal mj. dotazník ve školách východního a severního Finska. Podle něj* ***školáci šli*** *alespoň jednou* ***sbírat lesní plody*** *(dosl.* ***do lesa lesních plodů****).*

247. Vapaa-aikanaan **hän** hoiti mielellään puutarhaa, harrasti ulkoilua, **kävi** sienestämässä ja syksyisin **marjametsällä** ja talvella hiihtämässä. tusa99 *Ve svém volném čase se rád staral o zahradu, pobýval venku,* ***chodil sbírat*** *houby a na podzim* ***lesní plody*** *(dosl.* ***do lesa lesních plodů****) a v zimě lyžovat.*

Dvojice výrazů *olla tukkimetsässä* a *tukkimetsällä* v příkladech 248 a 249 na základě kontextu také nevyjadřuje rozdíl, *adessiv* neodkazuje k lovení, ale k *dřevorubeckým lesním pracem, kácení stromů.*

248. Me tehdään näiden aikuisten poikien kanssa paljon fyysisiä töitä, **ollaan tukkimetsässä** ja rankametsässä. kesu99 *Děláme s těmi dospělými chlapci hodně fyzické práce,* ***kácíme stromy*** *a ořezáváme/osekáváme větve.*

249. Lasten piti osallistua leivän hankkimiseen aivan nuoresta pitäen. **Olin** isäni kanssa **tukkimetsällä** polvenkorkuisesta saakka. aamu99 *Děti se musely účastnit vydělávání na chleba od úplného mládí.* ***Byl jsem*** *s otcem* ***kácet stromy*** *od malička.*

Na základě kontextu z korpusu vyplývá, že *adessiv* a *inessiv* je ve výrazech *marjametsä* a *tukkimetsä* volně zaměňován, výrazy vyjadřují činnost sběru a dřevařských

prací. Ve výrazu *sienimetsä* označujícím *sběr hub adessiv* vyjadřuje volnější vztah než *inessiv*.

Ve výrazech specifikujících předmět lovu – lovené zvíře i ve výrazech označujících pouze *metsä* k záměně *inessivu* za *adessiv* nedochází a *adessiv* je konvencionalizován výhradně pro činnost *lovu*, *inessiv* vyjadřuje výhradně spatialitu.

Tab. č. 17 Výskyt zvláštních jednotlivých případů v korpusu

Výraz v IN/AD	Nominativ sg. a český ekvivalent	Výskyt se slovesem olla	Výskyt se slovesem käydä
pöydässä	pöytä = stůl 1) význam stolovat 2) význam jednat	6 3	- -
merillä	meri = moře	16	1
metsällä	metsä = les	27	40

5. ZÁVĚR

Ve této práci jsem provedla rozbor *metonymických výrazů stavu činnosti v IN/AD* na pomezí spatiality a stavu a sémantické motivace *inessivu* a *adessivu* v těchto výrazech. *Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD* jsem definovala jako výrazy vyskytující se v morfosyntaktické konstrukci [téma + olla/käydä + výraz v IN/AD], které v této konstrukci získávají interpretaci stavu činnosti. *Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD* se nacházejí na pomezí významových oblastí spatiality a stavu, tvoří přechod mezi spatiálními výrazy a výrazy vyjadřujícími stav. *Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD* jsem vyhledala z korpusu finského jazyka Kielipankki a uvedla v kontextu příkladů autentických vět excerpovaných z korpusu. Tato práce tak představuje veškerý výskyt *metonymických výrazů stavu činnosti v IN/AD* v korpusu.

Za teoretický základ jsem si pro tuto práci zvolila kognitivně lingvistickou analýzu výrazů stavu v lokálních pádech T. Onikki-Rantajääskö (2001) a analýzu spatiálních

významů *inessivu* a *adessivu* P. Leina (1989, 1993, 2002), obojí vycházející z kognitivní gramatiky R. Langackera (1987, 2002). Rozbor *metonymických výrazů stavu činnosti v IN/AD* vychází volněji z kognitivní gramatiky a kognitivní lingvistiky, neboť v současné době nejsou k dispozici dostatečně přesné způsoby popisu pozadí významu – profilu a báze, které jsou rozhodující pro konvencionalizaci výrazů a které se váží ke kulturním a encyklopedickým znalostem.

Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD jsem rozdělila do významových schémat podle účastníka činnosti označovaného v orientačním bodu. Výrazy se dají rozdělit na dvě skupiny: 1) výrazy, v nichž se konvencionalizoval zároveň spatiální význam i význam stavu činnosti stejnou měrou 2) výrazy, v nichž je primární význam stavu činnosti a spatiální význam je na pozadí. Vzhledem k tomu, že *metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD* se nacházejí na pomezí spatiality, predikáty *inessivu* a *adessivu* jsou ve všech těchto výrazech spatiálně motivované. Výrazy se metonymicky konvencionalizovaly pro vyjadřování stavu činnosti tak, že výrazy původně označující místo se konvencionalizovaly i pro vyjadřování činnosti a postupně se i k dalším výrazům označujícím spatiální vztahy INKLUZE, ASOCIACE a KONTAKTU mohl přidat, konvencionalizovat a převládnout význam stavu činnosti, o přechodu ze spatiálních výrazů ve výrazy vyjadřující primárně stav činnosti svědčí výrazy označující umístění v kolektivu.

V *metonymických výrazech stavu činnosti v IN/AD* označujících v orientačním bodu jako účastníka činnosti místo je přítomen stejnou měrou spatiální význam a význam stavu činnosti a tyto výrazy se ve většině případů shodují se spatiálním systémem finštiny, predikát *inessivu* vyjadřuje základní významová schémata INKLUZI a KONTAKT a predikát *adessivu* ASOCIACI a UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU. Největší skupinu výrazů v této práci tvoří výrazy realizující *schéma místa – instituce*, neboť se jedná o pomezní výrazy, které se vyskytují i v pouze spatiálním významu a skupina těchto výrazů je velmi

otevřená, jakýkoliv výraz vyjadřující místo, k němuž se zároveň váže typická činnost jednoho druhu může vypracovávat toto schéma. Výrazy *schéma místa – instituce* a *schéma instituce a společenské události/akce* vzhledem k charakteru orientačních bodů nejčastěji vyjadřují spatiální vztahy INKLUZE a UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU. Pokud *metonymický výraz stavu činnosti* získá interpretaci pracovní činnosti, může se vyskytovat v *adessivu* nehledě na charakter jeho orientačního bodu. Výrazy *schéma místa a nádoby úschovy* se vyskytují v *adessivu*, který vzhledem k charakteru jejich orientačních bodů odkazuje k vyjadřování spatiálního vztahu ASOCIACE, kdy téma jde k místu/nádobě úschovy a vezme z něj uchovávaný předmět, či látku. Přehled *metonymických výrazů stavu činnosti v IN/AD* označujících jako účastníka činnosti místo a jejich srovnání s českými ekvivalenty zobrazuje tabulka č. 18.

V některých *metonymických výrazech stavu činnosti* označujících instituci dochází k volnému střídání *inessivu* a *adessivu*. Orientační body těchto výrazů označují budovu, či třírozměrný prostor a *inessiv* označuje spatiální vztah INKLUZE. *Adessiv* v těchto výrazech není ve shodě se spatiálním systémem, přesto ale mezi výrazy není významový rozdíl. Výrazy vyskytující se v korpusu, v nichž dochází k volnému střídání *inessivu* a *adessivu*, zobrazuje tabulka č. 19.

S přihlédnutím k českým studentům finštiny a možnému negativnímu transferu z češtiny do finštiny jsem se pokusila naznačit vyjadřování obdobných výrazů v češtině. Spatiální významy INKLUZE, UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU a ASOCIACE jsou v mnoha výrazech označujících místo-instituci a instituci a společenskou událost/akci shodné s češtinou, čeština se však od finštiny liší ve vyjadřování relace KONTAKTU, v češtině existuje pouze vyjadřování KONTAKTU/UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU. V některých výrazech *schéma místa-instituce* a *schéma instituce a společenské události/akce* finština a čeština konceptualizují spatiální významy odlišně a na tyto rozdíly poukazuje tabulka č.

20. Také vyjadřování výrazů *schéma místa a nádoby úschovy* pojímá čeština na rozdíl od finštiny odlišně jako spatiální vztah INKLUZE.

Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD, v nichž je primárně zastoupen význam stavu činnosti a spatiální význam ustupuje do pozadí, označují ve svém orientačním bodu předmět činnosti, nástroj činnosti, roli činitele, či profesní osobu. V těchto výrazech převládá *adessiv* vyjadřující spatiální vztah ASOCIACE na pozadí báze, téma se nachází v blízkosti/v okruhu vlivu předmětu, nástroje činnosti, či profesní osoby. Spatiální vztah INKLUZE a KONTAKTU vyjadřovaný *inessivem* se vyskytuje méně často, spatiální vztah INKLUZE je vyjadřován na pozadí báze výrazů *schéma sběru*, kdy téma se nachází v okruhu předmětu sběru, a výrazů označujících umístění v kolektivu tvořících přechod od spatiálních výrazů k výrazům *schéma sběru*. Spatiální vztah KONTAKT je přítomen pouze na bázi výrazů označujících *schéma kontaktu s nástrojem*. Výrazy *schéma role* se vyskytují v *inessivu*, kdy *inessiv* souvisí s výrazy označujícími umístění v kolektivu a vyjadřujícími INKLUZI a zároveň souvisí s deverbálními výrazy stavu činnosti, i v *adessivu*, který je ovlivněn odvozovacím sufixem -inen. Výrazy *schéma služby* se mohou vyskytovat zároveň v *inessivu* i *adessivu*, *inessiv* vyjadřuje spatiální vztah INKLUZE, který odkazuje k místu, kde profesní osoba poskytuje službu. *Adessiv* vyjadřuje spatiální vztah ASOCIACE, který odkazuje k profesní osobě poskytující službu. Na základě výskytů v korpusu se jeví, že ve starších výrazech označujících profesní osobu převládá *inessiv*, v novějších *adessiv*.

Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD, které vyjadřují primárně stav činnosti a spatiální význam v nich ustupuje do pozadí, tvoří malé skupiny výrazů a jejich výskyt uvádím v tabulkách v textu. Největší a nejproduktivnější skupinou jsou výrazy vypracovávající *schéma požívání*, na základě těchto výrazů je možné tvořit další výrazy v *adessivu* označující jako hlavní předmět požívání určitou porci jídla, či objem nápoje. Další početnou a produktivní skupinu představuje *schéma služby*, kde jsou produktivními

výrazy v *adessivu* označující především různé odborné lékaře a zdravotníky, naopak *inessiv* je v mnoha výrazech na ústupu. Určitá produktivnost je i v početnější skupině *schéma kontaktu s nástrojem*, kde v souvislosti v vývojem nových přístrojů vznikl výraz *kännykässä*. Naopak výrazy realizující *schéma obstarávané látky* zastarávají vzhledem k tomu, jak ze současného života mizí označované činnosti. Výrazy *schéma sběru* a *schéma nástroje* představují malé uzavřené skupiny, které nejsou produktivní a část výrazů taktéž zastarává.

Ojediněle byly konvencionalizovány ve výrazy stavu činnosti výrazy *pöydässä*, *merillä* a *metsällä*, v nichž došlo pomocí inessivu, plurálu a adessivu k odlišení od spatiálního významu.

Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD, které vyjadřují primárně stav činnosti a spatiální význam je na pozadí, a jejich ekvivalenty v češtině zobrazuje tabulka č. 21. Výrazy obdobné výrazům označujícím předmět činnosti čeština vyjadřuje nejčastěji pomocí prepozice NA a příslušného pádu, výrazy označující profesní osobu, či nástroj, s nímž je téma v kontaktu, vyjadřuje čeština většinou prepozicí U a příslušným pádem. Některá schémata jako *schéma role* či *schéma nástroje* čeština nemá.

Z *metonymických výrazů stavu činnosti* nebyly do této práce zahrnuty výrazy označující v orientačním bodu pouze společenskou událost/akci, tyto výrazy mohou být předmětem dalšího zkoumání. Stranou této práce zůstala též sémantická *dimenze směru* a zkoumání výskytu *metonymických výrazů stavu činnosti* ve směrových pádech. Výrazy stavu činnosti na pomezí spatiality a stavu zahrnují i deverbální výrazy stavu činnosti, jejichž sémantická motivace *inessivu* a *adessivu* taktéž může činit nerodilým mluvčím problémy. Na pomezí spatiality a stavu se nacházejí i výrazy stavu metonymicky označující stav a spatiální KONTAKT, které se v češtině nevyskytují. Pro české studenty

finštiny i finské studenty češtiny by byla do budoucna velmi přínosná i srovnávací studie výrazů odlišně konceptualizujících spatialitu v obou jazycích.

Tab. č. 18 *Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD* označující místo činnosti a jejich ekvivalenty v češtině

Schéma	Výraz v IN/AD	Spatiální vztah vyjadřovaný ve finštině	Finský pád	Český ekvivalent	Spatiální vztah vyjadřovaný v češtině	Prepozice v češtině
Schéma místa – instituce	olla sairaalassa	INKLUZE	INESS	být v nemocnici	INKLUZE	V
	käydä rinteessä	KONTAKT	INESS	jít na svah/ sjezdovku	KONTAKT/ UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU	NA
	olla torilla	UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU	ADESS	být na trhu	KONTAKT/ UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU	NA
	käydä kassoilla	ASOCIACE	ADESS	jít k pokladnám	ASOCIACE	K
Schéma instituce a společenské události/akce	käydä teatterissa	INKLUZE	INESS	jít do divadla	INKLUZE	DO
Schéma místa a nádoby úschovy	käydä jääkaapilla	ASOCIACE	ADESS	jít do ledničky	INKLUZE	DO

Tab. č. 19 Výrazy označující místo-instituci a instituci-společenskou událost, v nichž se na základě výskytů v korpusu volně střídá *inessiv* a *adessiv*

Výraz v IN/AD	český ekvivalent
kirjastoautossa/kirjastoautolla	v pojízdné knihovně
klinikassa/klinikalla	na klinice
klubissa/klubilla	v klubu
kuntosalissa/kuntosalilla	v posilovně, ve fitness-centru
museossa/museolla	v muzeu
punttisalissa/punttisalilla	v posilovně, ve fitness-centru
kasinossa/kasinolla	v kasinu

Tab. č. 20 Rozdíly v konceptualizaci spatiality v *metonymických výrazech stavu činnosti* označujících místo ve finštině a v češtině

Výraz v IN/AD	Spatiální vztah ve finštině	Finský pád	Výraz v češtině	Spatiální vztah v češtině	Prepozice v češtině
Käydä wc:ssä	INKLUZE	INESS	jít na wc	KONTAKT/UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU	NA
Käydä vessassa	-----	-----	jít na záchod	-----	-----
Käydä naisten huoneessa	-----	-----	jít na dámský záchod	-----	-----
Käydä terveyskeskuksissa	-----	-----	jít na zdravotní střediska	-----	-----
Olla leikkausalissa	-----	-----	být na operačním sále	-----	-----
Käydä synnytyssalissa	-----	-----	jít na porodní sál	-----	-----
Olla yliopistossa	-----	-----	být na univerzitě	-----	-----
Käydä maauimalassa	-----	-----	jít na plovárnu/na koupaliště	-----	-----
Käydä rinteessä	KONTAKT/INKLUZE	-----	jít na svah/na sjezdovku	-----	-----
Käydä mäessä	KONTAKT/INKLUZE	-----	jít na kopec	-----	-----
Olla maailmalla	UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU	ADESS	být ve světě	INKLUZE	V
Käydä oopperassa	INKLUZE	INESS	jít na operu x jít do opery	KONTAKT x INKLUZE	NA x DO
Käydä diskossa	INKLUZE	-----	jít na disko	KONTAKT/UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU	NA
Käydä jääkaapilla	ASOCIACE	ADESS	jít do ledničky	INKLUZE	DO
Käydä automaatilla/ pankkiautomaatilla	-----	------	jít do automatu/do bankomatu	-----	-----
Käydä tallelokerolla	-----	-----	jít do sejfu	-----	-----
Käydä nauriskuopalla	-----	-----	jít do sklepa s brukví	-----	-----
Käydä viinakaapilla	-----	-----	jít do domácího baru	-----	-----

Tab. č. 21 *Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD* se spatiálním významem na pozadí a jejich české ekvivalenty

Schéma	Výraz v IN/AD	Spatiální vztah na pozadí báze výrazu ve finštině	Pád ve finštině	Český ekvivalent	Spatiální vztah na pozadí báze výrazu v češtině	Prepozice v češtině
schéma sběru	olla mustikassa	INKLUZE	INESS	být na borůvkách	KONTAKT/UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU	NA
schéma obstarávané látky	olla kalalla	ASOCIACE	ADESS	být na rybách	KONTAKT/UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU	NA
schéma požívání	olla aterialla olla kahvilla olla pizzalla olla tupakalla/ röökillä	ASOCIACE	ADESS	být na jídle být na kávě být na pizze kouřit/být „na cigáru“	KONTAKT/UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU	NA - /NA
schéma vylučování a vyprazdňování	olla kakalla	ASOCIACE	ADESS	kakat/být na stolici	-/KONTAKT/UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU	-/NA
schéma nástroje	olla ongella	ASOCIACE	ADESS	rybařit prutem/udicí	-	-
schéma kontaktu s nástrojem	olla ruorissa	KONTAKT	INESS	být u kormidla	ASOCIACE	U
schéma role	olla vahdissa olla varkaissa olla varkaisilla	INKLUZE INKLUZE sufix –inen	INESS INESS ADESS	být na stráži krást krást	KONTAKT/UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU - -	NA - -
schéma služby	olla lääkärissä olla lääkärillä	INKLUZE ASOCIACE	INESS ADESS	být u lékaře být u lékaře	ASOCIACE ASOCIACE	U U
umístění v kolektivu	olla sukulaisissa käydä naisissa olla elokuvissa	INKLUZE INKLUZE INKLUZE	INESS INESS INESS	být u příbuzných chodit za ženskými být v kině	ASOCIACE ASOCIACE INKLUZE	U ZA V
ojedinělé výrazy	olla pöydässä olla merillä olla metsällä	KONTAKT UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU ASOCIACE	INESS ADESS ADESS	být u stolu/stolovat být námořníkem být na lovu/lovit	ASOCIACE/- - KONTAKT/-	U/- - NA/-

RESUMÉ

V této práci jsem zkoumala sémantickou motivaci *inessivu* a *adessivu* v *metonymických výrazech stavu činnosti v IN/AD* na pomezí spatiality a stavu. Zkoumala jsem, které *metonymické výrazy stavu činnosti* se vyskytují ve finském lokálním pádu *inessivu* a které v *adessivu*, případně v obou pádech, a proč. *Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD* jsem definovala jako výrazy v IN/AD vyskytující se v konstrukci [téma + olla/käydä + výraz v IN/AD], v níž získávají interpretaci stavu činnosti. Tato práce poskytuje obraz *metonymických výrazů stavu činnosti v IN/AD* v korpusu finského jazyka Kielipankki o velikosti 100 590 023 slovních výskytů. *Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD* jsem zkoumala na základě analýzy výrazů stavu v lokálních pádech T. Onikki-Rantajääskö (2001) a analýzy spatiálních významů *inessivu* a *adessivu* P. Leina (1989, 1993, 2002), jež vycházejí z kognitivní gramatiky R. W. Langackera (1987, 1991, 2002) a kognitivně-lingvistického přístupu obecně.

Toto téma jsem si vybrala z toho důvodu, že pádové koncovky *inessivu* a *adessivu* jsou polysémické, vyjadřují mnoho významů a významové rozdíly ve spatiální oblasti a v *metonymických výrazech stavu činnosti* působí nerodilým mluvčím finštiny problémy. Problémy způsobuje polysémie pádů, ale i skutečnost, že jazyky se liší v konstruování sémantické struktury a konvencionalizace významů.

V kapitole 2 jsem uvedla *inessiv* a *adessiv* v kontextu lokálních pádů, v systému lokálních pádů oba pády patří do sémantické dimenze kvality. Omezením *metonymických výrazů stavu činnosti* na výskyt v *inessivu* a *adessivu* zůstává stranou této práce sémantická dimenze směru. Zároveň jsem vymezila *metonymické výrazy stavu činnosti* v kontextu sedmi základních významů *inessivu* a *adessivu*, *metonymické výrazy stavu činnosti* se nacházejí na pomezí dvou základních významů – spatiality a stavu. V této kapitole jsem

též definovala některé základní termíny této práce jako spatialita a stav a uvedla jsem výchozí jazykový materiál, způsob jeho vyhledávání a způsob uvádění výskytu výrazů, přesné složení korpusu popisuje příloha 1. Korpus psané finštiny Kielipankki je vzhledem ke svému složení z převážně novinových článků z 90. let 20. století poněkud jednostranně zaměřen, přesto se jedná o nejaktuálnější a nejrozsáhlejší jazykový korpus ve Finsku.

V kapitole 3 jsem provedla krátký rozbor významů spatiality a stavu činnosti vyjadřovaných *inessivem* a *adessivem* uváděných v tradičních finských gramatikách Setäläho (1960) a Penttiläho (1963), v nejnovější finské gramatice ISK (2004), ve slovnících finštiny NS a PS a v učebnicích a mluvnicích finštiny pro cizince.

V kapitole 4 jsem představila nejprve teoretický základ této práce – pojmy a východiska kognitivní gramatiky R. W. Langackera (1987, 1991, 2002) důležité pro tuto práci, analýzu spatiálních významů *inessivu* a *adessivu* P. Leina (1989, 1993, 2002) a pojetí analýzy *metonymických výrazů stavu činnosti* Onikki-Rantajääskö (2001). Poté jsem provedla vlastní rozbor *metonymických výrazů stavu činnosti v IN/AD*.

V kapitole 5 jsem shrnula výsledky této práce a souhrn *metonymických výrazů stavu činnosti v IN/AD a* jejich možný překlad do češtiny jsem uvedla v příloze 2.

Podle kognitivní gramatiky *inessiv* a *adessiv* představují sémantické struktury - pádové predikáty, které profilují na bázi atemporální relaci mezi dvěma entitami. V atemporální relaci jedna z entit – trajektor – vystupuje do popředí a druhá entita – orientační bod – ustupuje do pozadí. Ve shodě s Onikki-Rantajääskö (2001) jsem místo termínu trajektor použila úžeji vymezený termín téma, což je větný člen, jehož stav výraz v lokálním pádě popisuje, čili subjekt. V *metonymických výrazech stavu činnosti* predikát *inessivu* a *adessivu* profiluje atemporální relaci mezi tématem a orientačním bodem na bázi, již tvoří spatiální kognitivní doména a kognitivní doména činnosti. V profilu

pádového predikátu je atemporální relace a orientačním bodem atemporální relace je výraz v IN/AD.

Ve spatiálním užití rozlišil Leino (1989) na základě vlastností orientačních bodů a profilované atemporální relace pro *inessiv* dvě významová schémata a pro *adessiv* taktéž dvě významová schémata. Predikát *inessivu* označuje ve spatiálním užití relaci INKLUZE a KONTAKTU, predikát *adessivu* označuje relaci UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU a ASOCIACE. *Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD* se nacházejí na pomezí spatiality a ve výrazech se projevuje spatiální motivace *inessivu* a *adessivu*.

V kognitivně-lingvistickém přístupu představuje *metonymický výraz stavu činnosti v IN/AD* konstrukci [téma + olla/käydä + výraz v IN/AD], mezi jejímiž členy existuje sémantická valence. Význam *metonymického výrazu stavu činnosti v IN/AD* je určován nikoli ze samotného výrazu v IN/AD, ale z celé konstrukce, ze vzájemného působení, které vládne mezi jednotlivými částmi konstrukce a celkem z nich vytvořeným, a z kontextu konstrukce, jež představuje kulturní vědomostní báze. Každá významová struktura vyžaduje ke své interpretaci pozadí encyklopedického vědění, což kognitivní lingvistika popisuje tím, že význam výrazu tvoří profil i báze. Kognitivní lingvistika zatím nemá k dispozici takové nástroje popisu, jimiž by se dalo dostatečně přesně popsat pozadí významu, z tohoto důvodu je v této práci k bázím a profilům odkazováno náznakově.

Výrazy v IN/AD jsou polysémické, u *metonymických výrazů stavu činnosti v IN/AD* dochází ke změně profilu a doplnění báze, původně spatiální dimenze v profilu je nahrazena dimenzí stavu činnosti a účastníkem činnosti a původně spatiální báze je doplněna bází činnosti.

Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD se mezi sebou liší strukturou profilu a tím i strukturou báze. Atemporální relace téma a orientačního bodu je interpretována jako činnost v případech, v nichž slovní kmen výrazu v IN/AD neoznačuje činnost, ale

účastníka činnosti: místo, předmět, nástroj, roli činitele, profesní osobu. Atemporální relaci můžeme považovat za metonymickou tak, že výraz v IN/AD se konvencionalizoval pro vyjadřování širšího stavu.

Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD tvoří dvě skupiny výrazů: 1) účastník činnosti vyjadřuje místo a konkrétní spatiální výraz se metonymicky konvencionalizoval k odkazování na celý stav, jehož součástí je spatiální vztah, tzn. v bázi je stejnou měrou zastoupena spatiální kognitivní doména i kognitivní doména činnosti, např. ve výrazu *Hän on torilla* je přítomen spatiální význam *Je na trhu* a zároveň význam stavu činnosti *Nakupuje/prodává*. 2) účastník činnosti vyjadřuje předmět, nástroj, roli činitele, či profesní osobu a v těchto výrazech inessiv/adessiv, orientační bod a téma jsou takové, že výraz není přesně shodný se systémem vyjadřování spatiality, tzn. v bázi je primárně zdůrazněna kognitivní doména stavu činnosti a spatiální význam zůstává v pozadí, např. ve výrazu *Hän on kahvilla* (*Je na kávě).*

Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD představují morfosyntaktické schéma, ale zároveň i významové schéma. Podle kognitivní gramatiky je schéma abstraktní charakterizace, která zahrnuje to, co je společné všem jejím členům, a představuje zobecnění z jednotlivých výrazů. *Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD* je možno rozdělit do významových schémat, která dohromady tvoří schématickou významovou síť. *Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD* jsem rozdělila do významových schémat podle účastníka činnosti označovaného v orientačním bodu, či podle profilované činnosti.

Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD se nacházejí na pomezí spatiality a predikáty *inessivu* a *adessivu* jsou spatiálně motivované. Výrazy se konvencionalizovaly pro metonymické vyjadřování stavu činnosti tak, že výrazy původně označující místo se konvencionalizovaly i pro vyjadřování činnosti. I k dalším výrazům označujícím spatiální vztahy INKLUZE, ASOCIACE a KONTAKTU se mohl přidat a konvencionalizovat

význam stavu činnosti, který ve výrazech převládl. O přechodu ze spatiálních výrazů ve výrazy vyjadřující primárně stav činnosti svědčí výrazy označující umístění v kolektivu.

V *metonymických výrazech stavu činnosti v IN/AD* označujících v orientačním bodu jako účastníka činnosti místo je přítomen stejnou měrou spatiální význam a význam stavu činnosti a tyto výrazy se ve většině případů shodují se spatiálním systémem finštiny. Jedná se o *schéma místa – instituce*, *schéma instituce a společenské události/akce* a *schéma místa a nádoby úschovy*. Největší skupinu výrazů tvoří výrazy *schéma místa – instituce*, jelikož se jedná o pomezní skupinu výrazů, skupina je velmi otevřená a jakýkoliv výraz vyjadřující místo, k němuž se váže typická činnost jednoho druhu může realizovat toto schéma. Výrazy *schéma místa - instituce* a *schéma instituce a společenské události/akce* vzhledem k charakteru orientačních bodů nejčastěji vyjadřují spatiální vztahy INKLUZE a UMÍSTĚNÍ NA POVRCHU. Pokud *metonymický výraz stavu činnosti* získá interpretaci pracovní činnosti, může se vyskytovat v *adessivu* nehledě na charakter jeho orientačního bodu. V některých výrazech označujících instituci dochází k volnému střídání inessivu a adessivu bez významového rozdílu. Výrazy realizující *schéma místa a nádoby úschovy* se vyskytují v *adessivu*, který vzhledem k charakteru jejich orientačních bodů, nádob a míst úschovy, odkazuje k vyjadřování spatiálního vztahu ASOCIACE, kdy téma se nachází v blízkosti místa a nádoby úschovy.

Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD, v nichž je primárně zastoupen význam stavu činnosti a spatiální význam ustupuje do pozadí, označují ve svém orientačním bodu předmět činnosti, nástroj činnosti, roli činitele, či profesní osobu. V těchto výrazech převládá *adessiv* vyjadřující spatiální vztah ASOCIACE na pozadí báze, téma se nachází v blízkosti předmětu, nástroje činnosti, či profesní osoby. Spatiální vztah ASOCIACE vyjadřují výrazy realizující *schéma obstarávané látky*, *schéma požívání*, *schéma vylučování a vyprazdňování* a *schéma nástroje*. Spatiální vztah INKLUZE a KONTAKTU

vyjadřovaný *inessivem* se vyskytuje méně často. Spatiální vztah INKLUZE je vyjadřován na pozadí báze výrazů *schéma sběru*, kdy téma se nachází v okruhu předmětů sběru, a výrazů označujících umístění v kolektivu tvořících přechod od spatiálních výrazů k výrazům *schéma sběru*, kdy téma se nachází v okruhu osob. Spatiální vztah KONTAKT je přítomen pouze v bázi výrazů označujících *schéma kontaktu s nástrojem*. Výrazy *schéma role* se vyskytují v *inessivu*, kdy *inessiv* souvisí s výrazy označujícími umístění v kolektivu, i v *adessivu*, který je ovlivněn odvozovacím sufixem *–inen*. Výrazy *schéma služby* se mohou vyskytovat zároveň v *inessivu* i *adessivu*, *inessiv* vyjadřuje spatiální vztah INKLUZE, kdy téma se nachází na místě, na němž profesní osoba poskytuje službu, a *adessiv* vyjadřuje spatiální vztah ASOCIACE, kdy téma se nachází v blízkosti profesní osoby poskytující službu. Na základě výskytů v korpusu se jeví, že ve starších výrazech označujících profesní osobu převládá *inessiv*, v novějších *adessiv*.

Ojediněle byly konvencionalizovány ve výrazy stavu činnosti výrazy *pöydässä*, *merillä* a *metsällä*, v nichž inessiv, plurál a adessiv odlišuje výraz od spatiálního významu.

Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD vyjadřující primárně stav činnosti tvoří malé skupiny výrazů. Největší a nejproduktivnější skupinou jsou výrazy *schéma požívání*, na jejichž základě je možné tvořit další analogické výrazy označující určitou porci jídla, či objem nápoje. Další početnou a produktivní skupinu představuje *schéma služby*, kde jsou produktivními výrazy v *adessivu*, naopak *inessiv* je v mnoha výrazech na ústupu. Početnější skupinou je *schéma kontaktu s nástrojem*, kde je určitá produktivnost, neboť v souvislosti s vývojem nového přístroje vznikl výraz *kännykässä*. Výrazy *schéma obstarávané látky* naopak zastarávají. Výrazy *schéma sběru* a *schéma nástroje* představují malé uzavřené skupiny, které nejsou produktivní a část výrazů zastarává.

S přihlédnutím k českým studentům finštiny a možnému negativnímu transferu z češtiny do finštiny jsem se pokusila naznačit i vyjadřování obdobných výrazů v češtině.

Mezi češtinou a finštinou existují rozdíly při konceptualizaci spatiality. Výrazy označující předmět činnosti čeština vyjadřuje nejčastěji pomocí prepozice NA a příslušného pádu, výrazy označující profesní osobu, či nástroj, s nímž je téma v kontaktu, vyjadřuje čeština většinou prepozicí U a příslušným pádem. Některá schémata jako *schéma role*, či *schéma nástroje* čeština nemá.

TIIVISTELMÄ

Tässä työssä olen tutkinut *inessiivin* ja *adessiivin* semanttista motivaatiota *inessiivi- tai adessiivisijaisissa metonyymisissa toiminnan tilan ilmauksissa* spatiaalisuuden ja olotilan rajalla. Olen analysoinut, mitkä *metonyymiset toiminnan tilan ilmaukset* esiintyvät *inessiivissä* ja mitkä *adessiivissa* tai mahdollisesti molemmissa sijoissa ja miksi. *Inessiivi- tai adessiivisijaiset metonyymiset toiminnan tilan ilmaukset* olen määritellyt konstruktiossa [teema + olla/käydä + inessiivi- tai adessiivisijainen ilmaus] esiintyväksi inessiivi- tai adessiivisijaiseksi ilmaukseksi, jotka saavat tässä konstruktiossa toiminnan tilan tulkinnan. Tämä työ antaa *inessiivi- tai adessiivisijaisten metonyymisten toiminnan tilan ilmausten* kuvan Kielipankin suomen kielen tekstikokoelmasta valitsemassani 100 590 023 saneiden kokoisessa korpuksessa. Olen tutkinut *inessiivi- tai adessiivisijaisia metonyymisia toiminnan tilan ilmauksia* T. Onikki-Rantajääskön (2001) paikallissijaisten olotilan ilmausten analyysin perusteella ja P. Leinon (1989, 1993, 2002) inessiivin ja adessiivin spatiaalisten merkitysten analyysin perusteella, jotka molemmat nojaavat R. W. Langackerin kognitiiviseen kielioppimalliin (1987, 1991, 2002) ja kognitiivisen lingvistiikan kielinäkemykseen ylipäätään.

Valitsin tämän aiheen siitä syystä, että inessivin ja adessiivin sijapäätteet ovat polyseemisia, ne ilmaisevat monia merkityksiä ja niiden merkityserot spatiaalisessa käytössä ja *metonyymisissa toiminnan tilan ilmauksissa* aiheuttavat vaikeuksia suomea vieraana kielenä puhuville.

Kappaleessa 2 olen esitellyt *inessiivin* ja *adessiivin* paikallissijojen kontekstissa, paikallissijajärjestelmässä molemmat sijat kuuluvat semanttiseen laadun dimensioon. Koska olen rajoittanut *metonyymiset toiminnan tilan ilmaukset* inessiivi- tai adessiivisijaisiin ilmauksiin, semanttinen suunnan dimensio jää tämän työn ulkopuolelle. Samalla olen määritellyt *metonyymiset toiminnan tilan ilmaukset* seitsemän inessiivi- ja adessiiviperusmerkityksen kontekstissa, *metonyymiset toiminnan tilan ilmaukset* ovat kahden perusmerkityksen – spatiaalisuuden ja olotilan – rajalla. Tässä kappaleessa olen määritellyt myös jotkin tämän työn perustermit kuten spatiaalisuus ja olotila. Olen esitellyt analysoidun kielimateriaalin, sen poimimisen tavan ja tässä työssä käytetyn ilmausten esiintymisen esittelytavan. *Inessiivi- tai adessiivisijaiset metonyymiset toiminnan tilan ilmaukset* olen poiminut Kielipankin korpuksesta, jonka tarkka koostomus on liitteessä 1.

Kappaleessa 3 olen analysoinut lyhyesti *inessiivin* ja *adessiivin* ilmaisemat spatiaalisuuden ja toiminnan tilan merkitykset, jotka esitellään suomen kielen perinteisissä Setälän (1960) ja Penttilän (1963) kieliopeissa, uusimmassa Iso suomen kieliopissa (2004), suomen kielen sanakirjoissa ja ulkomaalaisille tarkoitetuissa oppikirjoissa ja kieliopeissa.

Kappaleessa 4 olen esitellyt ensiksi tämän työn teoreettista pohjaa – R. W. Langackerin kognitiivisen kieliopin (1987, 1991, 2002) tämän työn kannalta tärkeitä käsitteitä ja lähtökohtia, P. Leinon (1989) inessiivin ja adessiivin spatiaalisten merkitysten analyysia ja T. Onikki-Rantajääskön (2001) metonyymisten toiminnan tilan ilmausten analyysin lähtökohtia. Sen jälkeen olen analysoinut korpuksesta poimimani *inessiivi- tai adessiivisijaiset metonyymiset toiminnan tilan ilmaukset*.

Kappaleessa 5 olen esittänyt tämän työn tulokset. Kaikki tässä työssä analysoidut *inessiivi- tai adessiivisijaiset toiminnan tilan ilmaukset* ja niiden mahdolliset vastineet tsekin kielessä ovat liitteessä 2.

Kognitiivisessa kieliopissa *inessiivi* ja *adessiivi* edustavat semanttisia rakenteita – sijapredikaatteja, jotka hahmottavat kahden entiteetin välisen atemporaalisen relaation johonkin kehykseen. Atemporaalisessa relaatiossa yksi entiteeteistä – muuttuja – nousee esiin, toinen entiteetti – kiintopiste – jää taustalle. Onikki-Rantajääskön (2001) mukaan olen käyttänyt muuttuja–termin sijasta teema–termiä. Teema on se lauseenjäsen, jonka tilaa paikallissijailmaus kuvaa, eli subjekti. *Metonyymisissa toiminnan tilan ilmauksissa* inessiivi- ja adessiivipredikaatti hahmottaa teeman ja kiintopisteen välisen atemporaalisen relaation kehykseen, joka koostuu spatiaalisesta kognitiivisesta alueesta ja toiminnan kognitiivisesta alueesta. Sijapredikaatin hahmossa on atemporaalinen relaatio ja atemporaalisen relaation kiintopisteenä on inessiivi- tai adessiivisijainen ilmaus.

Spatiaalisessa käytössä Leino (1989) on erottanut kiintopisteiden ominaisuuksien ja hahmotetun atemporaalisen relaation perusteella *inessiivin* kaksi merkitys-skeemaa ja *adessiivin* kaksi merkitys-skeemaa. Spatiaalisessa käytössään inessiivipredikaatti hahmottaa INKLUUSIO- ja KONTAKTI-relaation, adessiivipredikaatti hahmottaa PÄÄLLÄOLO- ja ASSOSIAATIO-relaation. *Inessiivi- tai adessiivisijaiset metonyymiset toiminnan tilan ilmaukset* sijaitsevat spatiaalisuuden rajalla ja *inessiivin* ja *adessiivin* spatiaalinen motivaatio vaikuttaa näihin ilmauksiin.

Kognitiivisen kielentutkimuksen kielinäkemyksessä *inessiivi- tai adessiivisijainen metonyyminen toiminnan tilan ilmaus* on konstruktio [teema + olla/käydä + inessiivi- tai adessiivisijainen ilmaus], jonka jäsenten välillä on semanttinen valenssi. *Inessiivi- tai adessiivisijaisen metonyymisen toiminnan tilan ilmauksen* merkitys ei määräydy pelkästään inessiivi- tai adessiivisijaisesta ilmauksesta, vaan koko konstruktiosta, konstruktion yksittäisten osien ja niistä yhdistävän kokonaisuuden välisestä vuorovaikutuksesta ja konstruktion kontekstista, jota edustaa kulttuurinen tietokehys. Jokainen merkitysrakenne edellyttää tulkintansa taustaksi maailmantietoa, mikä kognitiivisessa kielentutkimuksessa kuvataan siten, että ilmauksen merkitykseen kuuluu hahmo ja kehys. Kognitiivisessa kielentutkimuksessa ei ole toistaiseksi kehitetty sellaisia kuvaustapoja, joilla voitaisiin riittävän tarkasti kuvata merkitystausta ja tästä syystä viittaan hahmoihin ja kehyksiin vihjauksenomaisesti.

Inessiivi- tai adessiivisijaiset ilmaukset ovat polyseemisia, *inessiivi- tai adessiivisijaisissa metonyymisissa toiminnan tilan ilmauksissa* vaikuttaa hahmon muutos ja kehyksen lisäys, alkuperäinen spatiaalinen ulottuvuus hahmossa on korvattu toiminnan tilan ulottuvuudella ja toiminnan osanottajalla ja alkuperäiseen spatiaaliseen kehykseen on lisätty toiminnan kehys.

Inessiivi- tai adessivisijaiset metonyymiset toiminnan tilan ilmaukset eroavat toisistaan hahmon rakenteella ja näin myös kehyksen rakenteella. Teeman ja kiintopisteen atemporaalinen relaatio tulkitaan toiminnaksi sellaisissa tapauksissa, joissa inessiivi- tai adessiivisijaisen ilmauksen sanavartalo ei nimeä toimintaa, vaan se nimeää toiminnan osanottajan: paikan, kohteen, välineen, toimijan roolin, ammattihenkilön. Atemporaalista relaatiota voi pitää metonyymisena siten, että inessiivi- tai adessiivisijainen ilmaus on konventionaalistunut ilmaisemaan laajempaa olotilaa.

Inessiivi- tai adessiivisijaisia metonyymisia toiminnan tilan ilmauksia on kaksi ryhmää: 1) Toiminnan osanottaja ilmaisee paikan ja konkreettinen spatiaalinen ilmaus on metonyymisesti konventionaalistunut viittaamaan koko olotilaan, jonka osana spatiaalinen suhde on, se tarkoittaa että kehyksessä esiintyy samassa määrin spatiaalinen kognitiivinen alue sekä toiminnan kognitiivinen alue, esim. ilmauksessa *Hän on torilla* on mukana spatiaalinen merkitys *Hän on torilla* ja samalla toiminnan merkitys *Hän on ostamassa/myymässä*.

2) Toiminnan osanottaja ilmaisee kohteen, välineen, toimijan roolin tai ammattihenkilön ja näissä ilmauksissa inessiivi/adessiivi, kiintopiste ja teema ovat sellaisia, että ilmaus ei ole täysin sopusoinnussa spatiaalisen järjestelmän kanssa, se tarkoittaa että kehyksessä on ensisijaisesti korostettu toiminnan tilan kognitiivinen alue ja spatiaalinen merkitys jää taustalle, esim. ilmauksessa *Hän on kahvilla*.

Inessiivi- tai adessiivisijaiset toiminnan tilan ilmaukset edustavat morfosyntaktista skeemaa ja samalla myös merkitys-skeemaa. Kognitiivisessa kieliopissa skeema on abstrakti käsitteistys, joka sisältää sitä, mikä on sen kaikille jäsenille yhteistä, se edustaa yksittäisistä ilmauksista tehtyä yleistystä. *Inessiivi- tai adessiivisijaiset metonyymiset toiminnan tilan ilmaukset* voi jakaa merkitys-skeemoihin, jotka muodostavat yhdessä skemaattisen merkitysverkoston.

Olen jakanut *inessiivi- tai adessiivisijaiset metonyymiset toiminnan tilan ilmaukset* merkitys-skeemoihin kiintopisteessään ilmaistun toiminnan osanottajan mukaan tai profiloidun toiminnan mukaan ja olen analysoinut kaikki nämä korpuksessa esiintyvät ja yksittäisiä skeemoja toteuttavat ilmaukset.

Inessiivi- tai adessiivisijaiset metonyymiset toiminnan tilan ilmaukset ovat siis spatiaalisesti motivoituneita. Ilmaukset ovat konventionaalistuneet ilmaisemaan metonyymisesti toiminnan tilan siten, että alkuperäisin paikan ilmaisevat ilmaukset ovat konventionaalistuneet ilmaisemaan toiminnan. Myös muihin spatiaalisia INKLUUSIO-, ASSOSIAATIO- ja KONTAKTI–suhteita ilmaisemiin ilmauksiin on voinut konventionaalistua toiminnan tilan merkitys, joka tuli vallitsevaksi. Jatkumoa spatiaalisista ilmauksista ensisijaisesti toiminnan tilan ilmaiseviin ilmauksiin edustavat kollektiivissa sijainnin ilmaukset.

Inessiivi- tai adessiivisijaisissa toiminnan tilan ilmauksissa, jotka ilmaisevat paikan kiintopisteessään toiminnan osanottajana, esiintyy samassa määrin spatiaalinen sekä toiminnan tilan merkitys ja nämä ilmaukset ovat enimmäkseen sopusoinnussa suomen kielen spatiaalisen järjestelmän kanssa. Kyseessä on *paikka- ja instituutioskeema*, *instituutio- ja tilaisuusskeema* ja *säilytyspaikka- ja -astiaskeema*. *Paikka- ja instituutioskeeman* toteuttavat ilmaukset muodostavat suurimman ryhmän, koska kyseessä on semanttisten alueiden rajalla oleva ryhmä, ryhmä on hyvin avoin ja mikä tahansa paikan ilmaiseva ilmaus, johon liittyy yhdentyyppinen toiminta, voi toteuttaa tämän skeeman. *Paikka- ja instituutioskeeman* ja *instituutio- ja tilaisuusskeeman* toteuttavat ilmaukset ilmaisevat useimmiten kiintopisteiden luonteen huomioon ottaen spatiaalisia INKLUUSIO- ja PÄÄLLÄOLO-suhteita. Jos *metonyyminen toiminnan tilan ilmaus* saa työtoiminnan/työskentelyn tulkinnan, ilmaus voi esiintyä adessiivissa kiintopisteensä luonteesta huolimatta. *Säilytyspaikka- ja - astiaskeeman* toteuttavat ilmaukset esiintyvät *adessiivissa*, joka niiden kiintopisteiden luonteeseen nähden viittaa spatiaalisen ASSOSIAATIO-suhteen ilmaisemiseen, jolloin teema sijaitsee säilytyspaikan ja -astian läheisyydessä.

Inessiivi- tai adessiivisijaiset metonyymiset toiminnan tilan ilmaukset, joissa on ensisijaisesti toiminnan tilan merkitys ja spatiaalinen merkitys jää taustalle, ilmaisevat kiintopisteissään toiminnan kohteen, toiminnan välineen, toimijan roolin tai ammattihenkilön. Näissä ilmauksissa *adessiivi* vallitsee ja ilmaisee spatiaalisen ASSOSIAATIO-suhteen kehyksen taustalla, teema sijaitsee toiminnan kohteen, välineen tai ammattihenkilön läheisyydessä. Spatiaalisen ASSOSIAATIO-suhteen ilmaisevat *noudettavan aineen skeeman*, *nautintaskeeman*, *ulostamis-skeeman* ja *välineskeeman* toteuttavat ilmaukset. *Inessiivillä* ilmaistu spatiaalinen INKLUUSIO- ja KONTAKTI-suhde esiintyy harvemmin. Spatiaalinen INKLUUSIO-suhde ilmaistaan *keruuskeeman* toteuttavien ilmausten kehyksen taustalla, jolloin teema sijaitsee keruukohteiden piirissä, ja kollektiivissa sijainnin ilmauksissa, jotka muodostavat siirtymän spatiaalisista ilmauksista *keruuskeeman* ilmauksiin ja jolloin teema sijaitsee henkilöiden piirissä. Spatiaalinen KONTAKTI-suhde esiintyy pelkästään *välinekontaktiskeeman* toteuttavissa ilmauksissa. *Rooliskeeman* toteuttavat ilmaukset esiintyvät sekä *inessiivissä*, jolloin *inessiivi* liittyy kollektiivissa sijainnin ilmauksiin, että *adessiivissa*, mihin vaikuttaa -inen johdos. *Palveluskeeman* toteuttavat ilmaukset voivat olla samalla *inessiivissä* sekä *adessiivissa*, *inessiivi* ilmaisee spatiaalisen INKLUUSIO-suhteen, jolloin teema sijaitsee paikassa, jossa ammattihenkilö tarjoaa ammattillisia palveluitaan. *Adessiivi* ilmaisee spatiaalisen ASSOSIAATIO-suhteen, jolloin teema sijaitsee palveluitaan tarjoaman ammattihenkilön luona/läheisyydessä. Korpuksen esiintymisien perusteella voi otaksua, että vanhemmissa ammattihenkilön ilmaisemissa ilmauksissa *inessiivi* vallitsee, uudemmissa ilmauksissa *adessiivi* on vallitseva.

Ilmaukset *pöydässä*, *merillä* ja *metsällä* ovat konventionaalistuneet toiminnan tilan ilmaukseksi yksittäisesti, inessiivi, monikko ja adessiivi erottavat nämä ilmaukset spatiaalisesta käytöstään.

Inessiivi- tai adessiivisijaiset metonyymiset toiminnan tilan ilmaukset, jotka ilmaisevat ensisijaisesti toiminnan tilan, muodostavat pienet ryhmät. Suurimman ja produktiivisimman ryhmän muodostavat *nautintaskeeman* ilmaukset, joiden perusteella voi muodostaa analogisesti muita tietyn ruoka- tai juoma-annoksen ilmaisevia ilmauksia. Toiseksi suurimman ja produktiivisimman ryhmän muodostaa *palveluskeema*, tässä ryhmässä *adessiivisijaiset* ilmaukset ovat produktiivisia, *inessiivi* sen sijaan väistyy monista ilmauksista. Isompi ryhmä on myös *välinekontaktiskeema*, jossa on jonkinlaista produktiivisuutta, sillä uuden välineen kehityksen yhteydessä kehittyi ilmaus *kännykässä*. *Noudettavan aineen skeeman* toteuttavat ilmaukset ovat vanhentumassa ja jäämässä pois käytöstä. *Keruuskeeman* ja *välineskeeman* toteuttavat ilmaukset muodostavat pienet ryhmät, jotka eivät ole produktiivisia ja osa ilmauksista on vanhentumassa.

Olen yrittänyt hahmottaa samankaltaisten ilmausten ilmaisemista tsekin kielessä tsekkiläisiä suomen kielen opiskelijoita sekä mahdollisen negatiivisen transferin huomioon ottaen. Tsekin ja suomen kieli eroavat spatiaalisuuden hahmotuksessa, tai *säilytyspaikka- ja -astiaskeeman* ilmauksissa, jotka tsekin kielessä hahmottavat spatiaalisen INKLUUSIO-suhteen. Toiminnan kohteen ilmaisevat ilmaukset ilmaistaan tsekin kielessä eniten NA preposition ja asiaankuuluvan sijan avulla, ammattihenkilön tai kontaktivälineen ilmaisevat ilmaukset ilmaistaan tsekin kielessä yleensä U preposition ja asiaankuuluvan sijan avulla. *Rooliskeema* tai *välineskeema* eivät ole olemassa tsekin kielessä.

ABSTRACT

In this work I analysed the semantic motivation of the Finnish local cases *inessive* and *adessive* in *the metonymical expressions of state of action*. I tried to analyse which *metonymical expressions of state of action* occur in *inessive* and which ones in *adessive* or in both cases and why. I defined *the metonymical expressions of state of action* as expressions in inessive or adessive expressed in the construction [theme + the verb olla/käydä + the expression in inessive/adessive], in which they obtain the meaning of state of action. This work provides a picture of *the metonymical expressions of state of action in inessive/adessive* in a corpus of 100 590 023 tokens selected from Kielipankki´s corpus of the Finnish language. For analysing *the metonymical expressions of state of action in inessive/adessive* I used the analysis of state denoting local case expressions by T. Onikki-Rantajääskö (2001) and the analysis of spacial meanings of inessive and adessive by P. Leino (1989, 1993, 2002), which are both based on R. W. Langacker´s cognitive grammar (1987, 1991, 2002) and on the cognitive linguistic approach in general.

I chose this topic because the local case endings are polysemic, they express many meanings and the semantic contrasts expressed by them in the spacial field and in *the metonymical expressions of state of action* cause problems for the students of Finnish. The problems are caused by the case polysemia, but also by the fact that languages differ in the construction of semantic structure and in the conventionalization of meaning.

In chapter 2 I defined *inessive* and *adessive* in the context of the local cases, both cases belong to the semantic dimension of quality in the system of the local cases. I also introduced *the metonymical expressions of state of action* in the context of seven basic meanings expressed by *inessive* and *adessive*. *The metonymical expressions of state of action* are on the boundary of two basic meanings – spaciality and state. I defined certain basic terms used in this work as spaciality and state and also the language material in this chapter.

In chapter 3 I shortly analysed the spacial meanings and the meanings of state of action expressed by *inessive* and *adessive* introduced in the traditional Finnish grammars of Setälä (1960) and Penttilä (1963), in the newest Finnish descriptive grammar Iso suomen kielioppi (2004), in the dictionaries of Finnish and in the textbooks and grammars aimed at the students of Finnish.

In chapter 4 I introduced the theory used in this work – the concepts and terms of R. W. Langacker´s cognitive grammar (1987, 1991, 2002) important for this work, the analysis of spacial meanings of inessive and adessive by P. Leino (1989, 1993, 2002) and the analysis of the metonymical expressions of state of action by Onikki-Rantajääskö (2001). Then I analysed *the metonymical expressions of state of action in inessive/adessive* selected from the corpus.

Chapter 5 summarizes the results of this work and the supplement 2 summarizes *the metonymical expressions of state of action* analysed in this work and their possible translation into Czech.

In the cognitive grammar *inessive* and *adessive* represents semantic structures – case predicates, which profile atemporal relations between two entities on a base. In the atemporal relation one of the entities – trajector – has a special status and the other one – landmark – stays in the background. According to Onikki-Rantajääskö (2001) I used the term theme on behalf of trajector. A theme is the clause element whose state is being

described by inessive/adessive, it is the subject. In *the metonymical expressions of state of action* the inessive and adessive predicate profiles an atemporal relation between the theme and the landmark on a base, which is composed of a spacial cognitive domain and a cognitive domain of action. An atemporal relation is in the profile of the case predicate and the landmark of the atemporal relation is the expression in inessive/adessive.

In the spacial domain Leino (1989) defined two basic meaning schemas for inessive and two schemas for adessive according to the character of the landmarks and the profiled atemporal relation. The inessive predicate denotes the relations of INCLUSION and CONTACT and the adessive predicate denotes the relations of ASSOCIATION and LOCATION ON THE SURFACE in the spacial use. In *the metonymical expressions of state of action* the spacial motivation of inessive and adessive can be observed.

In the cognitive linguistic approach *the metonymical expression of state of action in inessive/adessive* represents a construction [theme + the verb olla/käydä + the expression in inessive/adessive] and the members of the construction create a composite structure on the principles of semantic valence. The meaning of *the metonymical expression of state of action in inessive/adessive* is not derived only from the expression in inessive/adessive, but from the whole construction, from the interaction between the members of the construction and the composition of the members and from the context of the construction which a cultural encyclopedic base represents. Every semantic structure requires the background of encyclopedic knowledge for the interpretation of its meaning, this is described in cognitive linguistics by a profile and a base providing a meaning of an expression. Cognitive linguistics is not developped enough at the moment to provide such tools of linguistic description which would serve as exact tools for describing the background of the meaning.

The expressions in inessive/adessive are polysemic, the change of profile and the supplement of base can be observed in *the metonymical expressions of state of action*, the original spacial dimension in the profile is replaced by the dimension of state of action and by the participant of action and the original spacial base is supplied by the base of action.

The metonymical expressions of state of action in inessive/adessive differ in the structure of the profile and also in the structure of the base. The atemporal relation between the theme and the landmark can be interpreted as an action in such cases where the word stem of the expression in inessive/adessive does not denote an action but a participant of action: a place, an instrument, a role, a professional person. The atemporal relation can be considered as metonymical in the way that the expression in inessive/adessive has conventionalized for expressing state.

The metonymical expressions of state of action in inessive/adessive can be divided into two groups: 1) the participant of action expresses a place and the concrete spacial expression has conventionalized for denoting the whole state, whose part a spacial relation is. A spacial cognitive domain and a cognitive domain of action are part of the base, eg. in the expression *Hän on torilla* the spacial meaning *He/she is at the market* is expressed as well as the meaning of action *He/she is buying/selling*. 2) the participant of action expresses an object, an instrument, a role or a professional person, and in these expressions inessive/adessive, the landmark and the theme are of such kind that the expression does not correspond to the spacial system. In the base the cognitive domain of action is emphasized and the spacial meaning is in the background of the expression, eg. in the expression *Hän on kahvilla* (*He/she is drinking coffee*).

The metonymical expressions of state of action in inessive/adessive represent a morfosyntactic schema and also a schema of meaning. In the cognitive grammar a schema is an abstract characterization that is fully compatible with all the members of the category

it defines and it represents a generalization of individual expressions. *The metonymical expressions of state of action in inessive/adessive* can be divided into meaning schemas that create together a schematic network of meanings.

I divided the metonymical expressions of state of action into the meaning schemas according to the participant of action denoted in the landmark or according to the profiled action. *The metonymical expressions of state of action* are spacialy motivated. The expressions have conventionalized for metonymical expressing of state of action so that the expressions originally denoting a place have conventionalized also for expressing the action. The meaning of state of action could have been added and conventionalized in other expressions denoting the spacial relations of INCLUSION, ASSOSIATION and CONTACT. The transition from spacial expressions to the expressions denoting primarily state of action is confirmed by the expressions denoting the location in a collective.

The metonymical expressions of state of action in inessive/adessive denoting a place as the participant of action mostly correspond to the spacial system of Finnish. These are *the place and institution schema*, *the institution and social event schema*, *the place and vessel schema*. The largest group of expressions represent the expressions elaborating *the place and institution schema*, because the group of expressions is on the boundary of semantic fields the group is very opened and every expression denoting state and an action typical for a certain place can elaborate this schema. The expressions of *the place and institution schema* and *the institution and social event schema* mostly express the spacial relations of INCLUSION and LOCATION ON THE SURFACE due to the character of their landmarks. If a metonymical expression of state of action receives an interpretation of action of work, it can be expressed in adessive despite the character of its landmark. The expressions elaborating *the place and vessel schema* are in adessive and adessive denotes the spacial relation of ASSOCIATION.

The metonymical expressions of state of action in inessive/adessive in which the meaning of state of action is emphasized and the spacial meaning is in the background denote in their landmark an object of action, an instrument of action, a role, or a professional person. In these expressions adessive prevails expressing the spacial relation of ASSOCIATION in the background of the base, the theme is located near an object of action, an instrument of action or a professional person. The spacial relations of INCLUSION and CONTACT expressed by inessive occur less often. The spacial relation of INCLUSION is expressed in the base of the expressions elaborating *the collecting schema* and in the expressions denoting location in a collective when the theme is located in the circle of other persons. The spacial relation of CONTACT is expressed only in the base of the expressions elaborating *the schema of contact with an instrument*. The expressions elaborating *the role schema* can occur in inessive, inessive is analogical to the expressions of location in a collective, and they can occur also in adessive, which is influenced by the derivation suffix –inen. The expressions elaborating *the servis schema* can be eighter in inessive or adessive, inessive expresses the spacial relation of INCLUSION when the theme is located in a place where a professional person provides its professional servis, and adessive expresses the spacial relation of ASSOCIATION when the theme is located near a professional person providing its servis.

Sporadically the expressions *pöydässä*, *merillä* and *metsällä* have been conventionalized into the expressions of state of action and inessive, plural and adessive distinguishes the expression from its spacial meaning.

The metonymical expressions of state of action in inessive/adessive expressing primarily the state of action represent small groups of expressions. The largest and most productive group is *the consumption schema*, on its basis it is possible to create other analogical expressions denoting certain ammount of food or drink. *The servis schema*

represents another large and productive group, where the expressions in adessive are productive, on the contrary inessive becomes less frequent. *The schema of contact with an instrument* represents a larger group with a certain productivity as the new expression *kännykässä* was created.

Considering the Czech students of Finnish and the possible negative transfer I tried to compare similar expressions in both languages. There are differences between Czech and Finnish in conceptualization of spaciality. The expressions denoting an object of action are expressed in Czech mostly by the preposition NA and the corresponding case, the expressions denoting a professional person, or an instrument the theme is in contact with are expressed in Czech usually by the preposition U and a corresponding case. Some schemas like *the role schema* or *the instrument schema* does not exist in Czech.

LITERATURA:

ALHONIEMI, A. 1975: 5-24. Eräistä suomen kielen paikallissijojen keskeisistä käyttötavoista, Sananjalka 17 Turku

ALHONIEMI, A. 1979: 89-105. Suomen kielen l- ja s-sijojen oppositiosta; Sanomia, Juhlakirja Eeva Kangasmaa–Minnin 60-vuotispäiväksi 14.4. 1979. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 9, Turku

Čeština doma a ve světě č. 1 a 2/2003. Ročník XI, Ústav českého jazyka a teorie komunikace FF UK Praha

Encyklopedický slovník češtiny 2002. Nakladatelství Lidové noviny

HAKULINEN, Auli & KARLSSON, Fred 1995. Nykysuomen lauseoppia, SKS Helsinki, Jyväskylä (3. nezměněné vydání, 1. vyd. z r. 1979)

HAKULINEN, Auli (päätoim.) 2004. Iso suomen kielioppi, SKS Helsinki, Karisto Oy Hämeenlinna

HAKULINEN, Lauri 1979. Suomen kielen rakenne ja kehitys, Otava Helsinki – Keuruu

IKOLA, Osmo (toim.) 1977. Nykysuomen käsikirja, Amer-yhtymä Oy Weilin+Göösin kirjapaino, Espoo

ILOLA, E. 1994. Suomen kielen paikallissijoilla ilmaistut spatiaaliset suhteet ja niiden vastineet venäjän kielessä In: Kieli 8. Näkökulmia polysemiaan. (toim. P. Leino, T. Onikki) Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki 1994

ITKONEN, Terho 2000. Uusi kieliopas, Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki Sulkava (tark. Sari Maamies)

JACKENDOFF, Ray 1985. Semantics and Cognition, The Massachusetts Institute of Technology, The MIT Press Cambridge (1. vyd. 1983)

JANDA, Laura 2000: 9-58. Kognitivní lingvistika (překlad originálu L. Saicová-Římalová) In 2004: Čítanka textů z kognitivní lingvistiky I. Ústav českého jazyka a teorie komunikace, FF UK v Praze

JOHNSON, Mark & LAKOFF, George 2002. Metafory, kterými žijeme, Host – vydavatelství s.r.o, Brno

KOLEHMAINEN, Taru 2001: 8-13. Maksetaanko euroina vai euroissa? In: Kielikello 2003/4, Kielenhuollon tiedotuslehti, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus Helsinki, Stellatum Oy, Forssan Kirjapaino Oy

KOLEHMAINEN, Taru 2003: 4-11. Rakkaudella – tavan adessiivista In: Kielikello 2003/4, Kielenhuollon tiedotuslehti, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus Helsinki, Stellatum Oy, Forssan Kirjapaino Oy

KORHONEN, Seija 2001: Suomen kielen solmukohdat – suomi toisena/vieraana kielenä, Helsingin yliopiston suomalais-ugrilainen laitos, Itämeren suomalaiset kielet. Lisensiaatintyö

KOTILAINEN, Lari 1999. Ihminen paikkana. Henkilöviitteisten paikallissijailmausten semantiikkaa. Pro gradu – tutkielma, Helsingin yliopiston suomen kielen laitos

LAKOFF, George 1987. Women, Fire and Dangerous Things, Chicago University Press, Chicago

LANGACKER, Ronald W. 1987. Foundations of Cognitive Grammar Volume I, Theoretical Prerequisites, Stanford University Press, Stanford California

LANGACKER, Ronald W. 1991. Foundations of Cognitive Grammar Volume II, Descriptive Application, Stanford University Press, Stanford California

LANGACKER, Ronald W. 2002. Concept, Image, and Symbol. The Cognitive Basis of Grammar. Mouton de Gruyter Berlin New York (2. vyd.,1 vyd.1991)

LAURANTO, Yrjö 1994: Sisä- ja ulkopaikallissijat – onko perinteinen opettamisjärjestys perusteltu? In: Suni, M.+Aalto, E.(toim) 1994: Suuntaa suomenopetukseen – tuntumaa tutkimukseen. Koerkeakoulujen kielikeskuksen seloisteita 4. Jyväskylän yliopisto

LAURANTO, Yrjö 1997: Ensi askeleita paikallissijojen käyttöön. Espanjankielisten suomenoppijoiden sisä- ja ulkopaikallissijat konseptuaalisen semantiikan näkökulmasta. Kakkoskieli 2. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos

LEINO, Pentti 1989: 161-219. Paikallissijat ja suhdesääntö: kognitiivisen kieliopin näkökulma, Virittäjä 93

LEINO, Pentti a kol. 1990. Suomen kielen paikallissijat konseptuaalisessa semantiikassa, Kieli 5, Helsingin yliopiston suomen kielen laitos

LEINO, Pentti 1993. Polysemia – kielen moniselitteisyys, Kieli 7, Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Ylipistopaino Helsinki

LEINO, Pentti & ONIKKI, Tiina (toim.) 1994. Näkökulmia polysemiaan. Kieli 8, Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Yliopistopaino Helsinki

LEINO, Pentti 2002. Mittoja, muotoja, merkityksiä (toim. Liisa Tainio, Aki Ontermaa, Tapani Kelomäki, Minna Jaakola), SKS Helsinki, Ykkös-Offset Oy Vaasa

LINDROOS, Hilkka A. 1997. Finské postpozice, Univerzita Karlova/Karolinum Praha

LÄHDEMÄKI, Eeva 1995: Mikä meni pieleen? Ruotsinkielisten virheet suomen ainekirjoituksessa, Fennistica II, Abo Akademi, Turku

MAAMIES, Sari 1997. Kieli ikkuna 9. 9. 1997 In: Helsingin Sanomat

Mluvnice češtiny (3) Skladba 1987. Academia, nakladatelství Československé akademie věd, Praha

NAGY, Krisztina 2004: Miten unkarilaiset ilmaisevat spatiaalisuutta kielessä? Spatiaalisuus unkarilaisten suomenoppijoiden kielessä konseptuaalisen semantiikan näkökulmasta. Pro gradu – tutkielma, Finnugor Tanszék (Suomalais-ugrilainen laitos), Eötvös Loránd Tudományegyetem (Budapestin yliopisto), Budapest

NS = *Nykysuomen sanakirja I.-VI.* 1996 (14. vyd. podle 2. vyd. z r. 1967), WSOY Porvoo – Helsinki - Juva

NUUTINEN, Olli 1994: 9-36. Oma kieli vieraana In: Nuutinen, Olli 1994: Hetkisen pituus ja muita kirjoituksia kielestä. Tietolipas 128. SKS Helsinki

ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ, Tiina 2001. Sarjoja. Nykysuomen paikallissijaiset olotilanilmaukset kielen analogisuuden ilmentäjinä, SKS Helsinki

PENTTILÄ, A. 1963. Suomen kielioppi, WSOY Porvoo

PS = *Suomen kielen perussanakirja I.-III.* 2001 (podle vyd. z 1990-1994) Kotus, Edita Oyj Helsinki

RAHKONEN, M. 1977: 21-51. Suomen paikanilmauksista, Virittäjä 81, Helsinki

SAARIMAA, E. A. 1967. Kielenopas, Porvoo Helsinki WSOY (7.vyd.)

SETÄLÄ, E. N. 1960. Suomen kielen lauseoppi, Otava Helsinki (14. vydání, revidoval M. Sadeniemi, 1. vyd. 1880)

SIRO, P. 1964. Suomen kielen lauseoppi, Tietosanakirja Oy, Helsinki

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost 1978. Academia, Československá akademie věd, Praha

ŠULC, Michal 1999. Korpusová lingvistika. První vstup. Univerzita Karlova v Praze - nakladatelství Karolinum, Praha

www.cognitivelinguistics.org Internetové stránky Mezinárodní asociace kognitivní lingvistiky ICLA, 27. 8. 2007

UČEBNICE FINŠTINY:

AHONEN, L. & WHITE, Leila. 1995. Monta sataa suomen sanaa, Kielikeskus 101, Jyväskylä

ČERMÁK, František & LINDROOS, Hilkka 1982. Stručná mluvnice finštiny, Univerzita Karlova Praha

HEIKKILÄ, Satu & MAJAKANGAS, Pirkko 2002. Hyvin menee! Suomea aikuisille. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu

HÄMÄLÄINEN, Eila 1993. Suomen harjoituksia I. SKS Helsinki, Vaasa (7.vyd.)

HÄMÄLÄINEN, Eila 1983. Suomen harjoituksia II. SKS Helsinki, Jyväskylä (2. vyd.)

HÄMÄLÄINEN, Eila 1989. Jatketaan! Suomen kielen oppikirja alkeet osaaville. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Hakapaino Oy, Helsinki

HÄMÄLÄINEN, Eila 1993. Aletaan! Suomen kielen oppikirja vasta-alkajille. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Hakapaino Oy, Helsinki (7. vyd.)

KARANKO, Marjatta & TALVITIE, Ulla 1993. Tottakai! Suomen kielen alkeisoppikirja. Oy Finn Lectura Ab, Loimaa

KARLSSON, Fred 1982. Suomen peruskielioppi, SKS Pieksämäki

KENTTÄLÄ, Marjukka 1998. Kieli käyttöön. Suomen kielen alkeisoppikirja. Yliopistopaino, Helsinki

KENTTÄLÄ, Marjukka 2003. Kieli käyttöön. Suomen kielen jatko-oppikirja. Yliopistopaino, Helsinki

KOSIERADZKI, Grzegorz & KUJANSUU, Jussi & SALMELA, Anna-Liisa 1999. Suomea, ole hyvä! Suomea aikuisille maahanmuuttajille, Oy Edita Ab, Helsinki (4. - 6. vyd.)

LAURANTO, Yrjö 1996. Elämän suolaa. Suomen kielen alkeita 1, Kielikeskusmateriaalia n:o 112, Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylän yliopisto (2. vyd.)

LEPÄSMAA, Anna-Liisa & SILFVERBERG, Leena 1992. Suomen kielen alkeisoppikirja, Oy Finn Lectura Ab, Loimaa (4. vyd.)

LINDROOS, Hilkka 2002. Finština nejen pro samouky, Leda Praha

SILFVERBERG, Leena 1991. Suomen kielen jatko-oppikirja, Oy Finn Lectura Ab, Loimaa (2. vyd.)

NUUTINEN, Olli 1992. Suomea suomeksi I. SKS Helsinki, Pieksämäki (9. vyd.)

NUUTINEN, Olli 1992. Suomea suomeksi II. SKS Helsinki, Vaasa Oy (6.vyd.)

SILFVERBERG, Leena & WHITE, Leila 2003. Supisuomea, Oy Finn Lectura Ab, Jyväskylä

WHITE, Leila 1993. Suomen kielioppia ulkomaalaisille, Oy Finn Lectura Ab, Loimaan Kirjapaino Oy

WHITE, Leila 2000. From Start to Finnish. A Short Course in Finnish, Oy Finn Lectura Ab, Loimaa

ZDROJ MATERIÁLU:

www.csc.fi/kielipankki korpus finského jazyka Kielipankki

SEZNAM TABULEK

Tab. č. 1 Přehled finských lokálních pádů …….…...5
Tab. č. 2 Koncovky lokálních pádů…….…..6
Tab. č. 3 Významy vyjadřované inessivem a adessivem ve spatiální oblasti……..37
Tab. č. 4 Výskyt výrazů označujících předmět sběru v korpusu…….88
Tab. č. 5 Porovnání výskytu výrazů *kalassa* a *kalalla* v korpusu……....91
Tab. č. 6 Výskyt výrazů označujících obecně jídlo v korpusu ……...95
Tab. č. 7 Výskyt výrazů označujících konkrétní porci jídla v korpusu……...98
Tab. č. 8 Výskyt výrazů označujících určitý objem nápoje v korpusu……..103
Tab. č. 9 Výskyt výrazů označujících jiný předmět požívání v korpusu……...104
Tab. č. 10 Výskyt výrazů označujících předmět vylučování a vyprazdňování v korpusu.…….107-8
Tab. č. 11 Výskyt výrazů označujících rybářské náčiní v korpusu……...111
Tab. č. 12 Výskyt výrazů označujících nástroj, s nímž je téma v kontaktu, korpusu……119
Tab. č. 13 Výskyt výrazů označujících roli korpusu……..121
Tab. č. 14 Výskyt výrazů *lääkäri* a *parturi* s inessivem a adessivem……124
Tab. č. 15 Výskyt výrazů označujících osobu vykonávající profesní činnost a vyskytujících se v korpusu pouze adessivu……130-131
Tab. č. 16 Výskyt výrazů označujících předmět a tvořících přechod mezi spatialitou a schématem sběru v korpusu…….……135
Tab. č. 17 Výskyt zvláštních jednotlivých případů v korpusu ……..139
Tab. č. 18 *Metonymické výrazy stavu činnosti v IN/AD* označující místo činnosti a jejich ekvivalenty v češtině……..145
Tab. č. 19 Výrazy označující místo-instituci a instituci-společenskou událost, v nichž se na základě výskytů v korpusu volně střídá *inessiv* a *adessiv*……...145
Tab. č. 20 Rozdíly v konceptualizaci spatiality v *metonymických výrazech stavu činnosti* označujících místo ve finštině a v češtině……..146
Tab. č. 21 *Metonymické výrazy stavu v IN/AD* se spatiálním významem na pozadí a jejich české ekvivalenty……..147

SEZNAM ZKRATEK

AD	adessiv
ADESS	adessiv
hov.	hovorově
IN	inessiv
INESS	inessiv
ISK	Iso suomen kielioppi
lid.	lidově
NS	Nykysuomen sanakirja
PS	Suomen kielen perussanakirja
sg.	singulár
slang.	slangově
vulg.	vulgárně

Seznam zkratek názvů souborů Korpusu finského jazyka Kielipankki

aamu99	Aamulehti 1999
aamu95	Aamulehti 1995
demari99	Demari 1999
demari98	Demari 1998
hasa2000	Hämeen Sanomat 2000
hasa99	Hämeen Sanomat 1999
hesa95ae	Helsingin Sanomat 1995 Osasto AE
hesa95ak	Helsingin Sanomat 1995 Osasto AK
hesa95et	Helsingin Sanomat 1995 Osasto ET
hesa95hu	Helsingin Sanomat 1995 Osasto HU
hesa95ka	Helsingin Sanomat 1995 Osasto KA
hesa95kn	Helsingin Sanomat 1995 Osasto KN
hesa95ku	Helsingin Sanomat 1995 Osasto KU
hesa95ma_mn	Helsingin Sanomat 1995 Osasto MA_MN
hesa95misc	Helsingin Sanomat 1995 Osasto MISC
hesa95mp	Helsingin Sanomat 1995 Osasto MP

hesa95nh	Helsingin Sanomat 1995 Osasto NH
hesa95po	Helsingin Sanomat 1995 Osasto PO
hesa95ro	Helsingin Sanomat 1995 Osasto RO
hesa95rt	Helsingin Sanomat 1995 Osasto RT
hesa95sp	Helsingin Sanomat 1995 Osasto SP
hesa95st	Helsingin Sanomat 1995 Osasto ST
hesa95ta_te	Helsingin Sanomat 1995 Osasto TA_TE
hesa95tr	Helsingin Sanomat 1995 Osasto TR
hesa95ul	Helsingin Sanomat 1995 Osasto UL
hesa95vk	Helsingin Sanomat 1995 Osasto VK
hesa95vs	Helsingin Sanomat 1995 Osasto VS
hesa95yo	Helsingin Sanomat 1995 Osasto YO
hysa97	Hyvinkään Sanomat 1997
ilta96	Iltalehti 1996
kaleva98-99	Kaleva 1998-1999
karj99	Karjalainen 1999
karj98	Karjalainen 1998
kesu99	Keskisuomalainen 1999
otava93	Kustannusosakeyhtiö Otava 1993
tm95-97	Tekniikan Maailma 1995-1997
tusa99	Turun Sanomat 1999
tusa98	Turun Sanomat 1998

PŘÍLOHA 1. SLOŽENÍ KORPUSU FINSKÉHO JAZYKA KIELIPANKKI, POUŽITÉHO V TÉTO PRÁCI

Údaje uváděné Kielipankki na internetových stránkách www.csc.fi/kielipankki/

Název souboru korpusu	**počet slovních výskytů v souboru**	**Upřesnění***	**Místo vydání**
Aamulehti 1999	16.608.843		Tampere
Aamulehti 1995	3.838.400		---
Demari 2000	660.039		Helsinki
Demari 1999	2.939.448		---
Demari 1998	1.578.721		---
Helsingin Sanomat 1995 Osasto AE	426.762	jídlo a věda	Helsinki
Helsingin Sanomat 1995 Osasto AK	804.180	počasí, volný čas	---
Helsingin Sanomat 1995 Osasto ET	314.700	„čerstvé“ zprávy	---
Helsingin Sanomat 1995 Osasto HU	739.475	osobní zprávy (oznámení apod.)	---
Helsingin Sanomat 1995 Osasto KA	1.153.255	město (Helsinki)	---
Helsingin Sanomat 1995 Osasto KN	530.078	Uusimaa	---
Helsingin Sanomat 1995 Osasto KU	1.780.693	kultura	---
Helsingin Sanomat 1995 Osasto MA_MN	708.549	úvodní články	---
Helsingin Sanomat 1995 Osasto MISC	42.908	různé	---
Helsingin Sanomat 1995 Osasto MP	843.038	názory	---
Helsingin Sanomat 1995 Osasto NH	50.006	neoznačeno	---
Helsingin Sanomat 1995 Osasto PO	875.550	politika	---
Helsingin Sanomat 1995 Osasto RO	2.225.934	program tv	---
Helsingin Sanomat 1995 Osasto RT	720.920	rádio-tv	---
Helsingin Sanomat 1995 Osasto SP	2.840.480	sport	---
Helsingin Sanomat 1995 Osasto ST	721.159	sportovní tabulky	---
Helsingin Sanomat 1995 Osasto TA_TE	1.323.212	ekonomika	---
Helsingin Sanomat 1995 Osasto TR	1.325.289	zvláštní stránky ekonomiky	---
Helsingin Sanomat 1995 Osasto UL	1.530.131	zahraničí	---
Helsingin Sanomat 1995 Osasto VK	800.692	neoznačeno	---
Helsingin Sanomat 1995 Osasto VS	598.295	nedělní příloha	---
Helsingin Sanomat 1995 Osasto YO	1.710.946	z domova	---
Hyvinkään Sanomat 1997	1.460.114		Hyvinkää
Hämeen Sanomat 2000	195.844		Hämeenlinna
Hämeen Sanomat 1999	1.047.190		---
Iltalehti 1996	955.644	bulvární deník	Helsinki
Kaleva 1998-1999	9.758.628		Oulu
Karjalainen 1999	2.161.886		Joensuu

* co se týče Helsingin Sanomat, soubor obsahuje články, které se v archívu Helsingin Sanomat týkají z velké části uvedených oblastí

Karjalainen 1998	5.970.089		---
Keskisuomalainen 1999	7.928.830		Jyväskylä
Kustannusosakeyhtiö Otava 1993	33.445	text týkající se architektury**	Helsinki
Tekniikan Maailma 1995-1997	164.456	časopis o moto-rismu a technice	Helsinki
Turun Sanomat 1999	11.821.904		Turku
Turun Sanomat 1998	11.400.290		---

Soubory Hyvinkään Sanomat 1997, Demari 1998, Demari 1999, Demari 2000, Hämeen Sanomat 2000, Hämeen Sanomat 1999, Turun Sanomat 1999, Turun Sanomat 1998, Keskisuomalainen 1999, Kaleva 1998 – 1999, Helsingin Sanomat 1995 Osasto AE až YO vytvořily Yleisen kielitieteen laitos, Helsingin yliopisto a CSC-Tieteellinen laskenta Oy.

Soubory Karjalainen 1998 a Karjalainen 1999 vytvořily Yleisen kielitieteen laitos, Helsingin yliopisto, CSC-Tieteellinen laskenta Oy a Yleinen kielitiede, Joensuun yliopisto. Soubory Aamulehti 1999, Aamulehti 1995, Iltalehti 1996, Tekniikan maailma 1995-97, Kustannusosakeyhtiö Otava 1993 vytvořily Kotimaisten kielten tutkimuskeskus a CSC-Tieteellinen laskenta Oy.

Z poskytnutého materiálu jsem nepoužila soubory Kielipankki o celkovém obsahu 30 812 817 slov, uvedené v následující tabulce:

Název souboru korpusu	**Počet slovních výskytů v korpusu**
Demari 1997	90.480
Demari 1995	2.051.156
Hyvinkään Sanomat 1994	717.546
Kangasalan Sanomat	251.760
Karjalainen 1997	6.341.456
Karjalainen 1995	6.178.856
Karjalainen 1994	4.886.661
Karjalainen 1993	3.167.189
Karjalainen 1992	4.415.638
Karjalainen 1991	2.651.281
Karjalainen blíže neurčeno (Karjalainen määrittelemättömät)	60.794

** Podle informací Kotimaisten kielten tutkimuskeskus se pravděpodobně jedná o publikaci Riitty Nikuly Rakennettu maisema

PŘÍLOHA 2. ABECEDNÍ SEZNAM METONYMICKÝCH VÝRAZŮ STAVU ČINNOSTI V IN/AD ROZEBÍRANÝCH V TÉTO PRÁCI A JEJICH MOŽNÝ PŘEKLAD DO ČEŠTINY[25]

käydä aamujäällä	jít, zajít, chodit ráno bruslit (dosl. na ranní led)
käydä aamunavetalla	jít, zajít, chodit ráno do chléva/dělat ranní práce v chlévě
käydä aamupuurolla	jít, zajít, chodit na ranní kaši
käydä aarrearkulla	sáhnout do pokladnice
käydä aarresäkillä	sáhnout do pytle s pokladem
käydä airoissa	jít k veslům/veslovat
käydä apteekissa	jít, zajít, chodit do lékárny
käydä asioilla	jít, zajít, chodit si vyřizovat záležitosti
käydä asioillaan	1.jít, zajít, chodit si vyřizovat své záležitosti
käydä asioillaan	2. jít, zajít, chodit konat svou potřebu
käydä astrologilla	jít, zajít, chodit k astrologovi
käydä automaatilla	jít, zajít do automatu/bankomatu
käydä autotohtorilla	jít, zajít k doktoru aut
käydä avannossa	jít, chodit ponořit se do ledové vody (dosl. do otvoru v ledu)
käydä äitiysneuvolassa	jít, zajít, chodit do mateřské poradny
käydä baarissa	jít, zajít, chodit do baru
käydä bordelleissa	chodit do bordelů
käydä brunssilla	jít, zajít, chodit na branč
käydä cocktaililla	jít, zajít, chodit na koktejl
käydä Cut for You-räätälissä	jít ke Cut for You krejčímu/do Cut for You-krejčovství
käydä delfinaariossa	jít do delfinária/navštívit delfinárium
käydä diskossa	jít, chodit na diskotéku
käydä elokuvateatterissa	jít, chodit do kina
käydä elokuvissa	jít, chodit do kina
käydä elävissä kuvissa	jít, chodit do kina
käydä ennustajalla	jít, zajít, chodit k věštci/věštkyni
käydä ennustajilla/ennustelijoilla	jít, zajít, chodit k věštcům/věštkyním
käydä eväskontilla	sáhnout do ruksaku/batohu se svačinou
käydä foniatrilla	jít, zajít, chodit k foniatrovi
käydä gallerioissa	jít, chodit do galérií
käydä gin-tonicilla	jít, zajít, chodit na gin s tonikem
käydä glögillä	jít, zajít, chodit na glög
käydä haaskalla	jít, chodit na mršinu
käydä hampurilaisella/hampurilaisilla	jít, zajít, chodit na hamburger/y
käydä hampurilaisravintolassa	jít, zajít, chodit na hamburgery

[25] Výrazy jsou zde uváděny jen pokud se vyskytly v korpusu se slovesem *olla*, či *käydä*,a to podle toho, jak se vyskytují v uváděných příkladech v této práci. Většina výrazů se může pojit s oběma slovesy. Výjimku tvoří výrazy *schéma role*, jež se vyskytují pouze se slovesem *olla*, a výrazy *schéma místa a nádoby úschovy*, které se mohou pojit jen se slovesem *käydä*. Výrazy *schéma kontaktu s nástrojem* se většinou pojí jen se slovesem *olla*, zřídka se slovesem *käydä*. Sloveso *käydä* může být na základě kontextu do češtiny přeloženo jako *jít, zajít, chodit* téměř ve všech zde uváděných příkladech, srov. 4.3.

käydä hierojalla	jít, zajít, chodit na masáž (dosl. k masérovi/masérce)
käydä hillassa	jít, chodit na morušky
käydä hoitajalla	jít, zajít k ošetřovateli/ošetřovatelce
käydä huorissa	chodit za děvkami
käydä ihmeparantajalla	jít, zajít, chodit k zázračnému léčiteli
käydä ilmaispiikillä	jít na bezplatnou injekci/na bezplatné očkování
käydä iltapalalla	jít, zajít, chodit na večeři
käydä jazz-klubissa	jít, zajít, chodit do jazzklubu
käydä juomapullolla	napít se z láhve s nápojem
käydä jätskillä	(hov.) jít, zajít, chodit na zmrzku
käydä jääkaapilla	jít do ledničky
käydä kahvikupilla	jít, zajít na šálek kávy
käydä kakalla	(hov.) jít kakat
käydä kalassa	jít, zajít, chodit na ryby
käydä kaljalla	(hov.) jít, zajít, chodit na pivo
käydä kampaajalla	jít, zajít, chodit ke kadeřníkovi/ke kadeřnici
käydä kampaamoissa	jít, chodit do kadeřnictví
käydä kasinossa/kasinolla	jít, zajít, chodit do kasina
käydä kassalla	sáhnout do pokladny
käydä kassoilla	jít k pokladnám/platit
käydä katiskalla	jít, chodit lovit ryby vezírkem
käydä katukahvilassa	jít, zajít, chodit do pouliční kavárny
käydä kaupassa	jít, zajít, chodit do obchodu/nakupovat
käydä kauppahallissa	jít, zajít, chodit do tržnice/nakupovat
käydä kirjastoautossa/kirjastoautolla	jít, chodit si půjčovat knihy do pojízdné knihovny/ke knihovně
käydä kirjastossa	jít, chodit do knihovny
käydä kirkossa	chodit do kostela/chodit se modlit
käydä kiropraktikolla	jít, chodit k chiropraktikovi
käydä klubilla	jít, chodit do klubu
käydä kokiksella	jít, zajít, chodit na kolu
käydä kosmetologilla	jít, zajít, chodit ke kosmetologovi
käydä kukkarolla	sáhnout do peněženky
käydä kuntosalissa/kuntosalilla	chodit do posilovny/posilovat, cvičit
käydä kupposella	jít/zajít na šálek
käydä kuusikauppiailla	jít, chodit k obchodníkům s vánočními stromky
käydä kylässä	jít, zajít, chodit na návštěvu
käydä laarilla	jít, zajít, chodit do sýpky, zde sáhnout do pramenů
käydä lakkasoilla	jít, chodit sbírat morušky (dosl. na bažiny, kde rostou morušky)
käydä lastenneuvoloissa	chodit do dětských poraden
käydä leffassa/leffoissa	jít, zajít, chodit do kina
käydä leikkauspöydällä	jít na operační stůl/být operován
käydä leikkipuistossa	jít, chodit na dětské hřiště/chodit si hrát
käydä limskalla	(hov.) jít, zajít, chodit na limonádu, na "limču"
käydä lintulaudalla	chodit na ptačí krmítko
käydä lounaalla	jít, zajít, chodit na oběd
käydä lääkekaapilla	sáhnout do lékárničky (jít, chodit do lékárničky)
käydä lääkärillä/lääkäreillä	jít, zajít, chodit k lékaři/k lékařům
käydä maauimalassa	jít, chodit na plovárnu/na koupaliště/chodit plavat

käydä makkara- tai lihasopalla	jít, zajít, chodit na polévku se salámem, či na masnou polévku
käydä marjametsässä/marjametsällä	jít, chodit sbírat lesní plody
käydä marjassa	jít, chodit sbírat lesní plody
käydä marketeissa	jít, chodit do marketů/nakupovat
käydä meikkaajalla	jít, zajít, chodit k vizážistovi/vizážistce
käydä metsällä	jít, chodit na lov/lovit
käydä moskeijassa	chodit do mešity/chodit se modlit
käydä munkilla	jít, zajít, chodit na koblihu
käydä museossa	jít, chodit do muzea
käydä mustikassa	jít, chodit na borůvky
käydä naapurissa/naapureissa	jít, zajít, chodit k sousedům
käydä naisissa	chodit za ženskými
käydä nauriskuopalla	jít, zajít, chodit do sklepa s brukví
käydä nuotalla	jít, chodit lovit ryby do vlečné sítě/vlečnou sítí
käydä oluella	jít, zajít, chodit na pivo
käydä olusilla	(hov.) jít, zajít, chodit na pivo
käydä ompelijallaan	jít, chodit ke své švadleně
käydä ongella	jít, chodit rybařit prutem/udicí
käydä oopperassa	jít, chodit do opery/na operu
käydä optikolla	jít, zajít do optiky/k optikovi
käydä pankissa	jít, zajít, chodit do banky/provádět peněžní operace
käydä parturissa, partureissa/parturilla	jít, zajít, chodit k holiči/k holičům
käydä paskalla	(vulg.) jít kakat
käydä paukulla	jít, zajít na skleničku, na panáka
käydä pilkillä	jít, chodit rybařit pilkerem
käydä pizzalla	jít, zajít, chodit na pizzu
käydä plastiikkakirurgilla	jít k plastickému chirurgovi/na plastickou operaci
käydä postilaatikolla	vybrat poštovní schránku
käydä psykiatrilla	jít, chodit k psychiatrovi
käydä puhelimessa	jít, zajít k telefonu/telefonovat
käydä pulkkamäessä	jít, chodit sjíždět kopec na bobech (dosl. na bobový kopec)
käydä pullalla	jít, zajít, chodit na vánočku/pečivo/koláč/buchtu
käydä pullolla	používat láhev
käydä punttarissa/punttarilla	hov. jít, chodit na váhu/vážit se
käydä punttisalissa/punttisalilla	chodit do posilovny/posilovat, cvičit
käydä pöytälaatikoilla	vybírat stolní zásuvky
käydä rahapussilla	sáhnout do peněženky
käydä rasvapurkeilla	sáhnout do kelímku s krémem
käydä rautatiemuseolla	jít, zajít do železničního muzea
käydä ravintolavaunussa	jít, zajít do jídelního vozu
käydä rinteessä	jít, chodit na svah/sjezdovat
käydä ruokalassa	jít, chodit do jídelny
käydä röökillä	(hov.) jít "na cigáro"/kouřit
käydä saunassa	jít, chodit do sauny/saunovat se, koupat se v sauně
käydä selvännäkijällä	jít, zajít, chodit k jasnovidci/jasnovidce
käydä sienimetsässä/sienimetsällä	jít, zajít, chodit na houby
käydä solariumissa	jít, chodit do solária/opalovat se umělým zářením
käydä suihkussa	jít, chodit do sprchy/sprchovat se

käydä sukulaisissa	jít, zajít k příbuzným/navštívit příbuzné
käydä synnytyssalissa	jít na porodní sál/rodit
käydä tallelokerolla	jít/zajít do sejfu
käydä taskulla	sáhnout do kapsy
käydä teatterissa	jít, chodit do divadla
käydä teellä	jít, zajít, chodit na čaj
käydä terapeutilla	chodit k terapeutovi
käydä terveyskeskuksissa	jít, zajít, chodit na zdravotní střediska
käydä tilillä	vybrat z účtu
käydä torikahviossa	jít, zajít, chodit do kavárny na trhu
käydä torilla	jít, zajít, chodit na trh/nakupovat
käydä uimahallissa	jít, chodit do bazénu/chodit plavat
käydä ulkohuussissa	jít, chodit do venkovní kadibudky
käydä vaa´alla	jít, chodit na váhu/vážit se
käydä vaaliuurnilla	jít k volebním urnám/volit
käydä vaatekaapilla	sáhnout do šatníku
käydä vastaksissa	jít pro březové větvičky
käydä verkoilla	jít, chodit klást sítě/chodit rybařit sítí
käydä vessassa	jít, chodit na záchod
käydä vieraissa	1) jít na návštěvu, navštívit 2) podvádět, být nevěrný
käydä viinakaapilla	jít, chodit/sáhnout do domácího baru
käydä välipalalla	jít, chodit na svačinu
käydä wc:ssä	jít, zajít, chodit na wc
käydä yhdellä bissellä	(hov.) jít, zajít, chodit na jedno pivo
olla aamiaisella	být na snídani
olla aamupalalla	být na snídani
olla airoissa	být u vesel/veslovat
olla aisoissa	být zapřažen do vozu, „být na uzdě“
olla alkoholistiparantolassa	být v protialkoholní léčebně/léčit se v protialkoholní léčebně
olla aterialla	být na jídle
olla heinällä	být na senách/dělat sena
olla illallisella	být na večeři
olla jäätelöllä	být na zmrzlině
olla kaakaolla	být na kakau
olla kahvilla	být na kávě
olla kalalla	být na rybách
olla kaupungilla	být v centru města a vyřizovat záležitosti/nakupovat
olla kusella	(vulg.) čůrat
olla kännykässä	být u mobilu/telefonovat mobilem
olla laitumella	být na pastvě/pást se
olla lakassa	být na moruškách
olla lastenklinikalla	být na dětské klinice/léčit se na dětské klinice
olla leikkaussalissa	být na operačním sále/být operován
olla luurissa/luureissa	být u sluchátka/u sluchátek/telefonovat
olla lääkärissä/lääkärillä	být u lékaře
olla maailmalla	být ve světě/cestovat po světě
olla merillä	být námořníkem
olla metalliverstaalla	být v kovodílně/pracovat v kovodílně

olla murkinalla	být na obědě/na dopoledním jídle
olla mökillä	být na chatě
olla neuvottelupöydässä	být u jednacího stolu/jednat
olla ohjaksissa	držet otěže/řídit
olla ohjissa	držet otěže/řídit
olla paimenessa	být na pastvě/pást
olla paperitehtaalla	být v papírně/pracovat v papírně
olla pellolla	být na poli/pracovat na poli
olla peräsimessä	být u kormidla/kormidlovat
olla pissalla	(hov.) čůrat
olla puhelimessa	být u telefonu/telefonovat
olla puikoissa	být u taktovky/dirigovat
olla puolukassa	být na brusinkách
olla päivällisellä	být na obědě/na vydatném jídle
olla rakennuksilla	být na stavbách/pracovat na stavbách
olla ratissa	být za volantem/řídit
olla ruokapöydässä	být u jídelního stolu/stolovat
olla ruorissa	být u kormidla/kormidlovat
olla ryypyllä	být na skleničce, na panáku
olla sairaalassa	být v nemocnici/léčit se v nemocnici
olla sienessä	být na houbách
olla sirkuksessa	být v cirkuse
olla suitsissa	držet na uzdě/řídit, být na uzdě
olla tarpeillaan	konat svou potřebu
olla tehtaassa	být v továrně/pracovat v továrně
olla tielaitoksella	být u dopravního podniku/pracovat u dopravního podniku
olla torilla	být na trhu/prodávat/nakupovat
olla tukkimetsässä/tukkimetsällä	kácet stromy
olla tupakalla	kouřit
olla tuttavissa	být u známých
olla vahdissa	být na stráži
olla varkaisilla	krást
olla varkaissa	krást
olla yliopistossa	být na univerzitě/studovat